

Lokale nieuwsmedia en de raadsverkiezingen van 2010

Een onderzoek naar de berichtgeving over de raadsverkiezingen door lokale nieuwsmedia in vijf gemeenten in Nederland.

September 2010

Niek Hietbrink
Binne Keulen
Evert van Voorst (red.)

Kenniscentrum School of Media
Hogeschool Windesheim Zwolle

Voorwoord

De lokale democratie heeft baat bij goed geïnformeerde en betrokken burgers. De vrijheid om informatie te verzamelen, meningen te uiten en te discussiëren met medeburgers zijn essentieel voor het voortbestaan van een deliberatieve democratie¹. Hiermee wordt een vorm van democratie bedoeld waarin overleg, debat en discussie tussen burgers onderling en tussen burgers en politici en bestuurders een belangrijke plaats innemen, voorafgaand aan het proces van formele besluitvorming. Verkiezingsperioden zijn eveneens momenten waarop de deliberatieve democratie tot volle uiting kan komen.

Media spelen een belangrijke rol in dit proces door het verzamelen en verspreiden van informatie, het bevorderen van publieke discussie en publieke opinievorming. Zij informeren burgers over belangrijke strijdpunten en standpunten, volgen het politieke proces en doen daar verslag van, presenteren verschillende oplossingen of alternatieven voor een probleem en laten opvattingen van verschillende betrokkenen horen. Kortom, de berichtgeving kan de betrokkenheid bij de lokale democratie bevorderen.

De vraag is in welke mate de lokale media erin slagen de burgers daadwerkelijk te informeren en te betrekken bij de plaatselijke politiek in tijden van verkiezingen? Zijn burgers in staat om op grond van berichtgeving in lokale media vast te stellen waar de raadsverkiezingen in 2010 over gaan? En helpen diezelfde lokale media de burgers om zich een mening en oordeel te vormen over lokale kwesties?

Om die vragen te beantwoorden hebben we in vijf middelgrote steden de berichtgeving onderzocht in de aanloop tot de raadsverkiezingen op 3 maart 2010. De berichtgeving is zowel kwantitatief en in beperkte mate kwalitatief geanalyseerd.

De resultaten van het onderzoek zijn naar wij hopen van belang voor het onderwijs aan de School of Media van hogeschool Windesheim. Daarnaast kunnen de resultaten gebruikt worden voor reflectie op de journalistieke beroepspraktijk, en de verbetering daarvan.

We willen graag lector Nico Drok van de School of Media bedanken voor zijn advies en bijstand. Voor het eindresultaat zijn wij zelf verantwoordelijk.

Niek Hietbrink
Binne Keulen
Evert van Voorst (red.)

Zwolle, september 2010

¹ Barber, B (1984), *Strong democracy*. Berkeley: University of California Press.

Lokale nieuwsmedia en de raadsverkiezingen van 2010

Inhoudsopgave	3
Samenvatting	4
Inleiding	5
Hoofdstuk 1: Onderzoek: centrale vraag, methode, opzet	6
Hoofdstuk 2: Lokale democratie: belang en belangstelling	8
Hoofdstuk 3: Lokale media: situatie, bereik en functies	12
Hoofdstuk 4: Kwantitatieve onderzoeksresultaten	16
4.1 Regionale kranten	17
4.2 Huis-aan-huisbladen	24
4.3 Lokale omroepen	30
4.4 Samenvattende conclusies	35
Hoofdstuk 5: Kwalitatieve onderzoeksresultaten	36
5.1 De RegioTram in het <i>Dagblad van het Noorden</i>	37
5.2 De RegioTram in de <i>Groninger Gezinsbode</i>	41
5.3 De RegioTram bij <i>OOG TV</i>	43
5.4 Samenvattende conclusies	46
5.5 Praktische tips voor verbetering kwaliteit	47
Hoofdstuk 6: Algemene conclusies	48
Hoofdstuk 7: Aanbevelingen	50
Hoofdstuk 8: Vervolgonderzoek	52
Geraadpleegde bronnen	53
Bijlagen:	
A: De vorm van het verkiezingsnieuws	56
B: Overzicht onderzochte media	64
C: Codeerformulier kwantitatief onderzoek	65
D: Codeerformulier kwalitatief onderzoek	66
D: Uitslagen raadsverkiezingen 2006 en 2010	67

Samenvatting

Lokale democratie wordt door velen als belangrijk beschouwd omdat de burger voor essentiële dagelijkse voorzieningen afhankelijk is van de gemeente. Het beleid van de gemeente is voor een groot deel bepalend voor de kwaliteit van de leefomgeving van de inwoners. Bovendien is het lokale bestuur het meest nabij en zijn er tal van beïnvloedingsmogelijkheden voor burgers die voor hun belangen willen opkomen. Desondanks blijkt uit onderzoeksgegevens dat het met de belangstelling van burgers voor de lokale democratie maar matig is gesteld.

Onderzoek naar berichtgeving over de raadsverkiezingen in Amersfoort, Deventer, Groningen, Leeuwarden en Zwolle maakt duidelijk dat de lokale media dat beeld bevestigen. De lokale media zijn goed in staat de raadsverkiezingen onder de aandacht te brengen, maar slagen er nauwelijks in duidelijk te maken welke thema's en onderwerpen er in die verkiezingen echt toe doen. Dat geldt zowel voor de stadsedities van de regionale kranten, de huis-aan-huisbladen als de lokale omroepen.

De verwachting dat sterk levende landelijke onderwerpen – veiligheid, inburgering, allochtonen en bezuinigingen – eveneens veel aandacht zouden krijgen in de lokale media, is in het geheel niet uitgekomen.

Ook de verwachting dat er in de hedendaagse journalistiek meer aandacht is voor onderwerpen die burgers bezighouden en voor burgers als bron, is door het onderzoek ontkracht. De lokale media blijken nog steeds de institutionele agenda erg belangrijk te vinden. Voor een eigen koers en eigen media-agenda hebben we nauwelijks bewijs gevonden.

In de vijf steden was er eigenlijk maar één onderwerp waarover regelmatig werd bericht en dat zich daarom leende voor een kwalitatieve analyse. Dat betrof de plannen voor de RegioTram in Groningen. De kwalitatieve analyse van de berichtgeving over de RegioTram maakt duidelijk dat het voor redacties moeilijk is om op methodische wijze een onderwerp te volgen, en daarover zodanig te berichten dat de burger zich een goed oordeel kan vormen over alle aspecten van het onderwerp.

Als de lokale democratie erg belangrijk is en de lokale media daarin een prominente rol spelen wat betreft agendering, het bevorderen van deliberatie en het bijdragen aan publieke oordeelsvorming over lokale strijdpunten, dan kunnen we op grond van het onderzoek spreken van een gemiste kans van de media. De pretenties van de lokale media – oor en oog (en hart?) van de regio – worden op grond van dit onderzoek niet waargemaakt.

Misschien zijn die pretenties ook te mooi. Het onderzoek in combinatie met de gegevens over betrokkenheid van burgers bij de lokale democratie (55% geen belangstelling) maken duidelijk dat de lokale media in een moeilijke positie verkeren om de belangstelling voor lokale verkiezingsonderwerpen te bevorderen. Dat laat onverlet dat de lokale media met een kwaliteitsimpuls de overige 45% van de burgers een grote dienst kunnen bewijzen.

Inleiding

Op maandag 18 januari 2010 bericht *nrc.next* dat de zaterdag ervoor CDA, PvdA en VVD hun landelijke campagnes zijn begonnen voor de raadsverkiezingen van 3 maart 2010.

Partijleider Wouter Bos en partijvoorzitter Lilianne Ploumen geven in Den Haag de aftrap voor een campagne waarin de zichtbaarheid van de PvdA in het straatbeeld groot moet zijn. Het CDA start met de campagne in Den Bosch waar partijleider Jan Peter Balkende en partijvoorzitter Peter van Heemswijk het startsein geven. Dit keer zullen voor de raadsverkiezingen de CDA-bewindslieden gecoördineerd worden ingezet. De campagneleider van de VVD, Kamerlid Stef Blok, laat weten dat de kernpunten in de campagne zullen zijn: belastingen, bereikbaarheid en veiligheid.

Het patroon is inmiddels bekend: raadsverkiezingen worden voor een belangrijk deel beheerst door landelijke politici en landelijke issues. De (landelijke)media doen hier graag aan mee. Hoe moeten ze immers anders aandacht geven aan wat er in 430² gemeenten gebeurt? Daarmee worden raadsverkiezingen 'tweederangs' verkiezingen over de nationale politiek. Raadsverkiezingen zijn goeddeels 'genationaliseerd'.

Deze ontwikkeling heeft vanaf de jaren '90 van de vorige eeuw bijgedragen aan het ontstaan van talloze lokale partijen die zich afzetten tegen de nationalisering van de lokale politiek en zich willen inzetten voor lokale strijdpunten. Wie de lokale politiek wil volgen is vooral aangewezen op de lokale media: huis-aan-huisbladen, regionale kranten met lokaal nieuws of een lokale editie en lokale omroepen. Onderzoek van de OLON uit 2006³ toont aan dat deze media de belangrijkste nieuwsbronnen vormen voor lokaal nieuws.

Over de vraag of de lokale media daarin slagen is weinig bekend. Met dit onderzoek willen we een bijdrage leveren aan het functioneren van lokale media. We plaatsen het onderzoek in de context van de belangstelling die het publiek heeft voor de lokale democratie en de betekenis van lokale media voor de burgerij, ten einde het succes van de lokale media of het ontbreken daarvan beter te begrijpen.

² Per 18 maart 2010.

³ OLON (2006), *Bereiksonderzoek.Lokale omroepen in Nederland*. Nijmegen: OLON.

Hoofdstuk 1

Onderzoek: centrale vraag, methode en opzet

Verkiezingen behoren tot de meest essentiële kenmerken van een democratie. Ze vormen een vreedzame manier om opnieuw de politieke machtsverhoudingen vast te stellen, dragen zorg voor een vreedzame wisseling van bestuurders en volksvertegenwoordigers. Ze gaan gepaard met veel publiek debat en vereisen publieke oordeelsvorming over issues, personen, partijen en programma's. Vanzelfsprekend spelen hierin de lokale media een belangrijke rol. Zij kunnen bijdragen aan de betrokkenheid en de oordeelsvorming van burgers bij de raadsverkiezingen. Verkiezingen zijn niet alleen het feestje van de democratie, maar ook van de media.

In het onderzoek willen we nagaan in hoeverre lokale media in vijf gemeenten burgers informeren over de raadsverkiezingen van 3 maart 2010 en daarmee de oordeelsvorming van burgers over belangrijke verkiezingsonderwerpen mogelijk maken. Het onderzoek is gebaseerd op de volgende probleemstelling:

In hoeverre heeft de berichtgeving over de raadsverkiezingen in maart 2010 door lokale media in vijf onderzochte gemeenten kunnen bijdragen aan de publieke oordeelsvorming over centrale onderwerpen uit de politieke agenda?

De hoofdvraag wordt beantwoord met behulp van de volgende deelvragen:

1. Hoe is kwantitatief de berichtgeving per medium over de raadsverkiezingen in de vijf gemeenten?
2. Welke onderwerpen kunnen op grond van de kwantiteit van de berichtgeving in de vijf gemeenten als verkiezingsstrijdpunten worden gezien (= media agenda)?
3. Hoe is kwalitatief de berichtgeving over deze strijdpunten geweest in de drie media per gemeente?
4. Kunnen burgers op grond van de berichtgeving tot een oordeel komen over belangrijke lokale kwesties?

De resultaten moeten gezamenlijk antwoord geven op de vraag in welke gemeente de burgers op grond van berichtgeving het best tot een oordeel kunnen komen over de raadsverkiezingen en belangrijke strijdpunten. De resultaten moeten zowel kwantitatief als kwalitatief inzicht opleveren in welke mate lokale media in de vijf gemeenten daaraan hebben bijgedragen.

Onder lokale media wordt in dit onderzoek verstaan: (regionale) dagbladen met een betaalde editie, huis-aan-huisbladen en lokale omroepen.

Gekozen is voor de gemeenten Amersfoort, Deventer, Groningen, Leeuwarden en Zwolle. Bepalend voor deze keuze is geweest dat ze een eigen lokale omroep hebben, er sprake is van verschillende krantentitels, de gemeenten in verschillende provincies liggen, de aanwezigheid van een stadseditie van een regionale krant en de aanwezigheid van een huis-aan-huisblad. Bovendien was een veronderstelling dat er in deze gemeenten voldoende maatschappelijke kwesties zijn die een rol zouden spelen in de verkiezingen. De gemeente Zwolle is toegevoegd omdat Windesheim en Zwolle een bijzonder band met elkaar hebben. Een overzicht van alle onderzochte media is te vinden in bijlage B.

De berichtgeving over de raadsverkiezingen is zowel kwantitatief als kwalitatief gemeten, waarbij als uitgangspunt is genomen dat in de artikelen/berichten minimaal één politieke partij wordt genoemd. Het onderscheid tussen verkiezingsnieuws en het overige politieke nieuws is lastig te maken. Veel politieke partijen proberen in de verkiezingsperiode over tal van onderwerpen in het nieuws te komen, zonder dat duidelijk is dat het verkiezingsnieuws is.

Kwantitatieve gegevens zijn onder meer: aantal berichten, lengte van de berichten, plek van de berichten, thema's en aantal berichten over hetzelfde onderwerp, de gebruikte genres,

opgevoerde bronnen en bijzondere vertelvormen. Het verschil tussen thema en onderwerp is dat een thema - bijvoorbeeld ruimtelijke ordening – bestaat uit meerdere onderwerpen – zoals de aanleg van een weg, stadsuitbreiding en herziening van een bestemmingsplan. Kwalitatief wordt gekeken naar de veelzijdigheid en concreetheid van de informatie op onderwerpsniveau, de relevantie van de informatie voor het leven van de burgers, alternatieven, waarden en normen, gezichtspunten en bronnen.

Het kwalitatief onderzoek zal zich beperken tot onderwerpen die op grond van de kwantitatieve berichtgeving als strijdpunten in de betreffende gemeente kunnen worden beschouwd. We gaan voor ons onderzoek uit van twee strijdpunten per gemeente⁴.

Tenslotte hebben we ons verdiept in de presentatie van het – geschreven - verkiezingsnieuws. Krantenjournalisten gieten het nieuws doorgaans in een bericht, interview of verslag. Maar er zijn ook andere, 'alternatieve', vertel- en presentatievormen, die als kenmerk hebben dat ze het leesgemak bevorderen en het leesplezier verhogen. Onderzocht is in welke mate de redacties zich op dat punt durfden te onderscheiden. Omdat dit onderwerp strikt genomen buiten de hoofdvraag valt, zijn de resultaten bijeen gebracht in bijlage A.

Wat de onderzochte periode betreft is alle verkiezingsberichtgeving vanaf 1 februari 2010 tot de verkiezingsdatum 3 maart geanalyseerd. De nieuwsstroom kwam immers pas na januari echt op gang.

De onderzoekers zijn als docent verbonden aan de School of Media en hebben ieder vanuit een eigen deskundigheid aan het onderzoek bijgedragen: Niek Hietbrink als communicatiewetenschapper, Binne Keulen als journalist en Evert van Voorst als politicoloog.

Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van het onderzoeksprogramma Media & Civil Society van het lectoraat van de School of Media van hogeschool Windesheim in Zwolle.

⁴ Dit bleek overigens een ijdele hoop te zijn. Van twee strijdpunten per gemeente was geen sprake. Daarom is het kwalitatieve onderzoek beperkt tot de RegioTram in Groningen. Zie hoofdstuk 5.

Hoofdstuk 2

Lokale democratie: belang en belangstelling

door Evert van Voorst

In het Huis van Thorbecke, zoals ons staatbestel wel wordt genoemd sinds Thorbecke de grondwet schreef, vormt de gemeentelijke overheid sinds 1848 de begane grond. De architectuur van de begane grond werd in 1851 afgerond met de aanvaarding van de Gemeentewet. Ondanks een aantal verbouwingen is de begane grond nog goeddeels in tact. Er zijn eigenlijk maar twee grote veranderingen te noemen.

Zo is het aantal gemeenten in de loop der jaren sterk gereduceerd. Waren er 1900 nog 1121 gemeenten, in 1950 is het aantal 1015 en in 2000 was dat al teruggelopen tot 537. Sinds 18 maart 2010 zijn het er nog 330. Hand in hand daarmee is het gemiddelde inwoneraantal per gemeente fors toegenomen: van 5 duizend in 1900 tot 34 duizend in 2004. In 1900 waren er vier gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners, nu zijn dat er 25. Momenteel woont een kleine 50% van de inwoners in een gemeente met meer dan 50 duizend inwoners. De romantiek van de kleine gemeente is achterhaald.

De meest ingrijpende verandering van het gemeentelijke bestuur sinds 1851 vond plaats in 2002 met de invoering van het dualisme. Hiermee deed een scheiding van de uitvoerende macht, het bestuur en de wetgevende macht, de volksvertegenwoordiging, zijn intrede. Monisme werd dualisme. Wethouders zijn voortaan niet langer tevens lid van de raad. Ze houden zich volledig bezig met het besturen van de gemeente.

De raadsleden zijn sinds 2002 vooral volksvertegenwoordigers, controleurs van het bestuur en vaststellers van beleidskaders. Met de losse stoeptegel en de scheve lantaarnpaal hoeven ze zich niet meer te bemoeien. Voortaan moeten raadsleden minder in de vergaderzalen zitten, maar meer op straat zijn en in de samenleving om te horen, te zien en te voelen wat er leeft onder de demos. De lokale democratie moet weer 'politieker' worden, dat wil zeggen de belangrijke strijdpunten zichtbaarder worden voor het publiek. De betrokkenheid van het publiek bij de politiek moet hierdoor toenemen, is de gedachte. Voor de lokale media liggen hier nieuwe kansen.

Betekenis lokaal bestuur

Sinds het ontstaan van de gemeenten worden aan het lokaal bestuur een drietal belangrijke betekenissen toegekend⁵:

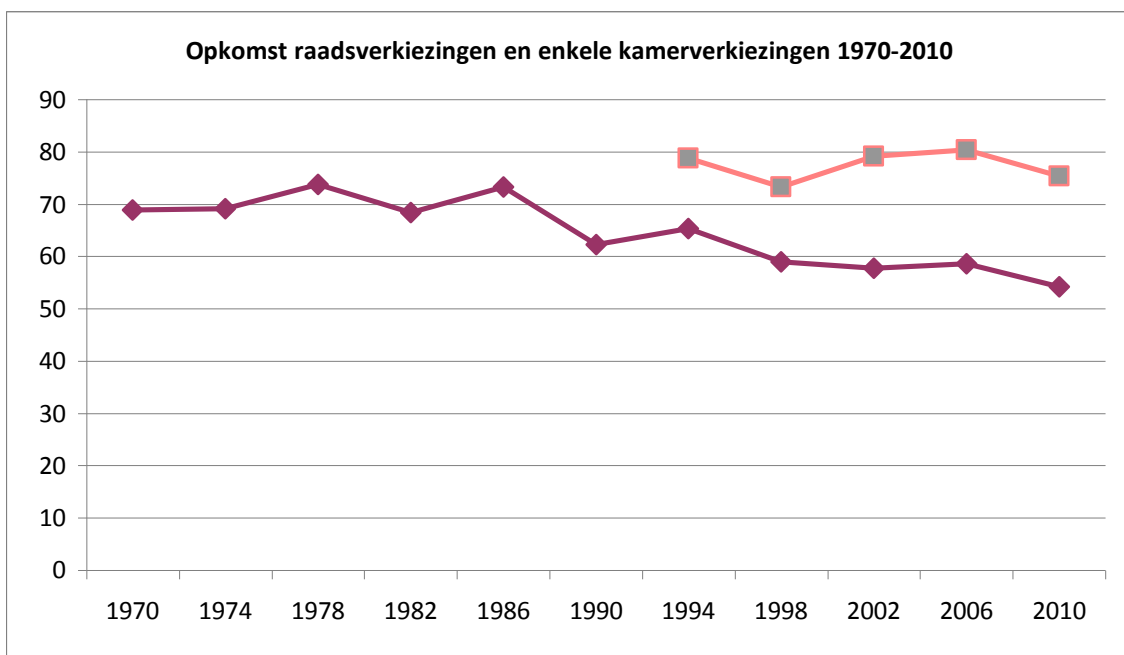
1. Nabijheid.
In de lokale politiek is de afstand tussen burgers en hun bestuur klein, het bestuur toegankelijker en de politiek gaat over concrete onderwerpen in de directe leefomgeving: parkeren, veiligheid, groen, sport, afval en zo meer. Wensen van de burgers komen relatief makkelijk bij politiek en bestuur terecht.
2. Leerschool.
De relatieve kleinschaligheid van de lokale politiek bevordert dat burgers actief zijn en hun eerste politieke ervaringen kunnen opdoen binnen partijen, in actiegroepen, in de buurt of als individu. Hiermee is de lokale politiek ook een voedingsbodem, een kweekvijver, voor burgers en organisaties die ook landelijk wat willen. Lokale politici groeien vaak door naar hogere niveaus. Omgekeerd hebben partijen hun voelsprieten in de lokale gemeenschappen.
3. Tegenwicht.
In een democratie is de spreiding van macht erg belangrijk. Niet alleen horizontaal – wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht – maar ook bestuurlijk over verschillende lagen van bestuur die eigen bevoegdheden hebben: rijksoverheid, provincies, gemeenten en waterschappen. Gemeenten hebben eigen mogelijkheden een tegenmacht te vormen tegen de rijksoverheid.

⁵ Boogers spreekt van kernkwaliteiten.

Op grond van het voorgaande lijkt het aannemelijk dat de betrokkenheid bij de lokale politiek groot zal zijn. Maar is dat ook zo?

Betrokkenheid bij lokale politiek

De opkomst bij lokale verkiezingen ligt al decennia lager dan die voor de nationale verkiezingen voor het parlement. Sinds 1998 is de opkomst voor de raadsverkiezingen nooit hoger geweest dan 60%. In een flink aantal gemeenten wordt de 50% niet gehaald. Voor de landelijke verkiezingen gaat doorgaans 75 - 80% van de burgers naar de stembus.

Ook de bereidheid van burgers om zich kandidaat te stellen voor het raadslidmaatschap is sterk gedaald. Het kost veel partijen grote moeite om een kwantitatief en kwalitatief goede kieslijst samen te stellen. In sommige gemeenten wordt geadverteerd in lokale media om kandidaten te krijgen voor de kieslijst⁶.

Bovendien blijkt uit onderzoek dat burgers zich bij raadsverkiezingen veelal laten leiden door landelijke overwegingen. In 2006 gaf 65% van de kiezers aan dat nationale politieke thema's in enige mate hun stemgedrag hadden bepaald. Boogers concludeert dat de lokale factor bij raadsverkiezingen tamelijk klein is. 'Winst of verlies bij raadsverkiezingen hangt vooral af van landelijke trends'⁷.

Aan de andere kant is het zo dat burgers op lokaal niveau vaker actief zijn. Op grond van onderzoek van het SCP meent Boogers dat de afgelopen twee jaar 19% van de burgers zich heeft ingespannen voor een kwestie die van belang is voor de gemeente of buurt. Voor landelijke kwesties ligt dat percentage op 12⁸. Dat verschil laat zich voor een deel verklaren doordat burgers zich graag inzetten voor de directe leefomgeving, de mogelijkheden om invloed uit te oefenen op lokaal niveau eenvoudiger zijn en leden van politieke partijen actief zijn binnen plaatselijke afdelingen. Overigens geeft 55% van de burgers aan geen belangstelling te hebben voor de lokale politiek en ook weinig bereidheid te hebben actief te zijn in lokale politieke kwesties⁹.

⁶ Bijvoorbeeld GroenLinks Kampen plaatste in 2006 een oproep in huis-aan-huisblad *De Brug*.

⁷ Boogers, pagina 31.

⁸ Boogers, pagina 28.

⁹ Boogers, pagina 35.

Lokale partijen

De 'nationalisering' van de raadsverkiezingen door politieke partijen en media heeft bijgedragen aan de groei van lokale partijen vooral vanaf eind jaren '90. De provincies Noord-Brabant en Limburg kennen al een lange traditie van lokale partijen, doorgaans afsplitsingen van de toenmalige, dominante KVP. Zo stemde in 1974 in Limburg 71,8% op een lokale partij en lag dat percentage in Noord-Brabant op 51,3¹⁰. De laagste percentages lokale stem lagen toen in Zuid-Holland met 4,7% en Groningen met 5,1%. Bij de verkiezingen in 2006 waren de laagste percentages voor lokale partijen in Friesland (13,7 %) en Groningen (4,1%). Hoogste scores: Limburg (33,5%) en Noord-Brabant (37,2%).

Lokale partijen worden om verschillende redenen gewaardeerd¹¹:

- Ze hebben aandacht voor plaatselijke problemen;
- De vertegenwoordigers komen voort uit de lokale gemeenschap;
- De ideologische kleur is minder bepalend;
- Ze staan dicht bij de burgers, spreken hun taal;
- Ze laten zich niet op sleeptouw nemen door een landelijke partij;
- Ze zijn minder gevoelig voor landelijke trends.

In 2002 zijn de lokale partijen met bijna 30% van de stemmen voor het eerst het grootst en passeerden daarmee het CDA.

Waardering lokale politiek

De waardering voor de lokale politiek door burgers kan op basis van twee criteria worden vastgesteld¹²:

- Toegankelijkheid: de mate waarin burgers invloed kunnen uitoefenen op politieke besluiten die voor hen van belang zijn.
- Responsiviteit: de mate waarin het lokale bestuur in staat is wensen en opvattingen van de burgers te honoreren.

Volgens Tilburgse onderzoekers wordt op beide criteria negatief gescoord: 60% van de burgers is van mening dat de lokale politiek te weinig aandacht besteedt aan de wensen en problemen van burgers. Bovendien meent 60% dat hun feitelijke invloed op besluitvormingsprocessen onder de maat is¹³.

Aan de andere kant blijkt uit onderzoek stevast dat het wantrouwen van burgers tegenover het lokale bestuur minder groot is dan tegenover de nationale regering of de Europese Unie. Ongeveer 61% van de burgers zegt weinig vertrouwen te hebben in het eigen gemeentebestuur. Voor de nationale overheid ligt dat percentage weinig vertrouwen op 68% en voor de EU op 70%¹⁴.

Daar staat tegenover dat de belangstelling voor de lokale politiek beduidend lager is dan die voor de nationale politiek. Van de burgers geeft 70% aan geïnteresseerd te zijn in nationale politiek. Slechts 49% is tamelijk of zeer geïnteresseerd in wat er in de gemeente gebeurt.

Deliberatieve democratie

Gegeven de geringe belangstelling en waardering voor de lokale politiek kan op lokaal niveau met recht worden gesproken van een kloof tussen burgers en politiek¹⁵. De representatieve democratie met haar nadruk op periodieke verkiezingen en volksvertegenwoordigers die zonder last en ruggespraak kunnen besluiten, biedt voor veel burgers te weinig mogelijkheden om invloed uit te oefenen om besluitvorming. Veel gemeenten spannen zich al jaren in om deze kloof te dichten en de representatieve democratie aan te vullen met deliberatieve en participatieve elementen¹⁶. Akkerman

¹⁰ Boogers, pagina 85.

¹¹ Zie Derksen, W en L. Schaap (2004). *Lokaal bestuur*. Den Haag: Elsevier bedrijfsinformatie pagina 30-31. Ook Ministerie van Binnenlandse Zaken (1999). *De gemeente als lokale democratie*. Den Haag: uitgave min. BiZa.

¹² Boogers, pagina 23.

¹³ Boogers, pagina 35.

¹⁴ Boogers, pagina 28.

¹⁵ Voor een kritische beschouwing over het kloofdenken zie Gunsteren, H, van en R. Andeweg (1994). *Het grote ongenoegen. Over de kloof tussen burgers en politiek*. Haarlem: Aramith en Holsteyn, J, van en C. Mudde (red.). *Democratie in verval?* Amsterdam: Boom, hoofdstuk 1 en 2.

¹⁶ Voorst, E. van (2009), *Publieke oordeelsvorming & de media*. Zwolle: Windesheim (niet gepubliceerd onderzoeksverslag).

ziet in de deliberatieve democratie een belangrijke mogelijkheid de legitimiteit van de (lokale) democratie te verbeteren¹⁷.

Vanaf de jaren 80 van de vorige eeuw is deliberatieve democratie een dominante stroming geworden in het denken over democratie. Het groeiende belang van communicatie en de media spelen daarin zeker een rol. Als uitgangspunt nemen we de omschrijving van Gutmann die deliberatieve democratie ziet als: “(...) *a form of government in which free and equal citizens and their representatives, justify decisions in a process in which they give another reasons that are mutually acceptable and generally accessible, with the aim of reaching conclusions that are binding in the present on all citizens but open to challenge in the future*”¹⁸. Met andere woorden, voordat een wet, een belangrijke maatregel of besluit wordt vastgesteld, kunnen door volksvertegenwoordigers en bestuurders in publieke discussies met burgers de argumenten gehoord en gewisseld worden over een voorgenomen besluit.

Op lokaal niveau is er in Nederland geleidelijk aan een heel scala aan mogelijkheden in gebruik geraakt om de deliberatie tussen burgers, volksvertegenwoordigers en bestuurders te bevorderen. Een kleine bloemlezing uit de activiteiten die gemeenten ondernemen om burgers nauwer te betrekken bij de lokale politiek:

- Referendum¹⁹
- Burgerinitiatief
- Inspraak op plannen
- Digitale panels
- Burgerfora²⁰
- Wijkschouwen
- Inloopavonden
- Stadsdebatten
- Interactieve beleidsvorming
- Politieke markt
- Wijk-, buurt-, adviesraden
- Spreekrecht bij commissie of raad

Deliberatie neemt op lokaal niveau verschillende vormen aan. De status en daarmee de effectiviteit van die deliberatie is eveneens divers. Er wordt wel gesproken van een ‘inspraakladder’ waarbij vier niveaus worden onderscheiden:

1. Raadplegen
2. Adviseren
3. Coproduceren
4. Meebeslissen

Hoe hoger op de ladder, des te groter het gewicht dat aan deliberatie moet worden gegeven. Formeel blijven in veruit de meeste zaken de volksvertegenwoordigers degenen die de knoop doorhakken. Wat het werkelijke effect is van alle vormen van deliberatie is moeilijk vast te stellen.

Conclusie

Op grond van het voorgaande kan gesteld worden dat de belangstelling voor lokale politiek niet groot is. Dat uit zich onder meer in lage opkomstcijfers bij verkiezingen, ontevredenheid over de mogelijkheden om lokaal invloed uit te oefenen en twijfel over de effecten van invloedsuitoefening. Voor lokale media is dat een moeilijke uitgangspositie en is het voor hen een bijna onmogelijke opgave om op deze voedingsbodem burgers te betrekken bij raadsverkiezingen. In het volgende hoofdstuk wordt daar nader op ingegaan.

¹⁷ Akkerman, T (2004). ‘Democratisering in perspectief. De deliberatieve democratie.’ In: WRR (2004). *De staat van de democratie. Democratie voorbij de staat*. Amsterdam: AUP.

¹⁸ Gutman, A en D. Thompson (2004). *Why deliberative democracy?* Princeton: Princeton University Press, pagina 7.

¹⁹ Zie voor een overzicht: www.referendumplatform.nl.

²⁰ Zie voor een evaluatie: Leyenaar, M (2009). *De burger aan zet. Burgerforum: theorie en praktijk*. Nijmegen: Radboud Universiteit. Gedownload van: www.ipp-participatiewijzer.nl/onderzoek-literatuur#for.

Hoofdstuk 3

Lokale media: situatie, bereik en functies

door Niek Hietbrink

In dit hoofdstuk wordt, mede aan de hand van eerder onderzoek, ingegaan op de rol van de lokale media bij gemeenteraadsverkiezingen. Achtereenvolgens komen aan de orde: de situatie waarin de lokale media zich bevinden, het bereik van lokale media en de functies van lokale media.. Tot slot wordt een aantal hypothesen geformuleerd met betrekking tot de vraag wat de consequenties kunnen zijn van het adequaat c.q. gebrekkig functioneren van lokale media in het kader van de gemeenteraadsverkiezingen.

De situatie van de lokale media

In hoofdstuk 2 werd duidelijk gemaakt dat de uitgangspositie van de lokale en regionale media om een bijdrage te leveren aan de lokale democratie, ongunstig is omdat de belangstelling voor de gemeentepolitiek laag is en lokale verkiezingen in grote mate 'genationaliseerd' zijn. Ook bij de lokale en regionale media zelf is de uitgangspositie verre van ideaal. Wat de regionale kranten betreft, spreekt Bakker zelfs van een 'bloedbad' in de regio: 'oplagen dalen snel, vrijwel nergens is nog keuze uit verschillende titels terwijl de positie van de regionale kranten in hun verspreidingsgebied in een rap tempo verzwakt'²¹.

Financieel gaat het met de regionale pers niet goed en dat leidt ertoe dat er keer op keer moet worden bezuinigd op de redacties. Dit heeft bijvoorbeeld tot gevolg dat er van raadsvergaderingen niet meer standaard verslag wordt gedaan in de regionale pers²². De lokale pers, vertegenwoordigd door de huis-aan-huisbladen²³, verkeert traditioneel al in een achterstandspositie ten opzichte van de regionale pers. Met een of enkele vaste krachten moet wekelijks het blad worden gevuld, wat leidt tot een sterk wisselende kwaliteit van de berichtgeving door huis-aan-huisbladen over gemeentepolitiek, zo constateert Bakker in 1998²⁴.

Er zijn geen aanwijzingen dat de positie van de redacties van huis-aan-huisbladen er sindsdien op vooruit is gegaan. Destijds kon Bakker nog wel concluderen dat de basale informatievoorziening door lokale en regionale pers samen, enkele uitzonderingen daargelaten, voldoet aan de verwachtingen. Daartegenover staat dat 'analyse, achtergronden, context en kritiek ontbreken waar ze verwacht zouden mogen worden'²⁵.

Ook lokale omroepen moeten het doen met beperkte middelen en draaien daarom voor een belangrijk deel op vrijwilligers²⁶. Uiteraard is er een groot verschil tussen de omroepen van kleine en grotere steden, maar samenvattend zijn de meeste 'zwaar noodlijdend'²⁷.

Tegenover de twijfelachtige situatie waarin de lokale media zich lijken te bevinden staat het grote belang dat aan deze media door onder andere de VNG, het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en allerlei mediadeskundigen met het oog op de lokale democratie wordt gehecht²⁸. Een belang dat alleen maar is toegenomen met de decentralisering van overheidstaken naar lokale overheden en de invoering van dualisme in de lokale politiek. Ook de lokale media zelf benadrukken keer op keer de belangrijke rol die zij spelen in de publieke informatievoorziening²⁹.

²¹ Bakker, P. (2008). *Bloedbad in de regio*. De Nieuwe Reporter, 24-12-2008, <http://www.denieuwereporter.nl/2008/12/bloedbad-in-de-regio/>.

²² Delaere, M. (2010). *Waakhonden mijden raad*. Binnenlands Bestuur, 19-03-2010.

²³ Per definitie vallen ook de Nieuwsbladen onder de lokale journalistiek. Het betreft "betaalde bladen, die in een beperkt geografisch gebied op abonnementsbasis één tot drie keer per week verschijnen. Vanwege het feit dat nieuwsbladen maar in een beperkt (en dalend) aantal gemeenten verspreid worden, zijn ze in dit onderzoek niet meegenomen.

²⁴ Bakker, P. (1998). *Regionale Journalistiek. De pluriformiteit voorbij*. Amsterdam: Het Spinhuis.

²⁵ Bakker, P. (1998). *Regionale Journalistiek. De pluriformiteit voorbij*. Amsterdam: Het Spinhuis, p.144.

²⁶ Bakker, P. en O. Scholten. (2009), *Communicatiekaart van Nederland*, Alphen aan den Rijn: Kluwer.

²⁷ Delaere, M. (2010). *Waakhonden mijden raad*. Binnenlands Bestuur, 19-03-2010.

²⁸ Vergeer, M. (2006). *Lokale medialandschappen in Nederland 2005*. Den Haag: Bedrijfsfonds voor de Pers.

²⁹ http://www.olon.nl/publiekdocs2/0100_brief_aan_minister_van_ocw_20070419.pdf

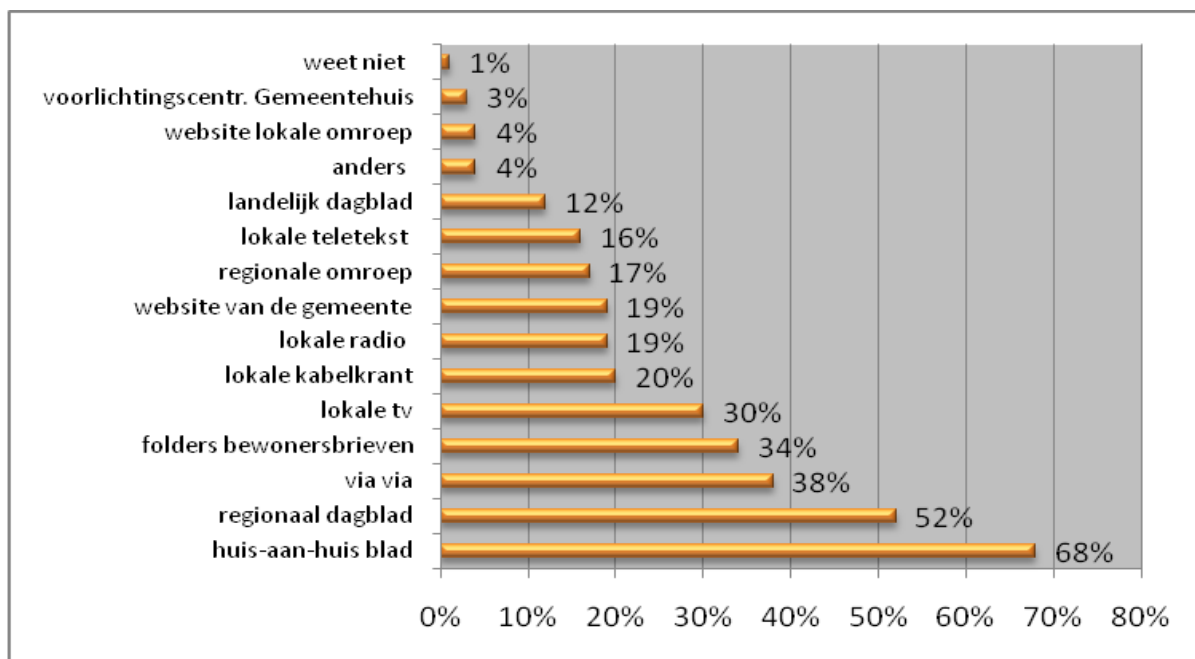
Het bereik van lokale media

Willen de lokale media een bijdrage kunnen leveren aan de lokale democratie, dan moeten zij de burgers allereerst bereiken. Het bereik betreft het percentage van de bevolking dat de krant daadwerkelijk onder ogen krijgt. Het aantal huishoudens dat bereikt wordt, het dekkingspercentage, ligt uiteraard hoger.

Uit onderzoek van de OLON (Organisatie voor Lokale Omroepen in Nederland)³⁰ blijkt dat de lokale radio een weekbereik heeft van 12% en een dagbereik van 5%. De lokale televisie doet het iets beter met een weekbereik van 34% en een dagbereik van 13%.

De huis-aan-huisbladen melden in 2007 een bereik per gemiddeld nummer van 84%³¹. Enerzijds duidt dit op de populariteit van het medium, maar zeker ook op de grote beschikbaarheid van het medium: het valt gratis bij iedereen op de deurmat. Het raadplegen van een betaalde krant, en zelfs het kijken en luisteren naar de lokale omroep, vergt meer betrokkenheid van de burger.

De eerder genoemde slechte situatie waarin de regionale pers zich bevindt, uit zich ook in het dalende bereik van regionale kranten. Volgens een onderzoek van Interview/NSS is het bereik 42%³². Dit dekkingspercentage daalde tussen 2000 en 2008 van 65% naar 50%³³. In de grote steden ligt dit percentage beduidend lager. Zo daalde bijvoorbeeld het dekkingspercentage van het *Dagblad van het Noorden* in Groningen Stad tussen 2000 en 2008 van 35% naar 19%, vergelijkbaar met de cijfers in andere grotere steden. In kleinere steden varieert de dekking nogal en tekent Bakker dekkingspercentages op van tussen de 55% (Alphen-Chaam) en 12% (Amstelveen)³⁴.

Mediagebruik voor lokale informatie; Bron: OLON (2006)³⁵

Vervolgens is het zinnig om vanuit de burgers te kijken naar de bronnen die zij gebruiken voor lokale informatie. Hieruit blijkt dat het huis-aan-huisblad ook wat dit betreft als populairste medium uit de bus komt: 68% van de ondervraagden geeft aan het medium voor lokale informatie te gebruiken, tegen 52% voor het regionale dagblad en 30% voor de lokale televisie. Van de journalistieke media zijn dit

³⁰ OLON (2006). *Bereiksonderzoek lokale omroepen in Nederland*. OLON, Nijmegen.

³¹ Interview NSS/Synovate (2007). *Huis-aan-huiskrantenonderzoek 2007*. Amsterdam: Synovate/Interview NSS.

³² Ibidem.

³³ Bakker, P. (2008). *Bloedbad in de regio*. De Nieuwe Reporter, 24-12-2008, <http://www.denieuwereporter.nl/2008/12/bloedbad-in-de-regio/>.

³⁴ Bakker, P. (2008). *Bloedbad in de regio*. De Nieuwe Reporter, 24-12-2008, <http://www.denieuwereporter.nl/2008/12/bloedbad-in-de-regio/>.

³⁵ OLON (2006). *Bereiksonderzoek lokale omroepen in Nederland*. Nijmegen: OLON.

de drie meest gebruikte. Het is een argument om juist deze te onderzoeken als het gaat om het informatieaanbod van lokale media over de gemeenteraadsverkiezingen.

In het huidige onderzoek gaat het niet om het daadwerkelijke gebruik van lokale media. Het perspectief dat hier wordt gekozen is de vraag of het aanbod van de belangrijkste lokale media toereikend is voor de geïnteresseerde burger om tot een afgewogen keuze te komen bij de gemeenteraadsverkiezingen. Burgers die daar geen moeite voor willen doen worden ook met een kwalitatief hoogstaand informatieaanbod niet bereikt.

De functies van lokale media

De meest voor de hand liggende functie die journalistieke media voor de burger kunnen vervullen is de informatiefunctie. De burger verwacht van journalistieke media dat ze hem voorzien van relevante informatie die nodig is om te kunnen participeren in de samenleving. In dit onderzoek concentreren we ons op de informatie die nodig is om te kunnen participeren in het politieke proces: de burger moet weten waar de verschillende politieke actoren voor staan om bij de verkiezingen een weloverwogen keuze te kunnen maken tussen verschillende partijen en kandidaten. Wat dit betreft zijn goede lokale media een voorwaarde voor het functioneren van de gemeentelijke democratie.

Het adequaat vervullen van de informatiefunctie is echter niet het enige dat van de journalistiek wordt verwacht. Media dienen ook tot uitdrukking te brengen wat er leeft onder de verschillende groeperingen binnen de samenleving. Media moeten de verschillende meningen tot uitdrukking brengen die een belangrijk onderdeel vormen van het maatschappelijk debat. In dit verband wordt gesproken van de expressiefunctie en de opiniefunctie.

Daarnaast wordt van de journalistiek verwacht dat zij namens de burger optreedt als een soort waakhond. In dat verband spreekt men van de kritiekfunctie van de media³⁶. Lokale media moeten politieke en andere actoren ten behoeve van de burger kritisch benaderen en daarnaast tot uitdrukking brengen moeten hoe verschillende partijen in de lokale gemeenschap over belangrijke onderwerpen denken.

De bovenstaande vier functies zijn min of meer algemeen aanvaard onder journalisten in Nederland³⁷. Minder onomstreden is de zogeheten mobilisatiefunctie, dat wil zeggen dat de journalistiek als doel moet hebben burgers aan te zetten tot bepaalde vormen van gedrag, bijvoorbeeld maatschappelijke participatie. In het kader van de verkiezingen kan die mobilisatie er bijvoorbeeld uit bestaan dat mediagebruik burgers aanzet om te gaan stemmen.

Een belangrijk onderscheid bij het bespreken van dergelijke mediafuncties is het onderscheid tussen normatieve en descriptieve functies. Normatief zijn de functies die de media volgens bepaalde normen – in dit geval democratische normen – behoren te vervullen, en descriptief zijn de functies die ze in de praktijk feitelijk vervullen. Een voorbeeld van een descriptieve functie is de agendabepalende functie van de media³⁸. Deze houdt in dat media door aan bepaalde onderwerpen (veel) aandacht te besteden, de burger het besef geven dat deze onderwerpen belangrijk zijn. En dat ze hiermee mede de agenda van het maatschappelijk debat bepalen³⁹. Door aandacht te besteden aan de gemeenteraadsverkiezingen zouden lokale media kunnen bijdragen aan het gevoel bij burgers dat deze verkiezingen ertoe doen.

Tot slot kiezen media noodgedwongen een bepaalde invalshoek bij iedere gebeurtenis die zij verslaan. Bij de gemeenteraadsverkiezingen kunnen lokale media bijvoorbeeld een institutioneel perspectief of het perspectief van de burger kiezen. Zij kunnen er ook voor kiezen de campagne te 'framen' als een strijd tussen (landelijke) partijen of als een debat over lokale strijdpunten. Uit onderzoek blijkt dat een dergelijke 'framing' van onderwerpen het oordeel van het publiek kan beïnvloeden⁴⁰.

³⁶ Bakker, P. (1998). *Regionale Journalistiek. De pluriformiteit voorbij*. Amsterdam: Het Spinhuis.

³⁷ Zie bijv. Deuze, M. (2002) *Journalists in The Netherlands*. Amsterdam: ASCOR.

³⁸ De Boer, C. en Brennecke, S. (2009), *Media en Publiek*. Amsterdam: Boom.

³⁹ Kleinnijenhuis, J. en E. Rietberg (1994), *Media en het politieke kringloopmodel*, *Massacommunicatie*, 22(2), 74–95.

⁴⁰ De Boer, C. en Brennecke, S. (2009), *Media en Publiek*. Amsterdam: Boom.

Consequenties van het gebruik van lokale media

Een veel gehanteerde veronderstelling over de relatie tussen lokaal mediagebruik en lokale participatie of betrokkenheid, is dat het gebruik van lokale media de participatie in de lokale gemeenschap, waarvan het stemgedrag een onderdeel is, bevordert. In Nederland is die relatie onderzocht door Westerik⁴¹. Deze heeft het verband tussen het gebruik van lokale media en lokale sociale participatie met de door hem gebruikte dataset niet kunnen bevestigen.

In een meta-analyse van twaalf studies uit de Verenigde Staten en twee uit Nederland stellen Westerik e.a. dat lokaal mediagebruik en lokale sociale participatie 'bijna niets met elkaar te maken lijken te hebben' en dat de gevonden samenhang tussen beide variabelen in de Verenigde Staten sterker is dan in Nederland⁴². Ze verklaren dit door te stellen dat in de Verenigde Staten 'betrokkenheid bij de lokale gemeenschap' - *community involvement* - hoger wordt gewaardeerd, en dat in een cultuur waar dat het geval is een samenhang tussen het gebruik van lokale media en lokale sociale participatie meer voor de hand ligt.

Het voorgaande wil echter nog niet zeggen dat lokale media geen bijdrage kunnen leveren aan de 'publieke oordeelsvorming' bij gemeenteraadsverkiezingen of de opkomst bij verkiezingen.

Ten eerste is stemgedrag slechts één aspect van de participatie van de burger in de lokale gemeenschap, en niet het minst belangrijke.

Ten tweede onderzocht Westerik niet de inhoud van de lokale media, terwijl die, bij gebrek aan kwaliteit, sociale participatie kan ontmoedigen.

Tot slot heeft een eventuele bijdrage van lokale media aan publieke oordeelsvorming in onze benadering vooral te maken met cognitieve aspecten: met het overdragen van kennis over de verkiezingen van media naar burgers. In ieder geval staat voor het landelijke mediagebruik vast dat het gebruik ervan een belangrijke voorspeller is van de politieke kennis van burgers⁴³.

Relevantie voor het onderzoek

Bovenstaande overwegingen maken duidelijk dat een aantal aspecten van de berichtgeving van lokale media relevant is om te onderzoeken in het kader van de gemeenteraadsverkiezingen.

Ten eerste is het van belang om vast te stellen hoeveel berichten de verschillende lokale media aan de gemeenteraadsverkiezingen besteden, en ook of het hier korte of langere berichten betreft. Hoe meer aandacht media aan een bepaald onderwerp besteden, hoe belangrijker dit onderwerp in de ogen van de burger wordt, en hoe eerder de burger geneigd is om te gaan stemmen.

Daarnaast is de invalshoek van de berichtgeving de moeite van het onderzoeken waard. Als voornamelijk vanuit het perspectief van de politiek wordt bericht en niet vanuit het perspectief van de burger, dan zullen de verkiezingen minder persoonlijk relevant zijn voor de burger. Dit verkleint mogelijk de kans dat de burger gaat stemmen.

Bovendien kan worden nagegaan of de berichtgeving ingaat op de strijd tussen politici of (landelijke) partijen of op inhoudelijke aspecten van lokale strijdpunten. In het laatste geval zou de burger een meer inhoudelijke afweging kunnen maken, wat de kwaliteit van het stemgedrag ten goede komt.

Tot slot is het van belang de diepgang van de berichtgeving onder de loep te nemen. Dit omdat de burger naast allerlei feitjes en campagneperikelen, ook context en achtergrond over lokale strijdpunten nodig heeft om een weloverwogen keuze te maken.

In het volgende, hoofdstuk 4, worden de resultaten gepresenteerd van de kwantitatieve onderzoeken naar de inhoud van regionale kranten, huis-aan-huisbladen en de lokale omroep, in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen. In hoofdstuk 5 wordt de berichtgeving over één onderwerp – de RegioTram in Groningen - op kwalitatieve wijze onderzocht.

⁴¹ Westerik, H. (2001). *De verklaring van het gebruik van lokale media*. Proefschrift, Katholieke Universiteit Nijmegen, Nijmegen.

⁴² Westerik, H., Hollander, E., Verschuren, P. J. M., & Vergeer, M. (2009). *Media use and community involvement: A theoretical and meta-analytical review*. <http://dare.uhn.kun.nl/bitstream/2066/74691/1/74691.pdf>.

⁴³ Hendriks Vettehen, P.G.J., Hagemann, C.P.M., & Snippenburg, L.B. van (2004). Political knowledge and media use in the Netherlands. *European Sociological Review*, 20 (5), 415-424.

Hoofdstuk 4

Kwantitatieve onderzoeksresultaten

Inleiding

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden is in de periode 1 februari 2010 tot en met de dag van de raadsverkiezingen op 3 maart de berichtgeving geanalyseerd van de stadspagina's van het *Dagblad van het Noorden* (Groningen), de *Leeuwarder Courant* (Leeuwarden), het *Algemeen Dagblad* (Amersfoort) en de *Stentor* (Deventer en Zwolle). Voor die steden is gekozen omdat er sprake is van vier verschillende regionale titels met eigen stadsredacties en redactiepagina's. Zwolle is toegevoegd vanwege de bijzondere binding tussen de School of Media en deze stad. Verder speelde mee dat in deze steden andere lokale media actief zijn: huis-aan-huisbladen en de aanwezigheid van lokale omroepen. De burgers in die steden hebben dus een ruim aanbod van lokale media om zich te informeren over de raadsverkiezingen.

Vanwege de beperkte beschikbaarheid van het materiaal⁴⁴ en de bewerkelijkheid van een inhoudsanalyse van audiovisuele berichten, bleef het onderzoek onder de omroepen beperkt tot de televisieberichtgeving van *OOG TV* in Groningen en *DTV* in Deventer. Het levert tenminste een indicatie op voor de bijdrage van lokale omroepen aan de publieke oordeelsvorming: voor twee gemeenten kan die bijdrage vergeleken worden met die van de regionale dagbladen en de huis-aan-huisbladen.

Als criterium voor de selectie van artikelen en berichten is genomen dat een artikel of bericht of evident over de verkiezingen gaat of dat er minimaal één politieke partij aan het woord komt. De gedachte is dat artikelen en berichten waarin een of meer partijen genoemd worden, mogelijk bijdragen aan de profilering van een partij en daarmee voor de burger belangrijk kunnen zijn. Artikelen en berichten waarin geen politieke partij genoemd wordt, missen deze profilering of mogelijkheid tot partijidentificatie.

Dit heeft tot gevolg dat de reguliere politieke verslaggeving – bijvoorbeeld die van commissievergaderingen – in deze periode extra gewicht hebben gekregen. Omgekeerd kwam het in enkele gevallen voor dat belangwekkende artikelen of berichten niet aan het criterium voldeden of in een bijlage stonden, toch zijn meegenomen in het onderzoek. Zo voldeden in het *Dagblad van het Noorden* tien artikelen aan het criterium 'minimaal één politieke partij genoemd', terwijl er zeventien artikelen over het onderwerp verschenen⁴⁵.

Het belang van een onderwerp voor de redactie kan gemeten worden aan het aantal artikelen dat eraan wordt gewijd, de plek in de krant en de energie die de redactie erin steekt om over het onderwerp te berichten (kort bericht versus achtergrondverhaal). Belangrijke onderwerpen krijgen relatief veel media-aandacht: meer artikelen, prominent aanwezig en een hoger gehalte aan informatie.

⁴⁴ Omroep Amersfoort kon vanwege een reorganisatie geen bijdrage leveren. Hetzelfde speelde voor de lokale radio in Deventer. Ook voor de andere omroepen speelde gebrek aan tijd een rol. Daarom hebben we besloten in eerste instantie terug te vallen op het materiaal dat beschikbaar werd gesteld op de internetsites van de omroepen. Voor de omroepen van Groningen en Deventer geldt dat hun videoarchief op een voor het onderzoek toegankelijke wijze is ingericht. Voor wat betreft DTV gold dat niet voor de radio-uitzendingen. De website van *Mercurius* in Leeuwarden was gedurende het onderzoek niet bereikbaar. Op korte termijn bleek het ook voor *Mercurius* niet mogelijk om al het op televisie uitgezonden materiaal aan te leveren.

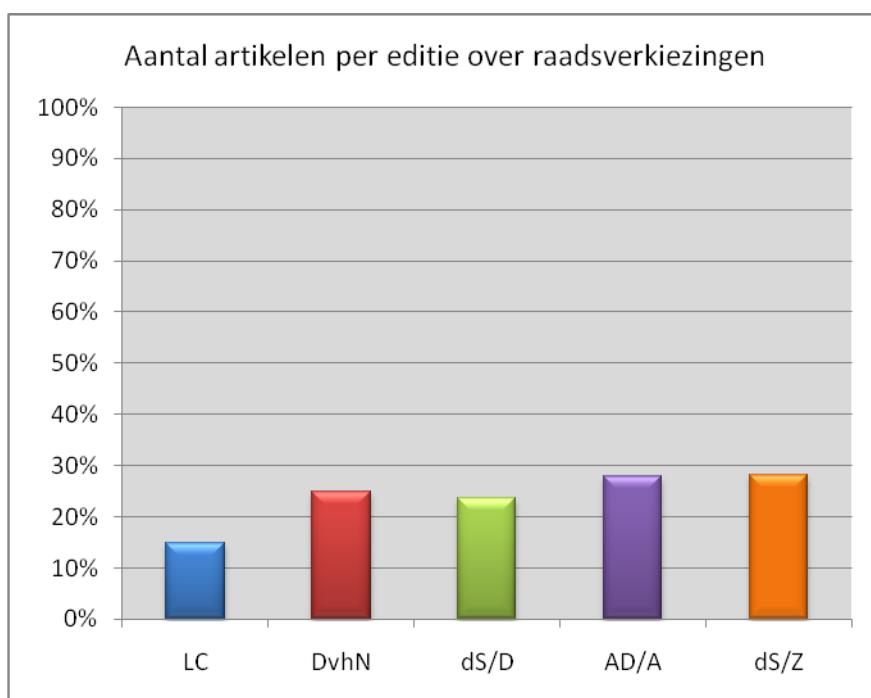
⁴⁵ Voor de kwalitatieve analyse zijn de zeventien artikelen overigens wel gebruikt.

4.1 Onderzoeksresultaten stadspagina's regionale kranten

door Evert van Voorst

Aantal artikelen

In totaal verschenen er in de vijf edities 577 artikelen die aan het criterium voldoen. Amersfoort en Zwolle scoorden het hoogst met 135 en 136 (beide 28% van de 577) artikelen en Leeuwarden het laagst met 72 (15%). In de andere steden ging het om 120 (25%) in Groningen en 114 (24%) in Deventer. Kwantitatief gezien besteedde de *Leeuwarder Courant* relatief weinig aandacht aan de raadsverkiezingen.

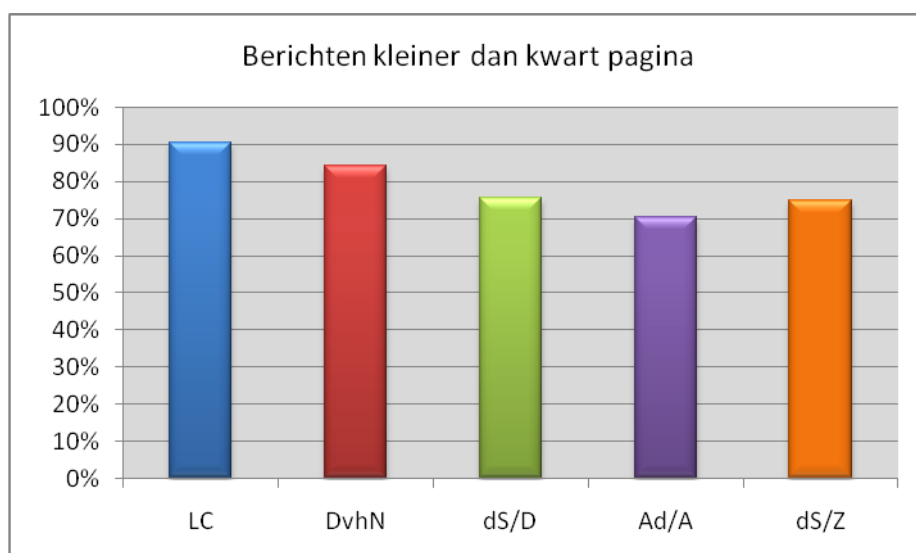
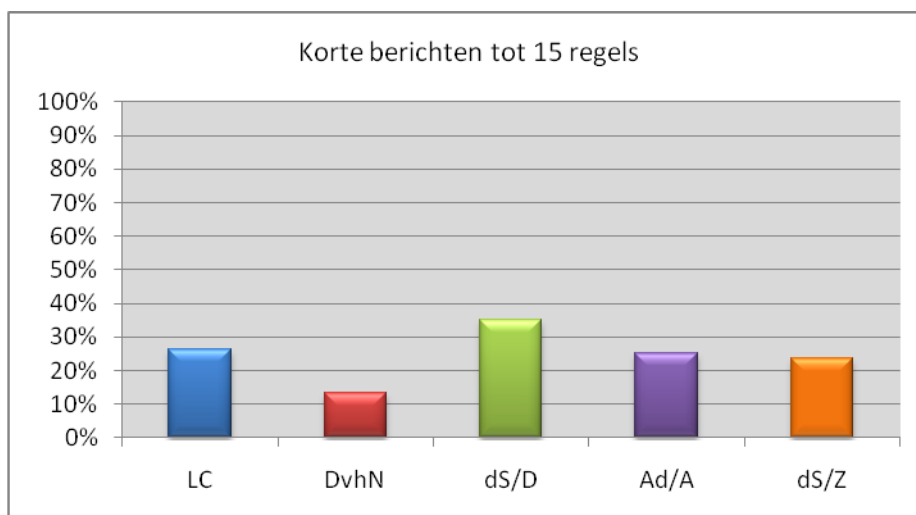

Totaal aantal artikelen: 577

Omvang van de artikelen

Van de 577 artikelen vallen er 114 (24%) in de categorie korte berichten van minder dan 15 regels. Het gaat hierbij doorgaans om aankondigingen, paalberichten e.d. Nog eens 308 (53%) artikelen vallen in de categorie 'kleiner dan een kwart pagina'. Dat betekent dat het veelal korte berichten zijn. Groningen en Leeuwarden zijn hierbij koplopers met 71 en 64%. Langere verhalen – een kwart tot een halve pagina - waren vooral te vinden in Amersfoort (23%) en in Zwolle (18%). De langste verhalen – meer dan een halve pagina – stonden vooral in de editie van *de Stentor* in Deventer (14%). Leeuwarden en Groningen scoorden hier het laagst: 0 en 3%. Beide kranten verschijnen op *broadsheet*⁴⁶. Dat maakt de kans op langere artikelen relatief gezien juist groter.

⁴⁶ Het DvhN verschijnt sinds 1 april 2010 op tabloid.

Soort artikelen

De meeste artikelen zijn te bestempelen als nieuwsbericht of nieuwsverhaal. Het onderscheid was overigens lang niet altijd makkelijk te maken. Nieuwsberichten worden veelal aangekleed met citaten en nemen dan vaak de vorm aan van een nieuwsverhaal waarin weliswaar een nieuwsfeit centraal staat, maar verder de opvattingen van betrokkenen aangehaald worden.

De combinatie nieuwsbericht/nieuwsverhaal levert in Leeuwarden 49 (68%) artikelen op. In Amersfoort 96 (71%), Groningen 62 (52%), in Zwolle 70 (59%) en in Deventer 71 (62%).

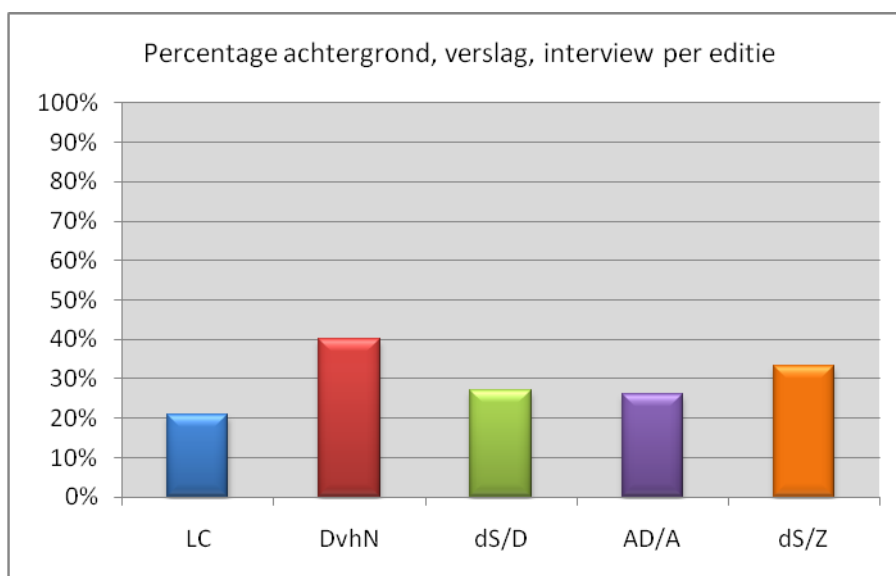
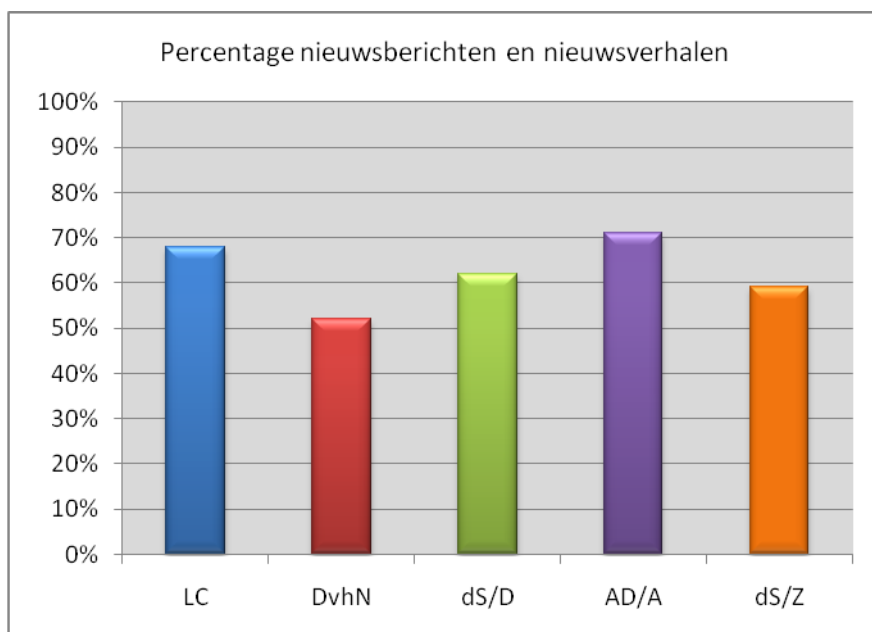
De Groningse redactie is er het meest op uit geweest om met eigen ogen en oren te zien en te horen wat er in de stad gaande is. Van de 120 artikelen vallen er 33 artikelen in de categorie verslag/reportage, dat is 28%. Voor de andere steden zien de aantallen en percentages er als volgt uit: Leeuwarden: 13 (18%), Zwolle 25 (18%), Deventer 19 (17%) en Amersfoort 19 (14%).

Achtergrondverhalen of verhalen die een context bieden vonden we het meest in Deventer: 11 stuks gevolgd door 8 in Groningen, 5 in Zwolle, 2 in Amersfoort en 1 in Leeuwarden.

Interviews waren het meest in Zwolle (15) en Amersfoort (14) in de krant te vinden. In beide gevallen verschenen ze in de vorm van een rubriek. In Amersfoort waren het bovendien sterk

gestandaardiseerde interviews. In de andere steden moest de lezer het doen met 1 (Leeuwarden), 1 (Deventer) en 7 (Groningen) interviews.

Het betrekkelijk geringe aantal langere verhalen – reportages, achtergrond, context, interviews – doet vermoeden dat er weinig inhoudelijke verkiezingsonderwerpen of strijdpunten waren. Daarnaast zal een rol gespeeld hebben dat deze ‘genres’ relatief veel tijd kosten om te produceren.

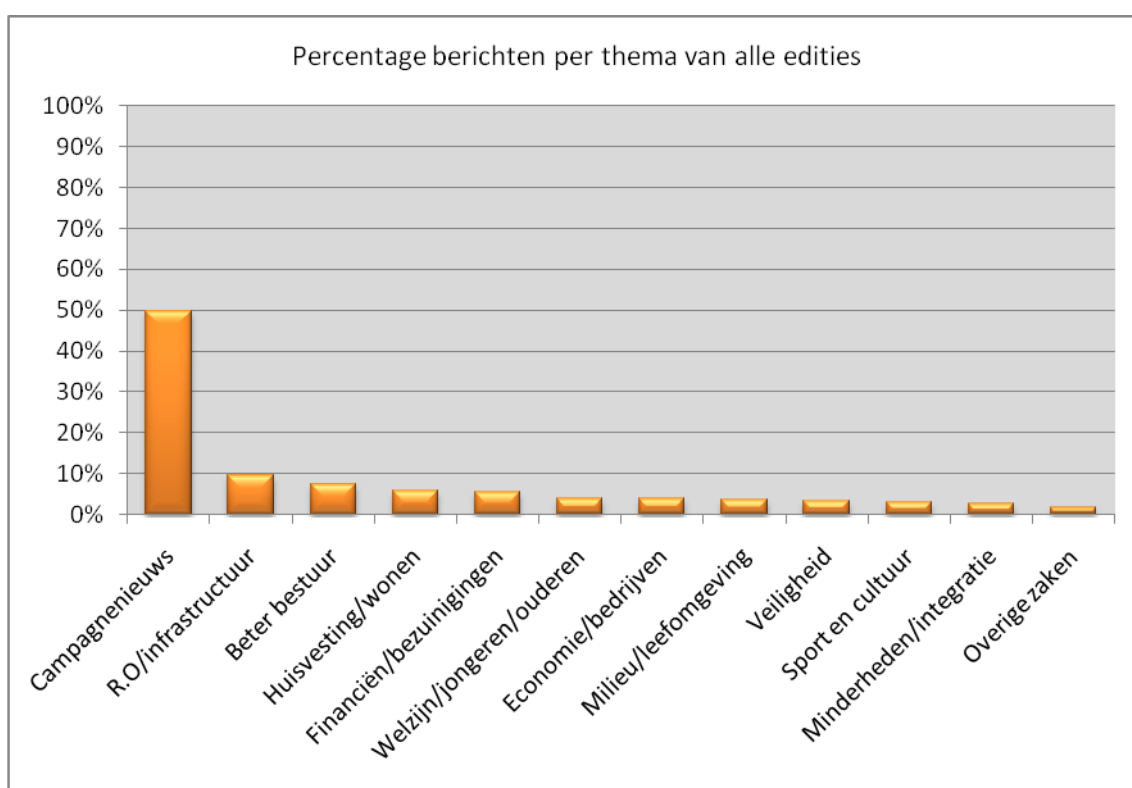
Thema's

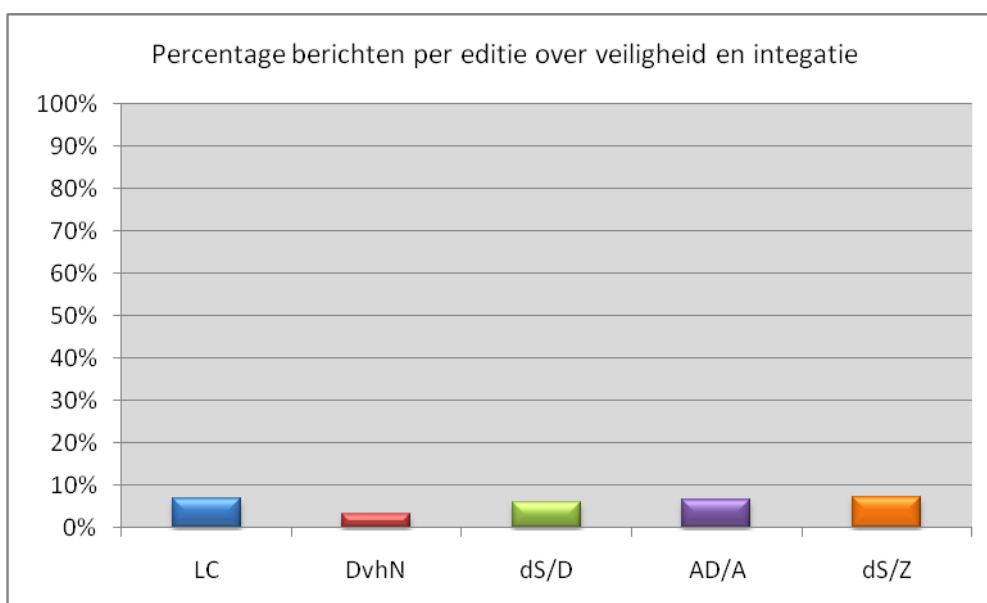
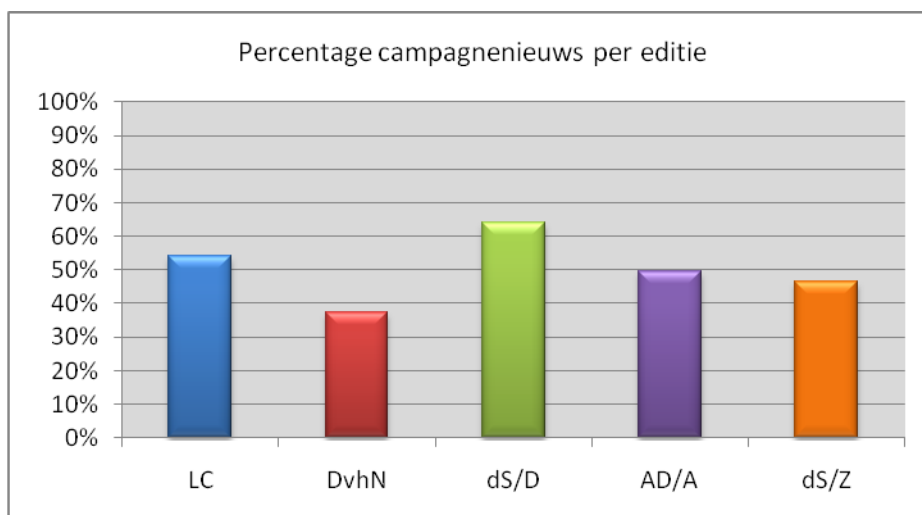
Op grond van de grote aandacht in de landelijke politiek en media voor veiligheid, criminaliteit, inburgering, allochtonen was de verwachting dat die onderwerpen in de onderzochte steden veelvuldig aandacht zouden krijgen. Het zijn immers de lokale overheden die in de frontlinie staan om op genoemde beleidsterreinen resultaten te boeken. Het onderzoek laat evenwel een heel ander beeld zien: slechts 20 artikelen (3%) hadden veiligheid/criminaliteit als onderwerp. Het hoogste aantal was in Amersfoort (6) en Zwolle (6). Groningen en Leeuwarden volgen met drie en Deventer met twee. Onder veiligheid is dan ook nog begrepen onveilige situaties in het verkeer.

In 15 (3%) artikelen kwam het onderwerp minderheden/integratie aan de orde. Hoogste scores: Deventer (5), Zwolle (4). In Deventer was er aandacht voor een verkiezingsavond in het Turks en in Zwolle ging het om homo's.

Maar liefst 287 artikelen (50% van het totaal) zijn aan te duiden als campagnenieuws. Het gaat om berichten over bijeenkomsten, kieswijzers, websites, bezoek van politici, plakborden, resultaten van vorige verkiezingen, prognoses en zo meer. Deventer scoorde het hoogst: 73 artikelen (64%), gevolgd door Leeuwarden 39 (54%), Amersfoort 67 (50%), Zwolle 63 (46%) en Groningen 45 (38%). De kranten zijn er al met al dus goed in geslaagd de verkiezingen onder de aandacht van het publiek te brengen.

Meest geliefde onderwerpen vallen in de categorie Ruimtelijke ordening/infrastructuur: 55 verhalen (10%). Hoogste score in Amersfoort 17 (13%) en Groningen 13 (11%) en Deventer 12 (11%). De tweede categorie was Beter bestuur met 43 artikelen, 7% van het totaal. Hier scoorden Groningen 16 (13%) en Amersfoort 16 (12%) het best. Overigens is de categorie Beter bestuur nogal divers: verminderen van het aantal ambtenaren, referendum over een nieuwe burgemeester, meer inspraak enz.

Opgevoerde bronnen

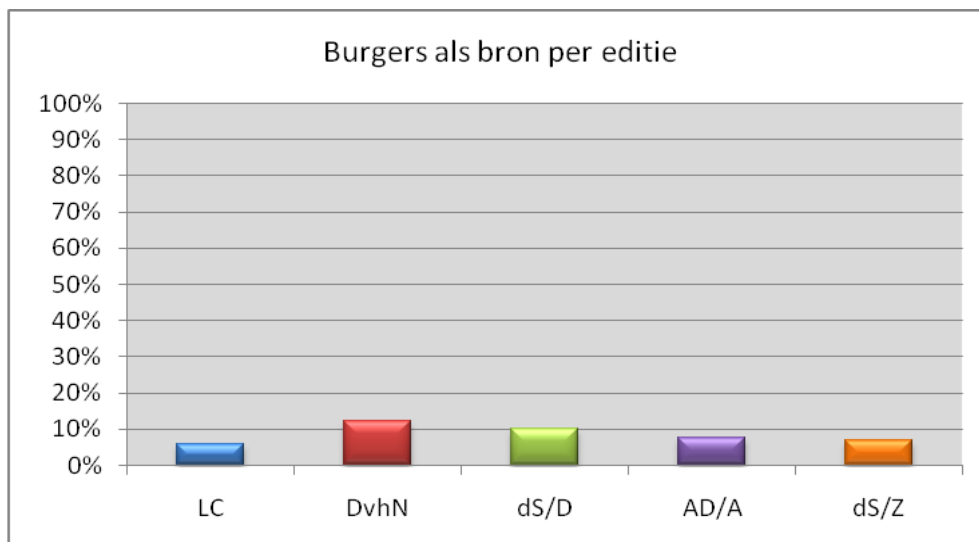
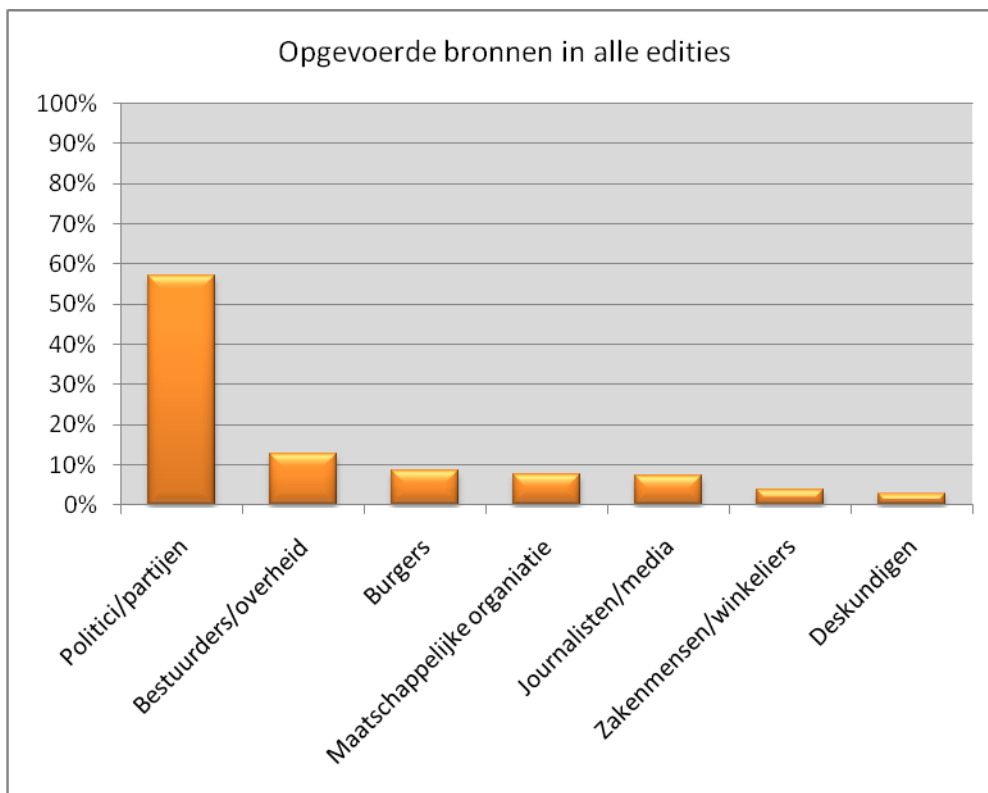
In 366 artikelen (57%) worden partijen of politici opgevoerd als bron⁴⁷. In verkiezingstijd is dat begrijpelijk. Toch is het contrast met het aantal artikelen waarin burgers worden opgevoerd als bron – 55 keer (9%) - wel erg groot. Bij verkiezingen gaat het om het verleiden van burgers door partijen en politici om op hen te stemmen.

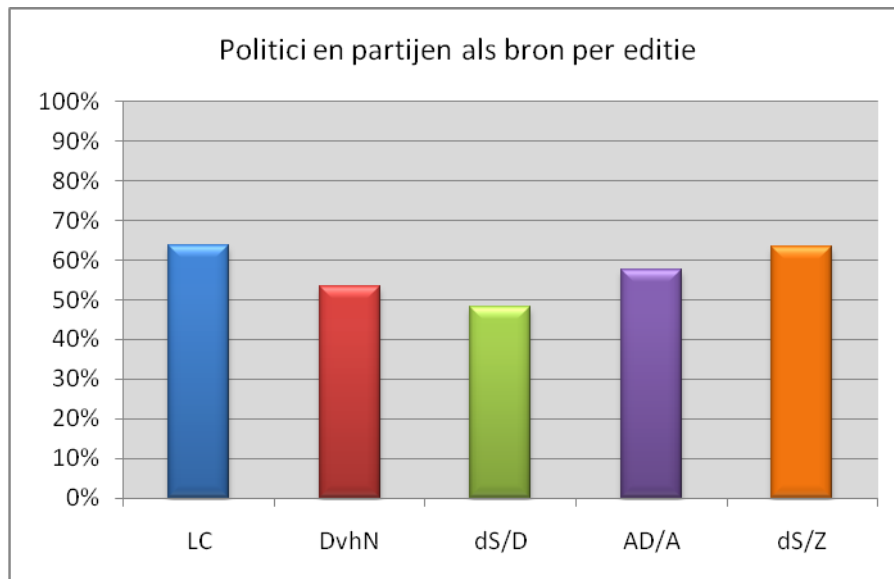
Dat uitgangspunt moet leiden tot de nodige discussies en debatten waarbij burgers misschien niet het hoogste woord, maar dan toch een hoog voeren. Uit de berichtgeving blijkt dat niet.

Ook deskundigen, nodig om onpartijdig, lastige vraagstukken te analyseren en te belichten, zijn weinig geraadpleegd: in 18 artikelen (3%) kwam een deskundige aan het woord. Dat kan betekenen dat er weinig inhoudelijke artikelen zijn gepubliceerd die om een oordeel van deskundigen vragen. Gelet op het grote aantal korte berichten (kleiner dan een kwart pagina), het aantal nieuwsberichten en nieuwsverhalen wordt dat beeld bevestigd.

⁴⁷ Hiermee wordt niet bedoeld waar het bericht of de informatie vandaan komt, maar wie iets zegt. Dat kan een persoon zijn of een niet humane bron, bijvoorbeeld een verkiezingsprogramma.

Bestuurders –vooral wethouders – kwamen veel vaker aan het woord: in 13% van de artikelen. De combinatie politici/partijen/bestuurders als opgevoerde bron levert een percentage op van 70. Dat wil zeggen dat zij in 70% van alle artikelen minimaal een keer worden opgevoerd als bron.

Strijdpunten

Waren er op lokaal niveau duidelijk herkenbare strijdpunten? Op grond van de onderwerpen die geïnterviewd zijn, is daar nauwelijks sprake van. De hoogste score voor een onderwerp is te vinden in Groningen met 9 artikelen over het tramplan. Daarna volgt Zwolle met 7 artikelen over een lening aan FC Zwolle, Amersfoort met 5 artikelen over achtereenvolgens een disco voor de jeugd, het Eemplein en het Sportfondsenbad. Deventer wijdde drie artikelen aan de zondagopenstelling van winkels en in Leeuwarden vonden we er drie over de aanleg van het Elfstedenbos. Kortom, in de vier onderzochte steden waren er op grond van berichtgeving op de stadspagina's van vier regionale kranten eigenlijk geen lokale strijdpunten van betekenis. De lezers moeten op grond van de berichtgeving, terecht of niet, het gevoel hebben gekregen dat de lokale verkiezingen nergens over gaan.

Conclusies

In hoofdstuk 2 werd duidelijk dat de belangstelling van de burgers voor de raadsverkiezingen gering is en dat als burgers gaan stemmen, landelijke overwegingen een belangrijke rol spelen in hun stemgedrag. Het onderzoek naar de berichtgeving over de verkiezingen in de vijf steden bevestigt dit beeld: er zijn nauwelijks lokale strijdpunten, weinig artikelen die achtergrond of context bieden, burgers komen weinig aan het woord en er is veel, heel veel campagnenieuws.

Tevens werd geconcludeerd dat de gebrekkige belangstelling voor lokale politiek en bestuur een moeilijke uitgangspositie vormt voor de lokale media en dat het een bijna onmogelijke opgave is om op deze voedingsbodem burgers te betrekken bij de raadsverkiezingen. Dat vraagt van de media een bijzondere inspanning: nagaan wat er onder burgers leeft, een eigen agenda volgen en onderzoeksjournalistieke projecten. Van die inspanning is weinig gebleken, met uitzondering van de tramplannen in Groningen.

De onderzochte stadspagina's van regionale kranten bevestigen hiermee het beeld dat onder veel kiezers leeft van de lokale politiek: ze is saai en ze gaat nergens over. En dus is het geen wonder dat de kiezers op 3 maart liever thuis bleven of hun keuze vooral lieten bepalen door landelijke politieke overwegingen.

4.2 Onderzoeksresultaten huis-aan-huisbladen

door Binne Keulen

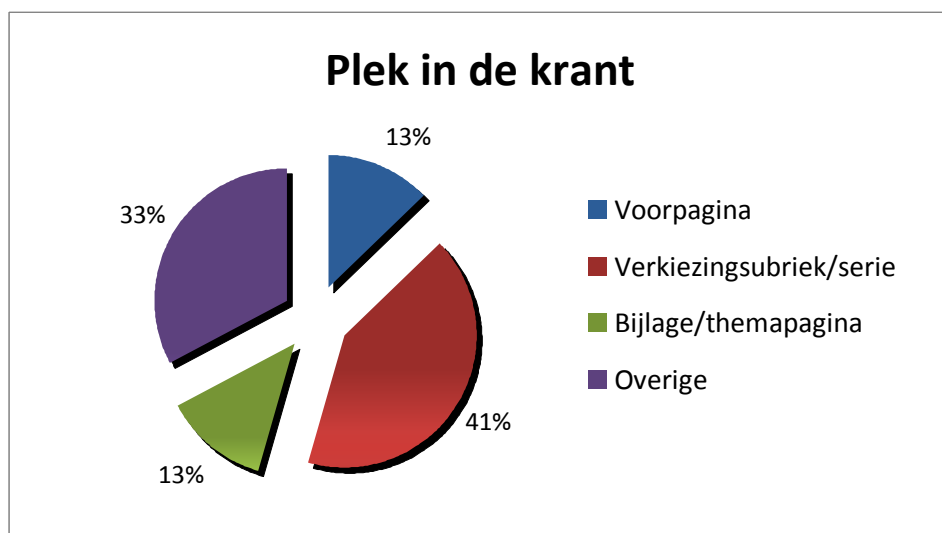
Aantallen artikelen, plek en lengte

Net als bij de regionale dagbladen, zijn ook in het onderzoek naar de huis-aan-huisbladen alle artikelen meegenomen waarin tenminste één politieke partij wordt genoemd. Verder alle artikelen die over de raadsverkiezingen gaan of de verkiezingen als directe aanleiding hebben. Voorbeelden van de laatste categorie zijn bijvoorbeeld de aankondiging van een verkiezingsdebat, of een bericht over de stempas.

De inventarisatie levert bij elkaar 330 artikelen op, voor alle huis-aan-huisbladen samen. Dat lijkt een flink aantal, maar ze zijn wel ongelijk over de titels verdeeld. De lezers van *Huis aan Huis* moesten het doen met 24 artikelen, in *De Stad Amersfoort* verschenen in de onderzochte periode 94 artikelen die aan de criteria voldoen.

Het verschil tussen de steden wordt nog groter wanneer we kijken naar het totale nieuwsaanbod per stad. Bovenaan staat Amersfoort met 162 artikelen, op afstand gevolgd door Zwolle (67), Groningen (52), Deventer (25) en Leeuwarden (24). Daarbij moet gezegd dat het nieuwsaanbod in de beide Amersfoortse bladen elkaar voor een flink deel overlapt. Dat geldt in mindere mate ook voor de titels die in Zwolle verschijnen.

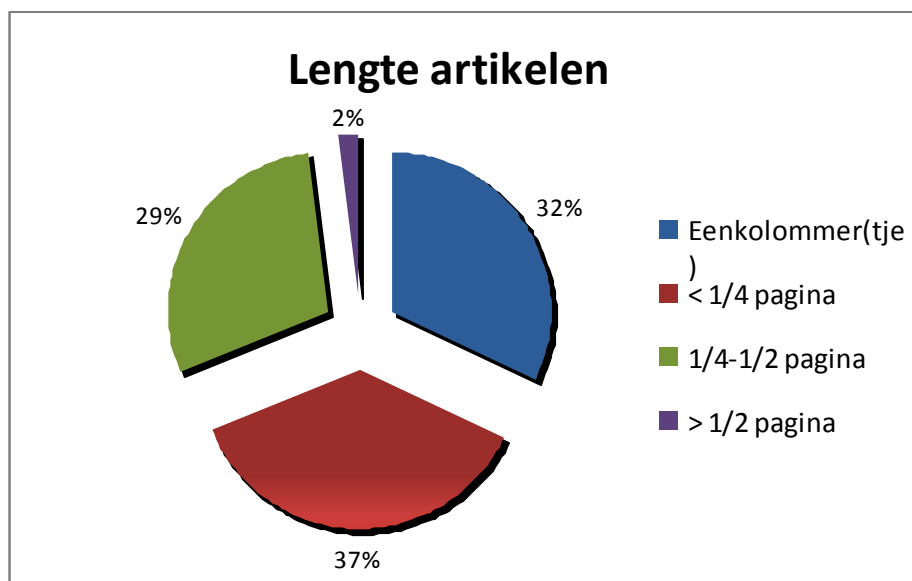
Alle huis-aan-huisbladen hadden in de onderzochte periode wel een wekelijkse verkiezingsrubriek, een verkiezingsserie of een speciale bijlage. Van alle geïnventariseerde artikelen is meer dan de helft – 180 – daar te vinden. Doorgaans gaat het daarbij om klein verkiezingsnieuws, interviews met lijsttrekkers of een overzicht van de belangrijkste standpunten uit het verkiezingsprogramma.

Van de overige 150 artikelen hadden 42 een plek op de voorpagina, de andere 108 waren verspreid over de andere pagina's te vinden. Wat zegt dat? In dit geval niet zo heel veel. Veel minder dan bij de dagbladen lijkt de plek in de krant – of op de pagina - te worden bepaald door het belang van de inhoud voor de lezer. Bij *Deventer Post* bijvoorbeeld is het politieke nieuws zowel te vinden op de voorpagina als diep achterin op pagina 30, weggestopt na de servicepagina's.

Ten slotte een enkele opmerking over de lengte van de artikelen. Ruwweg een derde van de artikelen (104) is te scharen onder de noemer 'eenkolommer', 'kortje' of 'paalbericht'. De zeven kranten plaatsten een vergelijkbaar aantal (121) 'tweekolommers' (< ½ pagina). Slechts in een enkel geval (8) pakte de huis-aan-huisbladen uit met een lang artikel (> ½ pagina) over de verkiezingen, zoals *De*

Peperbus op 24 februari met een groot interview op de voorpagina met burgemeester Henk Jan Meijer van Zwolle.

Genres

Het feitelijke geschreven nieuwsbericht is traditioneel het meest voorkomende krantengenre, en dat geldt ook voor de huis-aan-huisbladen. Van de 330 geïnventariseerde artikelen is bijna de helft, 157, geschreven in de vorm van een bericht. Dit genre leent zich immers bij uitstek voor het doel waar de krant vooral haar bestaansrecht aan ontleent: de lezer snel, accuraat en onpartijdig te informeren. Betrekkelijk veel van deze berichten zijn trouwens feitelijke aankondigingen, van een (verkiezings)bijeenkomst of een andere campagneactiviteit.

Nog eens een kwart van de artikelen, 73, is te bestempelen als interview. Dit genre is geschikt om de betrokkenheid van de lezer bij het onderwerp te vergroten. De journalist vraagt wat de lezer graag zou willen weten, en de geïnterviewde – doorgaans een al dan niet bekende lijsttrekker - krijgt een gezicht.

Dat laatste zal voor de redacties reden zijn geweest om juist in verkiezingstijd voor het interviewgenre te kiezen. *Deventer Post*, *Amersfoort Nu*, de *Groninger Gezinsbode*, de *Swollenaer* en *De Stad Amersfoort* interviewden kandidaat-raadsleden, *De Peperbus* portretteerde een aantal vertrekkende raadsleden en *Huis aan Huis* liet raadsleden elkaár bevragen.

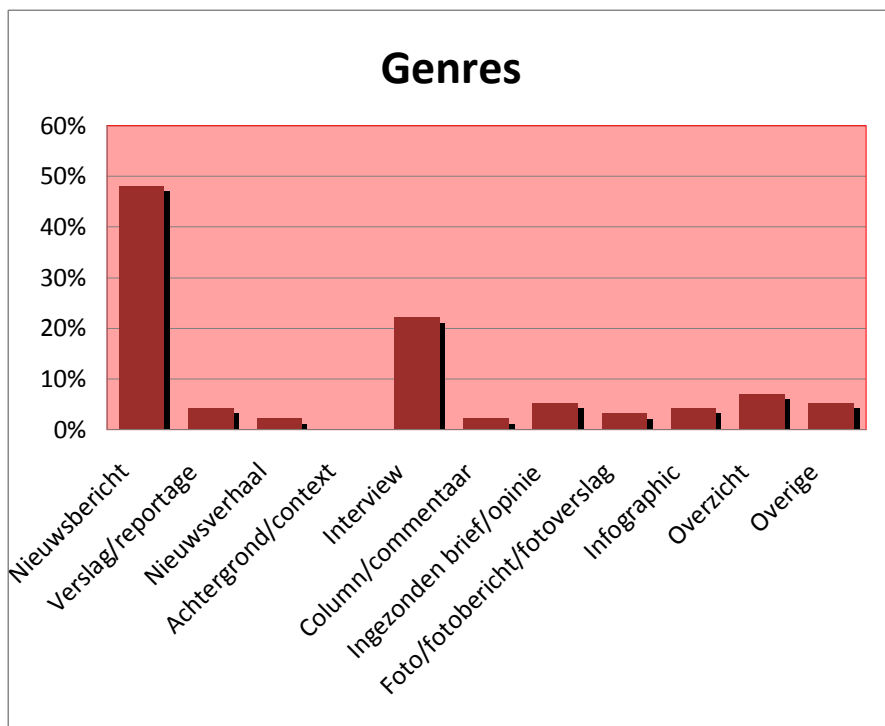
Opvallend is het naar verhouding geringe aantal verslagen of reportages, terwijl de redactie vooral in verkiezingstijd de evenementen voor het uitkiezen heeft. Bij elkaar twaalf keer trok een journalist er op uit om verslag te doen van een commissie- of raadvergadering, een verkiezingsbijeenkomst te verslaan of om op straat de stemming onder de kiezers te peilen. Nog eens negen keer plaatsten de huis-aan-huisbladen een 'losse' foto, begeleid door een bijschrift of bericht.

Ook het nieuwsverhaal komt er bekaaid van af. Een nieuwsverhaal of nieuwsartikel is doorgaans een follow-up, geschreven op basis van verschillende bronnen. Van de vijf getelde nieuwsverhalen staan er vier in *De Stad Amersfoort*. Drie daarvan gaan trouwens over niet-verkiezingsonderwerpen.

Voor duiding en context sloeg de lezer tevergeefs z'n huis-aan-huisblad open. Enigszins opmerkelijk, want de verkiezingstijd lijkt voor de krant een uitgelezen moment om politiek gevoelige of ingewikkelde kwesties in hun context te plaatsen, of er de achtergrond bij te schetsen. Toch voldoet geen enkele van de 330 artikelen aan de genre-eisen die aan bijvoorbeeld het achtergrondverhaal of de nieuwsanalyse worden gesteld.

Wel plaatsten *De Stad Amersfoort* en *De Peperbus* een serie 'overzicht'- artikelen. De redactie van *De Stad Amersfoort* bestudeerde de verkiezingsprogramma's en zette, per partij en geordend naar thema, de belangrijkste punten op een rij. *De Peperbus* deed hetzelfde voor de Zwolse partijen.

Ten slotte valt op dat eigenlijk alleen *De Stad Amersfoort* de lezer een platform biedt om te reageren op politieke kwesties of de verkiezingscampagne. De krant plaatste dertien ingezonden brieven, waarvan enkele van de hand van lokale partijprominenten. Nog eens twee brieven staan in de *Groninger Gezinsbode*.

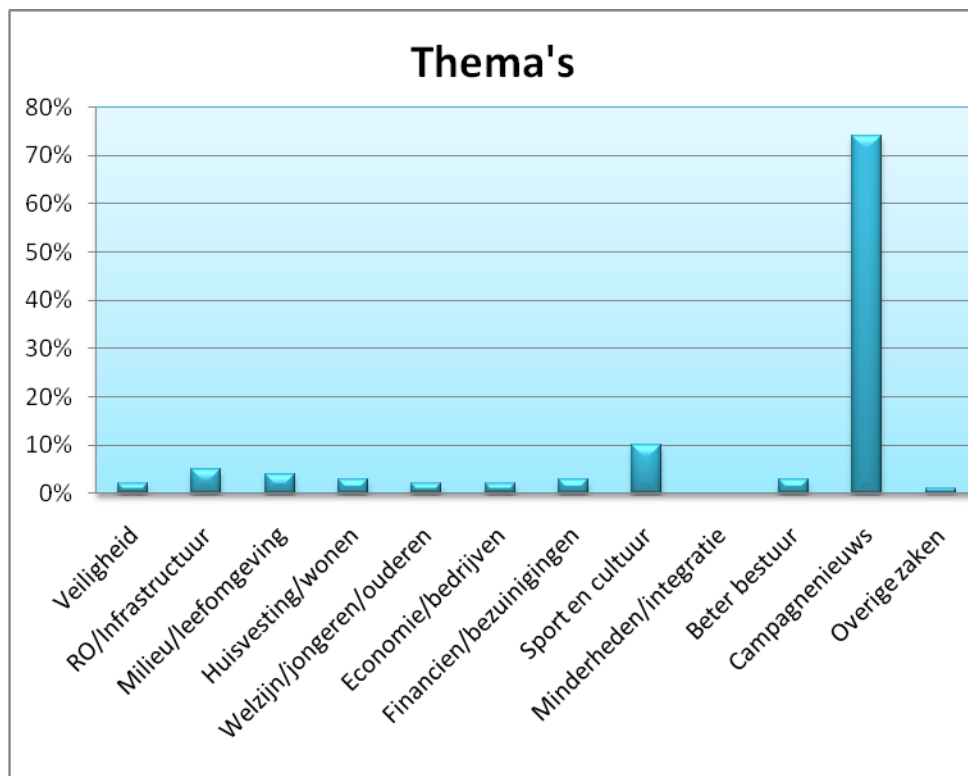
Thema's en strijdpunten

Wat zijn de onderwerpen op basis waarvan de lezer een stemkeuze had kunnen maken? Het is daarbij zinvol om onderscheid te maken tussen thema's en lokale, duidelijk herkenbare strijdpunten. Om met de thema's te beginnen: op grond van de landelijke discussie over met name veiligheid, criminaliteit en integratie, zou het voor de hand liggen dat deze onderwerpen ook lokaal alle aandacht zouden krijgen. Bovendien hebben alle onderzochte steden zo hun probleemwijken.

Als de berichtgeving in de huis-aan-huisbladen maatgevend is, dan blijken de genoemde onderwerpen niet of nauwelijks te leven, althans niet bij de redacties. Van de 330 geïntervieweerde artikelen heeft er geen enkele betrekking op het thema 'minderheden/integratie'. Acht artikelen betreffen de 'veiligheid', waarvan drie in *De Stad Amersfoort* en vier in *Amersfoort Nu*. Wel komen beide thema's soms aan de orde in interviews met kandidaat-raadsleden. En ook in de bovengenoemde serie in *De Stad Amersfoort* is 'veiligheid' een terugkerend onderwerp.

Onderwerpen die vallen binnen de thema's 'ruimtelijke ordening/infrastructuur' (15 artikelen), 'milieu/leefomgeving' (14), 'financiën/bezuinigingen' (11) 'huisvesting/wonen' (10), bleken evenmin populair in de vijf weken voor de raadsverkiezingen.

Anders is het met alle bericht- en verslaggeving rond het thema 'campagnenieuws'. Van 330 geïntervieweerde artikelen hebben niet minder dan 245 betrekking op de verkiezingscampagne (o.a. debat, werkbezoek, ludieke actie), op de organisatie rond de verkiezingen (stempas, verkiezingsborden, website) of ze zijn bedoeld als kennismaking met de politicus en de standpunten van zijn of haar partij. Verder blikten de huis-aan-huisbladen een enkele keer terug, en vooruit.

Waren er lokaal ook strijdpunten? Afgaand op de berichtgeving in de zeven huis-aan-huisbladen, leken die er nauwelijks te zijn. Alleen in Groningen werd fel gedebatteerd, en wel over de mogelijke aanleg van een tramlijn door de stad en de dekking van een miljoenengat bij de bouw van cultuurcentrum Forum. Het tramplan leverde in de *Groninger Gezinsbode* negen artikelen op, de discussie over het Forum zeven.

In de andere steden was er geen enkel issue dat opviel, in de zin dat het politieke voor- én tegenstanders mobiliseerde. De roep van SP en PvdA om meer betaalbare huurwoningen in Amersfoort haalde drie keer de kolommen in *Amersfoort Nu*, eenzelfde aantal als de overlast van sluipverkeer in de wijk Hoogland. Alle andere items, van de koopzondagen in Deventer tot de 30-kilometerzone in de Leeuwarder binnenstad, kregen twee artikelen of minder.

Bureauwerk

Een uitsplitsing van de 245 artikelen 'campagnenieuws' naar subthema werpt een interessant licht op de werkwijze van de hah-bladredacties. Waar staken de redacteuren veel journalistieke energie in, en welke onderwerpen deden ze af met een kort berichtje?

Alle kranten, behalve *Huis aan Huis*, waren een dankbaar platform voor korte berichten waarin een verkiezingsdebat, een ludieke actie of de komst van een landelijk kopstuk werd aangekondigd. Van alle verkiezingsartikelen zijn 61 aan te merken als 'aankondiging', waarvan een groot aantal waarschijnlijk als persbericht bij de redactie is aangeleverd. *Amersfoort Nu* (18) en de *Groninger Gezinsbode* (15) plaatsten de meeste van dergelijke berichten.

Het leeuwendeel kreeg geen journalistiek vervolg. Want slechts zes keer deden de huis-aan-huisbladen verslag van een verkiezingsbijeenkomst of een debat. Nog eens veertien keer kwamen de kranten met een foto, een bericht of een kort verslag terug op een partij-activiteit. Bijvoorbeeld op 3 februari, toen voormalig SP-leider Agnes Kant een bezoek bracht aan het Leeuwarder opvangcentrum voor slachtoffers van loverboys. Het verslag was tevens de opening van *Huis aan Huis*.

De redacties gingen ook nauwelijks de straat op om de 'stemming' onder de kiezers te peilen. *De Stad Amersfoort* en *Amersfoort Nu* hadden ieder één artikel met 'straatpraat', *Huis aan Huis* wijdde op 24 februari in de verkiezingsbijlage twee pagina's aan de mening van de lezer, met foto's en quotes. *Deventer Post* maakte op 24 februari wel een belronde langs de lokale politici. De redacteur bevroeg

hen over het effect van de val van het kabinet Balkenende IV (20 februari) op de lokale verkiezingscampagnes.

Zoals eerder opgemerkt, het interview met een politicus was onder hah-bladredacteurs een populaire vorm van journalistiek. In totaal 67 keer kreeg een kandidaat-raadslid de gelegenheid zich te profileren. *De Stad Amersfoort* (23) en *de Swollenaer* (20) publiceerden de meeste interviews, gevolgd door *Amersfoort Nu* (9) en *Deventer Post* (6).

Het is ook een betrekkelijk gemakkelijke vorm van journalistiek. Want in verkiezingstijd werken politici maar al te graag mee, en doorgaans liggen de vragen al vast. *Amersfoort Nu*, bijvoorbeeld, legde alle elf lijsttrekkers dezelfde drie vragen voor: 'Wat is uw drijfveer op politiek actief te zijn?', 'Wat wilt u absoluut veranderen in Amersfoort?' en 'Waarop wilt u zeker bezuinigen en waarop zeker niet?'

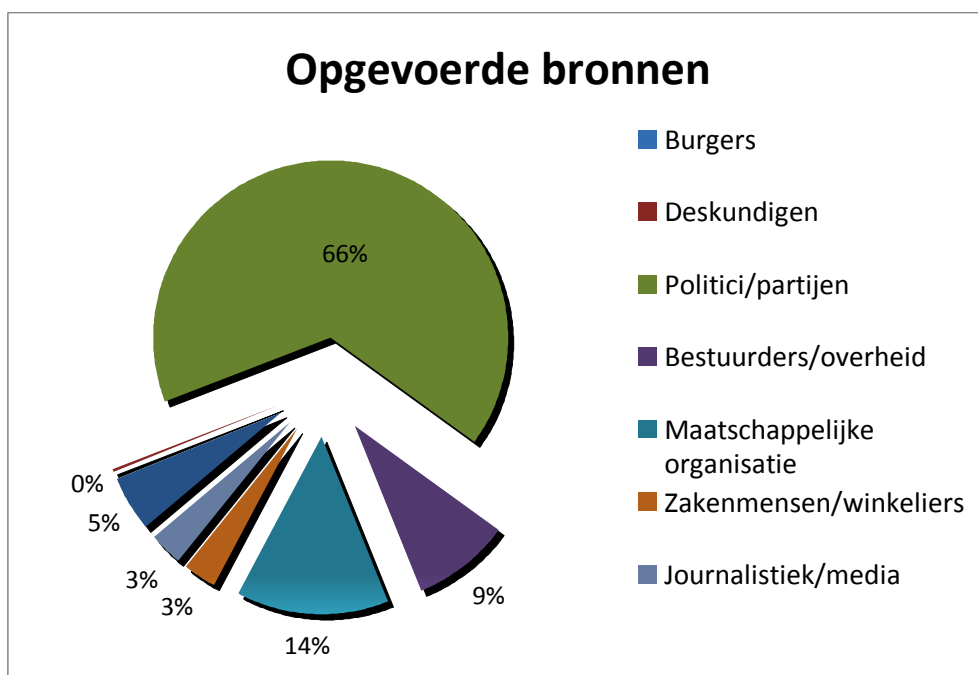
Bronnen

Gelet op het grote gehalte aan 'campagnenieuws' in de huis-aan-huisbladen, zal het niet verbazen dat het vooral de politici – of hun partij - zijn die als bron worden opgevoerd. Maar zij zijn ook prominent aanwezig in de berichten die niet direct aan de raadsverkiezingen zijn gerelateerd: in 231 van de 330 geïnventariseerde artikelen wordt een politicus of partij genoemd.

Maatschappelijke organisaties, die de lokale media eveneens gemakkelijk wisten te vinden, komen in 30 artikelen voor. Bestuurders kwamen 30 keer aan het woord, of werden in het artikel aangehaald. Doorgaans gaat het hier om de wethouders, en in een enkel geval om de burgemeester. Media/journalisten en ondernemers werden 10, respectievelijk 9 keer opgevoerd als bron. Alleen *De Stad Amersfoort* haalde een 'deskundige' aan, in dit geval een juridisch adviesbureau dat de Burger Partij Amersfoort adviseerde in een proces tegen de Staat der Nederlanden (24 februari).

En de burger? Juist in verkiezingstijd zou de lezer mogen verwachten dat de *vox populi* een prominente plek in de krant krijgt. Met de – potentiële – kiezer die z'n ongenoegen uit of tevredenheid uitspreekt over het gevoerde beleid, die zich mengt in het debat, of die campagne voert voor z'n favoriete partij.

Realiteit is dat de 'gewone' burger nauwelijks de kolommen van de huis-aan-huisbladen haalde. Slechts 19 keer werden burgers opgevoerd als bron, waarvan 13 keer in *De Stad Amersfoort*. Van die 13 werden 4 aangehaald in een artikel dat niet direct iets met de verkiezingen te maken had. Van 5 lezers plaatste de redactie in de onderzochte periode een ingezonden brief.

Conclusies

De voorliggende onderzoeksvraag is: welke bijdrage hebben de huis-aan-huisbladen in de aanloop naar de raadsverkiezingen van 3 maart 2010 geleverd aan de politieke bewustwording van de lezer? Het antwoord stemt niet bepaald vrolijk. Als er in de vijf steden al politieke strijdpunten waren, dan haalden deze nauwelijks de krant.

Het waren vooral landelijke politici en landelijke issues die de raadsverkiezingen beheersten. Zie het grote aantal landelijke kopstukken dat soms voor een paar uurtjes even Groningen, Deventer of Zwolle bezocht. Tel daar bij op dat lokale strijdpunten ontbreken, en het zal niemand verwonderen dat veel burgers zich bij hun keuze in het stemhokje laten leiden door landelijke overwegingen.

Natuurlijk schreven de huis-aan-huisbladen over de naderende verkiezingen. Ze interviewden politici voor de verkiezingsrubriek en plaatsten ruimhartig campagneberichten. Maar dit is wel, met alle respect, een betrekkelijk gemakkelijke vorm van journalistiek. Politici weten de redactie in verkiezingstijd gemakkelijk te vinden, doen graag hun verhaal. En een persbericht is zo bewerkt tot een nieuwsbericht.

Het hierboven geschetste beeld verdient enige nuancering wat betreft Amersfoort. Want *De Stad Amersfoort* onderscheidt zich van de andere huis-aan-huisbladen door de lezer een platform te bieden, in de vorm van een wekelijkse pagina 'Ingezonden'. Van de vijftien voor dit onderzoek getelde lezersbrieven en opiniestukken, staan er dertien in *De Stad Amersfoort*. Ook scoort de krant bovengemiddeld met het aantal nieuwsverhalen en verslagen en reportages.

Het ligt voor de hand daarbij te wijzen op de concurrentie die *De Stad Amersfoort* krijgt van het andere hah-blad in de stad, *Amerfoort Nu*. Hun uitgevers, Wegener en BDU, zien hun kranten kennelijk niet als louter advertentiefuik, maar zijn ook bereid om te investeren in journalistieke inhoud. Het – kwantitatieve - resultaat voor dit onderzoek: 94 artikelen voor *De Stad Amersfoort* en 68 voor *Amerfoort Nu*. Dat zijn er bij elkaar evenveel als voor de andere vijf huis-aan-huisbladen die in dit onderzoek zijn meegenomen.

De Amersfoortse situatie lijkt een bevestiging van de conclusies van het onderzoek van Tebbe e.a. naar de berichtgeving in Arnhem en Nijmegen in 1995. In Arnhem verschenen er in die tijd twee regionale kranten: de *Arnhemse Courant* en *De Gelderlander*. In Nijmegen was er alleen *De Gelderlander*. Het onderzoek maakte aannemelijk dat concurrentie bevorderlijk is voor de pluriformiteit in de berichtgeving, en dat de invloed van de politieke agenda op de media-agenda groter is⁴⁸.

Resteert nog de vraag of de relatief grote aandacht in beide Amersfoortse kranten voor lokale politiek, ook heeft geleid tot een grotere betrokkenheid van de burger, en daarmee tot een hogere opkomst. Van de vijf onderzochte steden had Amersfoort op 3 maart inderdaad de hoogste opkomst met 57,8 procent. Dat is slechts 0,7 procent lager dan de opkomst in 2006.

De verschillen in opkomst met Deventer (55,7 procent), Groningen (54,1) en Zwolle (54,1) zijn echter te gering om de vraag nu al bevestigend te beantwoorden. Daarvoor is meer onderzoek nodig naar de issues die het lokale politieke debat domineerden. Ook zal de bericht- en verslaggeving in andere media (lokale omroep, regionaal dagblad) in de beoordeling moeten worden meegenomen.

⁴⁸ Tebbe, F e.a., 'Lokale dagbladen en lokale politiek: concurrentie en kwaliteit van berichtgeving over lokale politiek' In: *Communicatie*, nr. 2 (2000), p. 145-164

4.3 Onderzoekresultaten lokale omroepen

door Niek Hietbrink

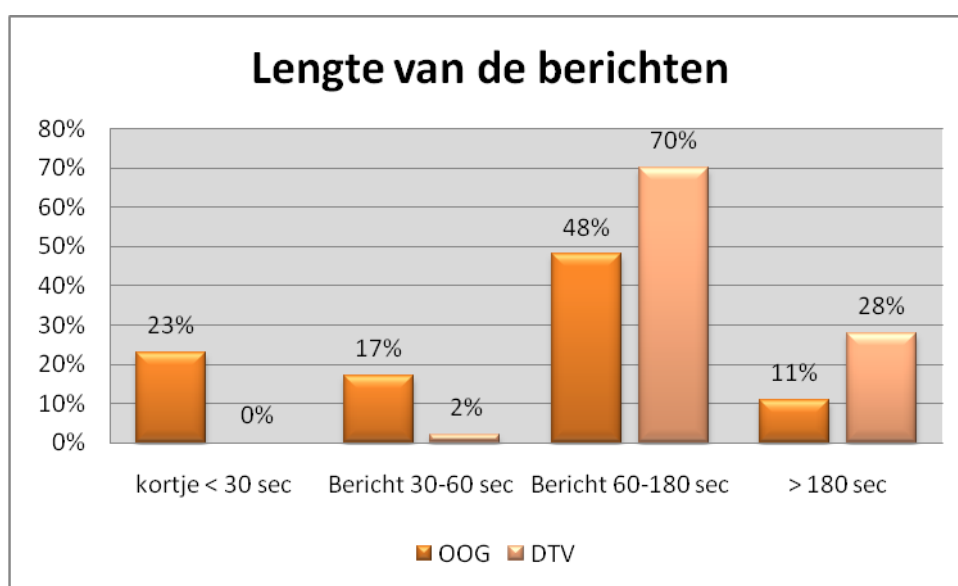
Aantal berichten

In totaal voldeden in de onderzoeksperiode 99 berichten aan de gestelde criteria: 47 berichten voor *Deventer TV (DTV)* en 52 voor *OOG TV*. Gemiddeld zijn dat respectievelijk 1,5 en 1,7 berichten per dag. In de maand februari waren de verkiezingen een dagelijks terugkerend thema in de uitzendingen van beide omroepen.

Lengte van de berichten

Uit het overzicht blijkt dat het overgrote merendeel van de berichten minder dan drie minuten duurt (80,8%). Meer dan 1/5 van de berichten duurt minder dan één minuut. Er zijn in totaal 19 berichten geteld van langer dan 3 minuten. Bij beide omroepen is dat één verkiezingsdebat van 1,5 uur en daarnaast een aantal items/programma's van tussen de 3,5 en 11 minuten.

Totaal aantal berichten: 99

Alleen *OOG TV* zond blokken met 'kortjes' uit. Ongeveer de helft van de berichten bij *OOG TV* heeft een lengte van tussen de 1 en de 3 minuten. *DTV* hanteerde in de reguliere nieuwsuitzendingen een standaardlengte van tussen de 1 en 3 minuten. Zo'n 70% van de berichten heeft deze lengte. *DTV* zond in de hele maand februari 13 berichten uit van grotere lengte. Eenmaal is dat het verkiezingsdebat (1 uur 30). De andere 12 berichten variëren tussen 3 min 35, en bijna 11 minuten. Het betreft hier merendeels (dubbel)interviews van lijsttrekkers en een enkele langere reportage, als onderdeel van een actualiteitenprogramma.

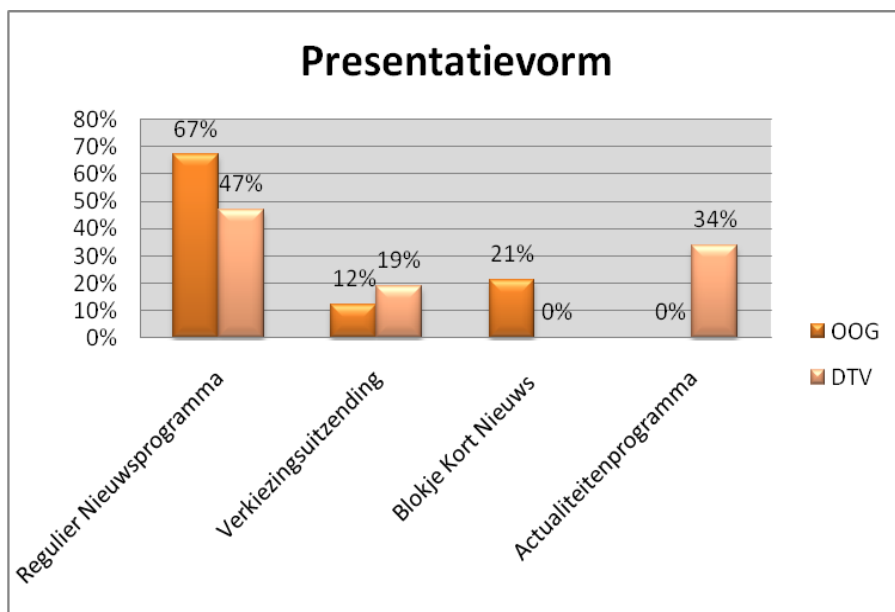
OOG TV heeft 6 'berichten' van langer dan 3 minuten. Ook hier eenmaal een verkiezingsdebat van 1,5 uur, een samenvatting van het debat van 6 minuten en 4 interviews met lijsttrekkers van 6/7 minuten.

Kortom, de nadruk ligt op korte en zeer korte berichten (81%). In slechts 19% van de berichten is tijd voor enige diepgang. De analyse van de genres geeft hierover nog meer duidelijkheid.

Presentatievorm

Hierboven werd al vermeld dat alle berichten uit reguliere nieuwsuitzendingen, actualiteitenrubrieken en speciale verkiezingsuitzendingen in het onderzoek zijn opgenomen. Het onderscheid tussen actualiteitenprogramma's en speciale verkiezingsuitzendingen is soms moeilijk te maken. Er is voor gekozen om wanneer een uitzending van een actualiteitenprogramma (zoals 'OOG TV Actueel')

volledig aan de verkiezingen gewijd is, deze te categoriseren als speciale verkiezingsuitzending. Alleen wanneer in het actualiteitenprogramma ook andere onderwerpen worden behandeld is het als actualiteitenprogramma gerubriceerd.

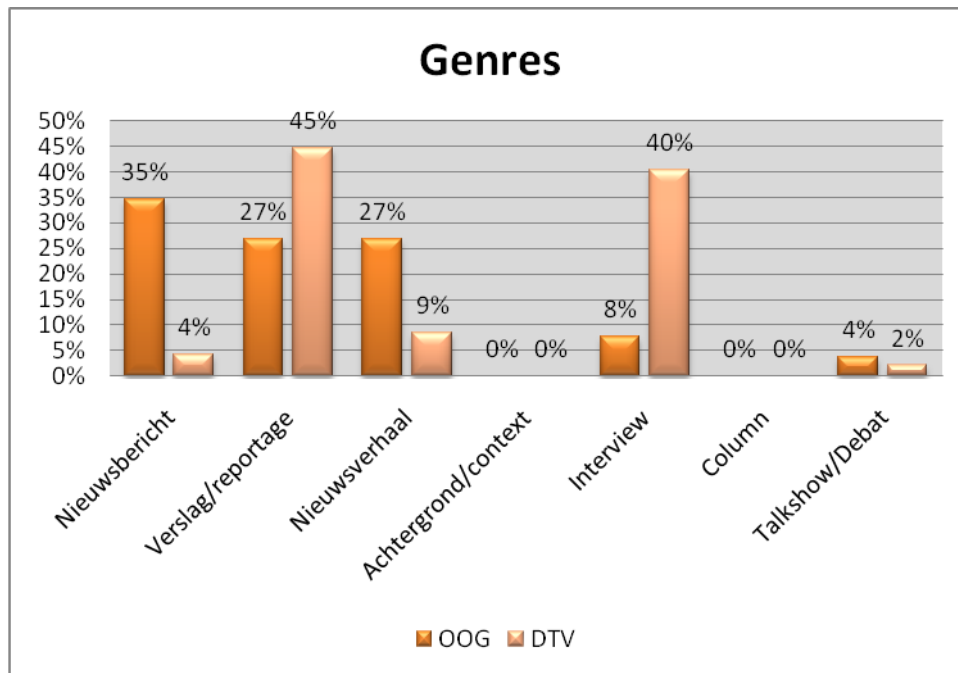

Alleen OOG TV zond blokjes met korte nieuwsberichten uit, in de regel van minder dan 30 seconden. In totaal komen 68 van de 99 berichten uit reguliere nieuwsprogramma's, met berichten tot ongeveer 3 minuten. Zestien berichten maken deel uit van een actualiteitenprogramma, waarin de berichten langer duren.

Daarnaast zijn er gedurende de maand 15 speciale verkiezingsuitzendingen geweest. Bij OOG TV komt bijna 90% voor rekening van de reguliere nieuwsuitzendingen, waaronder ook blokken met 'kortjes'. Deventer televisie zond geen blokken met 'kortjes' uit, de verkiezingen waren er minder vaak in het reguliere nieuwsblok, maar ze zonden meer speciale verkiezingsprogramma's uit en besteedden ook in actualiteitenprogramma's 16 keer aandacht aan de verkiezingen (34% van het verkiezingsnieuws bij DTV). Dat laatste komt neer op ongeveer eens in de twee dagen. Voor beide omroepen geldt dat verkiezingsnieuws meer dan dagelijkse kost was..

Genres

De kortere genres zijn, zoals uit de analyse van de duur van de berichten al bleek, veruit in de meerderheid. Reportage/verslag komt het meeste voor (n=35), en daarna het nieuwsbericht (n=20) en het nieuwsverhaal (n=18).

Opvallend is dat in de onderzochte periode geen enkel achtergronditem is aangetroffen. Des te opmerkelijker, omdat kiezers die een weloverwogen keuze willen maken toch ook achtergrondinformatie over de belangrijkste strijdpunten nodig hebben. Gedeeltelijk wordt dit goed gemaakt door een aanzienlijk aantal interviews (n=23) met lijsttrekkers, waarvan er 19 door *DTV* werden uitgezonden en slechts 4 door *OOG TV*.

Daarnaast was er ruimte voor achtergrondinformatie tijdens de 2 lange verkiezingsdebatten, en een samenvatting hiervan bij *OOG TV*.

Behalve een groot verschil in het aantal interviews, verschilt ook de aanpak van beide omroepen op een ander punt aanzienlijk. *DTV* zendt slechts 2 nieuwsberichten uit en 4 nieuwsverhalen, tegen 18 nieuwsberichten en 14 nieuwsverhalen bij *OOG TV*. Het favoriete genre van *DTV* is duidelijk de reportage (n=21; 44,7%), een genre dat bij *OOG TV* 14 keer voorkwam (26,9%).

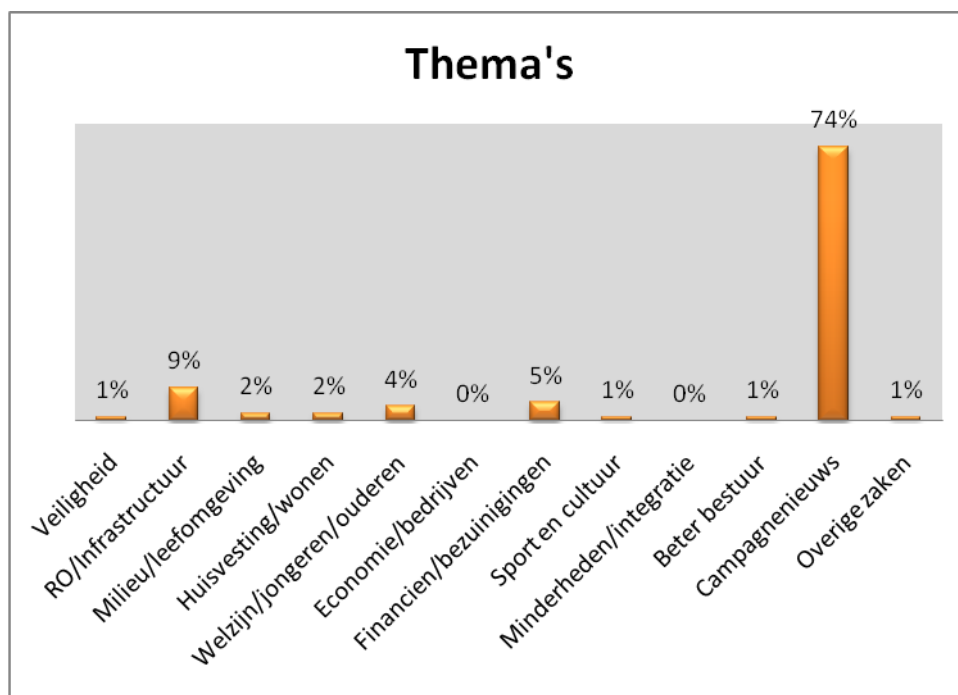
Samengevat: bij *OOG TV* is ongeveer 90% van de items gelijkelijk verdeeld over nieuwsbericht, nieuwsverhaal en reportage. Bij *DTV* is 85% procent van de verkiezingsberichten ofwel een verslag ofwel een interview.

Thema's

Het eerste dat opvalt, is dat het overgrote deel van de berichten dat relevant is voor de verkiezingen campagnenieuws betreft (74%). Verderop wordt de categorie campagnenieuws verder uitgesplitst.

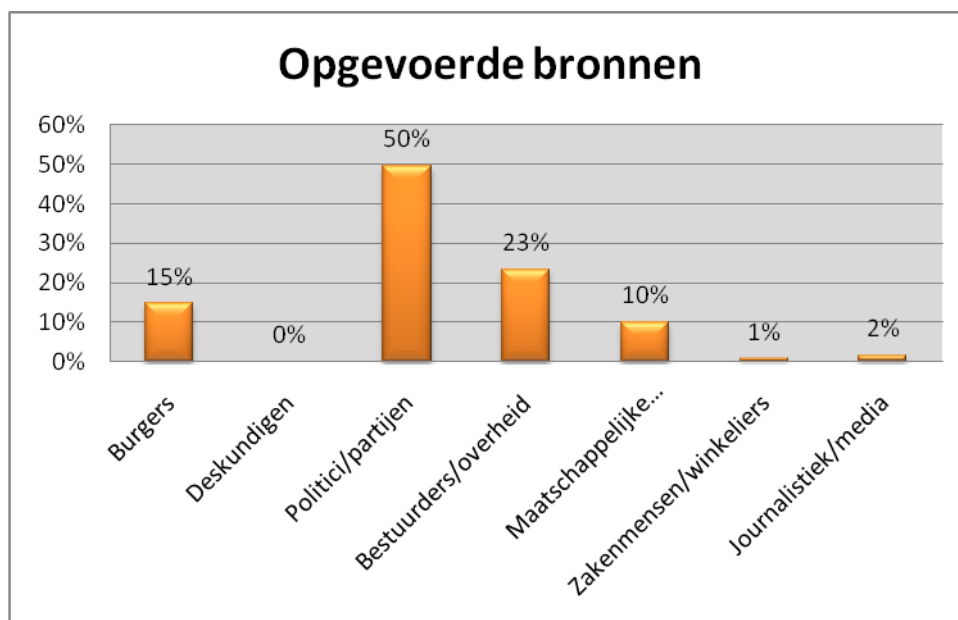
Naast het feit dat er logischerwijs regelmatig verslag wordt gedaan van bijeenkomsten en politici op campagne en verkiezingsstunts, wordt kennelijk ook het overige politieke nieuws in deze tijd al snel in het perspectief van de campagne geplaatst. Bij *DTV* bestaat zelfs ongeveer 90% uit campagnenieuws. *OOG TV* snijdt duidelijk vaker andere thema's aan en want daar blijft de teller van het campagnenieuws steken op 58,5%.

Bij *OOG TV* is het populairste thema 'ruimtelijke ordening' (n=7; 13,2%). Het gaat hier steeds om de geplande tramlijn. Daarnaast zijn er 5 berichten over financiën/bezuinigingen en 4 over welzijn/jongeren/ouderen. Bij *DTV* vielen slechts 4 van de 47 berichten buiten het campagnenieuws.

Opgevoerde bronnen

Het valt te verwachten dat tijdens de campagne veelvuldig politici en partijen te zien zijn in het televisienieuws, dan wel als bron worden opgevoerd. Maar in welke mate is het nieuws in verkiezingstijd institutioneel van aard? Daarom is het interessant om te na te gaan of de burger, maatschappelijke organisaties of ondernemers als bron fungeren. En wordt de kijker ook geïnformeerd door deskundigen?

Het blijkt dat 50% van de opgevoerde bronnen een politicus (of een partij) is, en daarnaast is nog eens 23,3% een bestuurder of een andere vertegenwoordiger van de overheid. Ruim een kwart van de bronnen is dus niet institutioneel van aard. Het gaat daarbij bijna uitsluitend om maatschappelijke organisaties (10,1%) en burgers (14,7%). Hoewel de burger een ondergeschikte rol speelt, en vaak

slechts oppervlakkig wordt geïnterviewd, is hij/zijn zeker niet onzichtbaar in het nieuws. Tekenend is bijvoorbeeld wel dat tijdens de verkiezingsdebatten burgers niet de gelegenheid wordt gegeven om vragen te stellen. Van de 129 opgevoerde bronnen betreft het 13 maal een maatschappelijke organisatie. Ook dit biedt enig tegenwicht tegen de grote stempel die politici en bestuurders op de nieuwsagenda drukken.

Aan de andere kant spelen andere media en ondernemers als bron geen rol. Ook deskundigen schitteren in het nieuws door afwezigheid terwijl zij voor relatief onafhankelijke inhoudelijke argumenten toch bijna noodzakelijk zijn. Het lijkt er kortom sterk op dat de kaders waarbinnen de discussie gevoerd wordt, in grote mate door politici en bestuurders worden gesteld. De vraag is in hoeverre de ruimte die politici krijgen gelijkelijk over de partijen is verdeeld.

Strijdpunten, issues

We noteerden slechts één duidelijk strijdpunt: 12 keer berichtte *OOG TV* in Groningen over de tramlijn. Daarbij ging het meestal over een conflict tussen de wethouder en de lijsttrekker van de Stadspartij Groningen. Acht keer werden de bezuinigingen genoemd als belangrijk onderwerp, maar van een echt strijdpunt in de verkiezingen is hierbij geen sprake. Het Forum werd in vijf berichten genoemd, maar dit kan nauwelijks meer een strijdpunt vormen omdat de besluitvorming al had plaatsgevonden.

Als we afgaan op de berichtgeving van *DTV* zijn er in Deventer geen echte strijdpunten. Er is enige discussie over de winkelsluitingstijden (5 berichten), het stadskantoor (4 berichten) en de bouwplannen in Deventer Noordoost (3 berichten). De aantallen zijn echter zo gering dat we ook hier niet van strijdpunten kunnen spreken.

4.4 Samenvattende conclusies kwantitatief onderzoek

De inwoners van de vijf onderzochte steden die de lokale media hebben gevolgd in de periode 1 februari tot begin maart 2010, kan het onmogelijk zijn ontgaan dat er raadsverkiezingen plaatsvonden op 3 maart. In de media waren zeer veel berichten te vinden die met het verkiezingsproces te maken hadden: aankondigingen van politieke bijeenkomsten, interviews met politici en ander nieuws dat wij aanduiden als campagnenieuws.

Het werd niet erg duidelijk over welke lokale strijdpunten er eigenlijk gestreden werd. Op grond van de berichtgeving moeten we concluderen dat er van lokale strijdpunten eigenlijk helemaal geen sprake is geweest. Het grootste aantal berichten vonden wij in de Groninger lokale media over de RegioTram. Ook van dat onderwerp kan naar onze mening worden gesteld dat het nauwelijks een verkiezingsonderwerp was vanwege eerdere besluitvorming. Met andere woorden: de gebruikers van de lokale media hebben weinig inhoudelijke informatie gekregen over verkiezingsonderwerpen op grond waarvan zij hun politieke keuze hebben kunnen baseren.

We hebben ook geconstateerd dat de berichtgeving voor een belangrijk deel bestaat uit 'gemakkelijk' nieuws: heel veel korte berichten en veel nieuwsverhalen. Genres die meer tijd en energie vragen van de redacties – achtergrondverhalen, overzichtsartikelen, diepgravende interviews – kwamen nauwelijks aan bod. *De Stentor* in Deventer is wat dit betreft een kleine witte raaf. Daar probeerde de redactie enkele onderwerpen – zoals op 9 februari Cameratoezicht in de binnenstad – wat uitgebreider te behandelen⁴⁹.

Verder zijn de redacties in hun berichtgeving sterk volgend geweest. Er is sprake van veel institutioneel nieuws: politieke bijeenkomsten, bezoeken van politici, uitspraken van lijsttrekkers waren doorgaans aanleiding voor lokale media aandacht. Een eigen 'media-agenda' hebben we niet kunnen ontdekken.

Hierbij sluit aan dat politici en bestuurders veruit de grootste categorie opgevoerde bronnen vormt. Burgers, vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, deskundigen, mensen uit het bedrijfsleven kwamen relatief weinig aan bod. Voor zover dat wel gebeurde, was het vaak in de vorm van straatpraat of *vox pop*. Redacties lijken nauwelijks belangstelling te hebben voor wat burgers bezig houdt en wat hun 'agenda' is.

⁴⁹ De andere onderwerpen waren: Visie op de binnenstad (2 februari), Bezuinigingen (5 februari), Nieuwe brug over de IJssel (16 februari) en Terugblik op afgelopen raadsperiode (24 februari). In vrijwel alle gevallen kwamen vooral politici aan het woord.

Hoofdstuk 5

Kwalitatieve onderzoeksresultaten

Het kwalitatieve deel van het onderzoek is gebaseerd op de premisse dat er in alle onderzochte steden minimaal twee verkiezingsonderwerpen, strijdpunten, zijn die zich lenen voor een kwalitatieve analyse. Helaas moeten we constateren dat die premisse onjuist blijkt te zijn. Over de meeste onderwerpen verschenen slechts enkele artikelen. Vandaar dat we ons kwalitatieve onderzoek hebben moeten beperken tot berichtgeving in de lokale media in Groningen over de RegioTram. Het is overigens de vraag of het om een verkiezingsonderwerp gaat.

De kwalitatieve analyse is uitgevoerd met behulp van onderstaand schema. De negen categorieën die we hierbij hebben gebruikt zijn ontleend aan het onderzoek *Publieke oordeelsvorming en de media*⁵⁰. De categorieën zijn omgezet in een Likert-schaal. Per artikel en voor het geheel is gekeken in welke mate de elementen van oordeelsvorming aanwezig zijn. Voor het *Dagblad van het Noorden* is een aantal verbeterpunten geformuleerd omdat in dit medium de meeste berichtgeving over de RegioTram was te vinden.

Medium		<i>Dagblad van het Noorden</i>					
Onderwerp		RegioTram					
		Scores					
Categorie		++	+	0	-	--	N
1	Informatie						
2	Concreetheid						
3	Verbinding						
4	Alternatieven						
5	Waarden en normen						
6	Consequenties						
7	Gezichtspunten						
8	Deskundigen						
9	Afweging						

De RegioTram in Groningen

Wat geweest is komt terug. Dat zie je in veel steden – Breda, Utrecht – waar oude grachten weer in ere worden hersteld. In Groningen zien we een variant op het thema. Tot 1949 hebben er in de stad trams gereden. Lijn 5 reed zelfs de regio in. Een kolentram voor de gasfabriek bleef in tact tot 1961. Daarna sloeg de modernisering toe en was het met de tram gedaan. Tot 1996. Toen constateerden de stadsbestuurders dat de binnenstad verstopt en vervuild raakte door het autoverkeer. Zij stelden haalbaarheidsonderzoek in naar een netwerk van trams of trolleybussen. De eerste serieuze plannen zagen in 2002 het licht. Daarna volgen studies en plannen elkaar op.

Zo wordt in het plan Raamwerk RegioRail uit 2008 ervan uitgegaan dat de tram ook in de regio gaat rijden naar plaatsen als Bedum, Winsum en Zuidhorn. Intussen – in 2009 en 2010 – zijn voorkeustracés vastgesteld of in voorbereiding van Station NS via Grote Markt naar Zernike en van Station NS via UMCG naar Karding. Er is politiek verzet van enkele partijen. D66 wil alleen een stadstram. VVD wil een ander type tram. De Stadspartij is tegen. Een verkiezingsissue wordt het echter niet. De politieke steun voor de plannen is erg groot en de planvorming al in een vergevorderd stadium. Alleen in de uitvoering van de plannen is nog wisselgeld te halen. Tenzij de provincie zich tegen de plannen keert.

⁵⁰ Voorst, E van (2009). *Publieke oordeelsvorming en de media*. Onderzoek t.b.v. het lectoraat Media and Civil Society. Zwolle: Christelijke Hogeschool Windesheim. www.mediaandcivilsociety.nl

5.1 De RegioTram in het *Dagblad van het Noorden*

door Evert van Voorst

Uit de periode 1 februari tot en met 3 maart – de dag van de raadsverkiezingen – zijn zeventien artikelen uit het *Dagblad van het Noorden* inhoudelijk geanalyseerd aan de hand van het schema op pagina 33.

Uit de resultaten zijn enkele patronen af te leiden. De informatie en de concreetheid daarvan was in de meeste artikelen goed te noemen. Wat er in voorgaande jaren is besloten over de RegioTram wordt echter niet duidelijk gemaakt. Een korte samenvatting is nergens gepresenteerd. Hetzelfde geldt voor de mogelijkheid voor de lezer de verhalen te betrekken op het eigen leven. De lezer weet waar de tramlijn(en) gaan komen en dat deze zijn mobiele leven kunnen beïnvloeden. Over alternatieven voor de tramlijn is nauwelijks geschreven. Wel over alternatieven en aanpassingen binnen het voorgenomen plan.

In de artikelen spelen normen en waarden nauwelijks een rol. Het tramplan is goed voor de leefbaarheid en het voorkomen van het dichtslippen van de stad met auto's en stadsbussen. De consequenties van het tramplan worden soms duidelijk beschreven (welke straten worden veranderd, waar komen infrastructurele werken), maar hoe de leefbaarheid beter wordt en of de mobiliteit van de burgers verbeterd, is nog maar de vraag. In de artikelen komen in nogal beperkte mate verschillende gezichtspunten naar voren. De Stadspartij doet zijn best een tegengeluid te laten horen. En een enkele keer komen buurtbewoners of belanghebbenden (taxichauffeurs, UMCG) aan het woord. Deskundigen krijgen weinig kans een eigen geluid te laten horen.

De artikelen bieden de lezer weinig mogelijkheden een afweging te maken. De berichtgeving gaat vooral om een nadere invulling van het tramplan en de politieke procesgang. De lezer bevindt zich al op een virtueel rijdende tram.

Deze algemene patronen worden in onderstaand schema nader uitgewerkt.

Stap	Onderdeel	Berichtgeving in <i>Dagblad van het Noorden</i>
Bewustwording	Informatie	Verwezen wordt naar een besluit uit 2007 van de stad, twee provincies en elf gemeenten om een regiotramlijn aan te leggen. In de artikelen is vrij veel informatie te vinden over de mogelijke trajecten en de gevolgen voor de omgeving. Niet duidelijk is wat er in 2007 precies is besloten en wat er nog besloten moet worden. Er is sprake van een raadsbesluit in juni of juli 2010. Waarover is niet helemaal duidelijk. Politiek gezien is er kennelijk een groot draagvlak voor de RegioTram. Alleen de Stadspartij is tegen, blijkt uit enkele berichten. De partij verzet zich tegen de regiotram, de te snelle procedure en de beschikbare informatie. D66 heeft nog veel inhoudelijke vragen en de VVD vraagt aandacht voor het alternatief van de trolleybus. De partijen die tegen zijn (Stadspartij) of twijfels hebben (VVD) proberen van de RegioTram een verkiezingsstrijdpunt te maken, maar dat komt niet echt uit de verf.
	Concreetheid	De informatie is over het algemeen erg concreet over de tramlijn, kritiek op het tracé en gevolgen voor diverse stratenknelpunten. Over de kosten blijft de lezer vooralsnog in het ongewisse. Er is een schatting van 300 miljoen investeringskosten voor de stad. Het exploitatieprobleem lijkt opgelost.
	Verbinding	De lezer kan zich bij een aantal berichten concreet voorstellen waar de tram gaat rijden, welke aanpassingen worden gemaakt

		in het tracé, wat de gevolgen zijn voor de omgeving en wat de overlast zal zijn tijdens de aanleg. Niet duidelijk wordt wat de rol van de stuurgroep regiotram is een wat er nog te besluiten valt.
Verwerking	Alternatieven	De tegenstanders –zo wordt bericht - hebben geen gebruik gemaakt van het aanbod een referendum te houden over de RegioTram. Dat wijst op een groot draagvlak voor de RegioTram. Alternatieven voor de tram komen mondjesmaat aan bod. De Stadspartij wil helemaal geen tram. De VVD pleit – in Provinciale Staten en in de raad - voor een soort trolleybus. Een Frans bedrijf gaat in april een keer de Translohr presenteren. Alternatieven voor de tracés komen wel aanbod en er worden aanpassingen bepleit en toegezegd.
	Waarden	Als belangrijkste moet hier genoemd worden de strijd tegen het dichtslibben van de stad en voor de leefbaarheid van de stad, de strijd tegen overlast van auto's en vervuilende stadsbussen en de wens om mensen in de regio een goede vervoersmogelijkheid met de stad te bieden. Concentratie van het OV op de tram staat centraal. Op procesniveau – tussen raad en college – speelt af en toe de discussie over openheid en informatievoorziening hoog op.
	Consequenties	De gevolgen van de aanleg van de tram en de verschillende tracés komen vrij goed uit de verf. De financiële gevolgen nauwelijks. Alternatieven en hun gevolgen zijn eigenlijk niet meer in beeld, behalve bij de 'oppositie'.
Oplossing	Gezichtspunten	Er komen verschillende gezichtspunten – van burgers en belanghebbende instellingen - naar voren wat betreft de gewenste tracés van de RegioTram. Daar wordt ook naar geluisterd en heeft in enkele gevallen effect. In een enkel artikel komen gezichtspunten van deskundigen aan het woord: één voorstander en één tegenstander.
	Deskundigen	Deskundigen komen in de 17 artikelen weinig aan het woord, tenzij we raadsleden en wethouder daar ook toe rekenen. Onafhankelijke deskundigen die kennis hebben van het openbaar vervoer, ruimtelijke ordening of stedenbouwkunde komen in één artikel aan het woord.
	Afweging	Het DvhN maakt in de onderzochte berichten geen afweging voor of tegen de tram. Een overzicht voor of tegen, een overzicht van voordelen en nadelen van de RegioTram is niet gepresenteerd. De burger die meende dat regiotram een verkiezingsonderwerp was, kan maar moeilijk tot een afweging komen omdat het er te veel op lijkt dat de RegioTram vanwege grote politiek steun er gewoon komt.

Uitkomsten

De lezer van het *Dagblad van het Noorden* die in de onderzochte periode op grond van berichtgeving over de RegioTram zijn stem wilde uitbrengen op 3 maart, heeft het niet in alle opzichten gemakkelijk gehad. Hij zal in zijn krantenbak moeten zoeken naar kranten vanaf 2007 om te weten wat er besloten is en of er ook alternatieven voor de RegioTram in de aanbieding zijn geweest.

Gezien de steun voor de RegioTram – twee provincies, elf gemeenten en de stad Groningen sloten in 2007 een overeenkomst en er is brede steun in de raad van Groningen - is de kans dat de lezer iets vindt van zijn gading overigens gering. De kans op een alternatief voor de huidige plannen werd in 2007 nog geringer, omdat tegenstanders geen gebruik maakten van de mogelijkheid een referendum aan te vragen over het onderwerp. Kortom, vanaf 2007 was er een breed politiek en bestuurlijk draagvlak voor het tramplan. Onze lezer moet constateren dat alleen de Stadspartij tegen is, dat de VVD aandacht vraagt voor een alternatief (Translohr, een soort trolleybus) en dat D66 opheldering wil over een aantal aspecten van de grootse plannen die tot 2020 stad en omgeving bezig zullen houden.

De lezer heeft een redelijk goed beeld kunnen krijgen van de tramplannen, om welk tracé het gaat en wat de gevolgen zullen zijn voor verschillende straten en buurten. Als hij goed heeft opgelet, weet hij ook dat de ingrijpende plannen tot doel hebben het verder dichtslippen van de stad door auto's en bussen te voorkomen. Het bevorderen van de leefbaarheid is de belangrijkste waarde die in het spel is. In het politieke proces kwamen nog waarden als openheid, volledige informatie, en het volgen van een zorgvuldige procedure naar voren.

De lezer heeft wel kunnen constateren dat er mogelijkheden zijn het tracé aan te passen. Verschillende actoren – buurtbewoners, winkeliers, UMCG, taxi's – hebben zich met meer of minder succes ingezet voor aanpassingen.

Het zal de lezer ook zijn opgevallen dat de Stadspartij het enkele keren aan de stok heeft gehad met het college, c.q. de wethouder van GroenLinks die de RegioTram in portefeuille heeft. Het ging daarbij vooral om verwijten wat betreft het tempo van besluitvorming, de beschikbaarheid van informatie en de financiële gevolgen van het tramplan. Gezien de geringe steun die de partij daarbij krijgt, lijkt het vooral om verkiezingsvuurwerk te gaan.

De onderzochte artikelen in het *DvhN* over de RegioTram zijn voornamelijk (9x) geschreven door dezelfde redacteur. Dat heeft het voordeel dat in een ieder geval een redacteur goed op de hoogte is van alle aspecten van de regiotramplannen. Bij vijf artikelen stond geen redacteur vermeld. De overige artikelen zijn door twee andere redacteurs geschreven.

Verbeterpunten

De vraag moet gesteld worden wat de redactie had kunnen doen om de publieke oordeelsvorming over de tramplannen te verbeteren. Per onderdeel worden enkele suggesties gedaan. Die gelden voor het gehele dossier en niet voor een afzonderlijk artikel.

Stap	Onderdeel	Berichtgeving in <i>Dagblad van het Noorden</i>
Bewustwording	Informatie	- Op 20 februari bericht het <i>DvhN</i> dat de RegioTram een belangrijke rol speelt in de verkiezingen. Niet duidelijk wordt wat er te kiezen valt over de tramplannen en wat nog strijdpunten zijn. In de raad is een groot draagvlak voor de tram. Is het wel een verkiezingsissue? - Meer inzicht in de geschiedenis van de tramplannen en de huidige stand van zaken, zou ons inziens de lezer geholpen hebben. - Meer feitenmateriaal over aantallen forensen, verwachte effecten op autogebruik, uitstoot CO2, busgebruik, zou wat meer inzicht geboden kunnen hebben in het nuttig effect van het ingrijpende plan.
	Concreetheid	Over het algemeen was de informatie voldoende concreet. De lezer kan weten waar de tram komt en wat de gevolgen zijn.
	Verbinding	- Door de concreetheid van de informatie – waar komt de tram, wat zijn de gevolgen – kan de lezer een goed beeld krijgen van wat de aanleg van de RegioTram voor hem of haar betekent. - Duidelijker had kunnen zijn of en in welke mate de burgers

		nog invloed kunnen uitoefenen op de besluitvorming of uitvoering van de plannen. • Hetzelfde geldt voor de effecten van de plannen voor mobiliteit, milieu, forensen en zo meer. • Meer inzicht in ervaringen elders zou het voor de lezer gemakkelijker hebben gemaakt zich een beeld te vormen van wat hem te wachten staat.
Verwerking	Alternatieven	• Gezien het grote politieke draagvlak voor de RegioTram is er vermoedelijk weinig aandacht voor alternatieven. Serieuze alternatieven worden in de krant niet gepresenteerd.
	Waarden	• De belangrijkste waarden die in het geding zijn: het leefbaar en bereikbaar houden van de stad, dus het voorkomen dat de stad verder dichtslibt met auto's en bussen. De omvang van dat probleem is in de onderzochte periode niet nader belicht. • Over de financiële aspecten – niet onbelangrijk in een tijd van bezuinigingen, ook voor gemeenten – zijn nog geen definitieve gegevens bekend. Wie wat gaat betalen, blijft onduidelijk. Wel wordt bericht dat de exploitatiebegroting op orde is.
	Consequenties	• Aan de hand van ervaringen elders – verwezen wordt één keer naar Valenciennes en Kassel – had de redactie de lezer inzicht kunnen geven in de gebleken voordelen van de regiotram, de kosten, de problemen, de uitvoering (hoe lang ligt de stad overhoop), de ruimtelijke gevolgen.
Oplossing	Gezichtspunten	• Van een beperkt aantal betrokken actoren komen in het <i>DvhN</i> gezichtspunten naar voren. Het zijn vooral de betreffende wethouder van GroenLinks en de fractieleider van de Stadspartij die aan het woord komen. Verder een enkele keer (on)tevreden burgers, taxichauffeurs, het UMCG, als er een wijziging naar buiten komt in de uitvoering van de plannen.
	Deskundigen	• Het stadsbestuur beroept zich op ervaringen elders om het tramplan aan te bevelen. De redactie had experts uit bijvoorbeeld Kassel of Valenciennes kunnen horen over de voor- en nadelen van het tramplan, problemen bij de uitvoering, tegenvallers en andere aspecten.
	Afweging	• De lezer die in aanloop naar de raadsverkiezingen op grond van de berichtgeving in het <i>DvhN</i> zijn positie wilde bepalen over de tram, zal daar niet echt in zijn geslaagd. Hij stapte in feite op een procedureel al rijdende tram. • Pogingen van de Stadspartij om er nog een echte verkiezingsonderwerp van te maken zijn mislukt.

5.2 De RegioTram in de *Groninger Gezinsbode*

door Binne Keulen

De *Groninger Gezinsbode* schreef tussen 1 februari en 3 maart 2010 tien keer over de komst van de RegioTram. Gezien de soms heftige discussies rond het Groninger tramnet, wekt het geen verbazing dat dit onderwerp veelvuldig de kolommen haalde. Ondernemers in de binnenstad vrezen overlast, anderen vinden de aanlegkosten – 270 tot 370 miljoen euro – pure geldverspilling. De Stadspartij, die het tegengeluid mobiliseerde, maakte de RegioTram tot inzet van de verkiezingen.

Kwam dit geluid – en ook dat van de voorstanders – luid en duidelijk over? Anders geformuleerd: werden de stad-Groningers in voldoende mate door hun huis-aan-huisblad gevoed met argumenten en gezichtspunten, opdat zij op 3 maart een weloverwogen keuze konden maken? Met name de PvdA profileerde zich als voorstander van het megaproject, de Stadspartij was dus tegen, en de VVD maakte zich sterk voor een alternatief plan. Er viel dus in Groningen wat te kiezen, zo leek het.

Een nadere analyse van de berichtgeving levert echter een teleurstellend beeld op. Zo kwamen de argumenten vóór en tegen de RegioTram in de aanloop naar de verkiezingen maar heel matig uit te verf. De VVD kreeg weliswaar de gelegenheid haar alternatief met argumenten te onderbouwen, maar de *Groninger Gezinsbode* maakte niet duidelijk of dit het enige alternatief was.

Verder ging het nauwelijks over de vele miljoenen die met de mega-investering waren gemoeid. En dat terwijl het college wel had aangekondigd na 3 maart flink te zullen bezuinigen. Voor de tegenstanders zou dat laatste een extra argument kunnen zijn: in een tijd van krappe budgetten geeft het geen pas om miljoenen te investeren in een project als de RegioTram.

Ook de direct betrokkenen – o.a. winkeliers en gebruikers – werden in de onderzochte periode weinig gehoord. De bezwaren van de binnenstad-winkeliers kwamen alleen naar voren in het artikel over de Translohr, het alternatief van de VVD (23 februari). En dan ook nog indirect, bij monde van raadslid Jan Evenhuis: „Voor de ondernemers in de Oosterstraat is het belangrijk dat fietsers – een belangrijke klantencategorie – welkom blijven in de straat.”

Dat ook de gewone ‘stadjer’ iets vond van de tram, valt op te maken uit het openingsverhaal van 16 februari. De *Groninger Gezinsbode* meldde dat het projectbureau RegioTram serieus gaat kijken naar een alternatief van Bewonersorganisatie Beijum. De inwoners zelf, uit de buitenwijk Beijum, kwamen trouwens in het artikel geheel niet aan het woord.

In dezelfde krant liet redacteur Hans Berens in zijn commentaar wel doorschemeren dat de tram, meer nog dan bij de politiek, leeft „op straatniveau”. Dat de politiek wel degelijk naar de burger luistert, bleek volgens hem uit het feit dat „inmiddels een aantal verzoeken van bewoners en bedrijven . . . is gehonoreerd”. Dat laatste zal vóór 1 februari zijn geweest. Blijkbaar zag de redactie daarna geen aanleiding meer om, met de verkiezingen in zicht, met pen en papier de straat op te gaan en de stemming te peilen.

Al met al kon de stad-Groninger op basis van de berichtgeving in de *Groninger Gezinsbode* zich maar nauwelijks een goed beeld vormen van het veelomvattende onderwerp dat de RegioTram toch is. Voor een vollediger beeld moest hij de oude kranten (vóór 1 februari) er bij pakken, of de berichtgeving volgen in het *Dagblad van het Noorden* of op OOG TV.

De Stadspartij deed haar best om van de RegioTram hét verkiezingsitem te maken. Maar, afgaande op de berichtgeving in de *Groninger Gezinsbode*, werkte de redactie daar niet echt aan mee. Was het tijdgebrek? Ging de redacteur te weinig de straat op? Of was de tram nimmer echt een strijdpunt in de stad die sinds jaar en dag wordt gedomineerd door colleges die het goed voor hebben met het openbaar vervoer? Het zou interessant zijn dit nog eens te onderzoeken.

Stap	Onderdeel	Berichtgeving <i>Groninger Gezinsbode</i>
Bewustwording	Informatie	Afgaande op de berichtgeving, was er na 1 februari weinig nieuws over de RegioTram te melden. Op 16 februari meldde de <i>Groninger Gezinsbode</i> dat het projectbureau RegioTram een alternatief plan van de Bewonersorganisatie Beijum gaat onderzoeken. Een week later kreeg de VVD de gelegenheid haar alternatief, de Translohr, uitgebreid toe te lichten.
	Concreetheid	Met het bovenstaande is de meest concrete informatie wel benoemd. De meeste andere berichten hebben weinig met de tram zelf te maken. Wel ging het over de Stadspartij en de vragen die zij over de tram stelde, het ging de inspraakprocedure, en over spoorbeheerder ProRail die al dan niet zou hebben gezegd dat de tram over bestaand spoor zou kunnen rijden.
	Verbinding	De verbinding met de eigen leefomgeving was er nauwelijks. Behalve dan in het bij eerder genoemde artikel over de Translohr. VVD-raadslid Jan Evenhuis verwoordde in stuk de gevoelens van de stad-Groningers, vooral van de ondernemers in de binnenstad.
Verwerking	Alternatieven	De twee genoemde alternatieven zijn de Translohr, het VVD-plan van een tram op wielen, en het plan van de Bewonersorganisatie Beijum. De inwoners van de buitenwijk ijverden voor een ander tracé. Dat wordt in het artikel wel beschreven, maar niet geïllustreerd.
	Waarden	De krant besteedde twee keer aandacht aan de ruzie tussen lijsttrekker Robert Prummel van de Stadspartij en het college van B&W. De gemeente wilde namelijk geen schriftelijk antwoord meer geven op de talloze, door zijn partij gestelde vragen. Prummel maakte er in de krant van 9 februari een principieel punt van, namens zijn achterban: „De volksvertegenwoordiging heeft het echt om vragen over miljoenenprojecten als RegioTram en Groninger Forum te stellen.” Een week later kwamen B&W op hun besluit terug.
	Consequenties	De consequenties van de aanleg kwamen slechts zijdelings aan bod, in het verhaal over de Translohr, de tram op wielen. Maar het wordt bijvoorbeeld niet duidelijk welke voordelen de tram oplevert, hoe groot de overlast van de aanleg zal zijn, of wat de tram gaat betekenen voor de bestaande busdiensten.
Oplossing	Gezichtspunten	Het waren vooral de critici die in de weken vóór de verkiezingen de gelegenheid kregen om hun te standpunt te verwoorden, of om een alternatief aan te dragen. De voorstanders werden niet of nauwelijks gehoord, laat staan dat de <i>Groninger Gezinsbode</i> de verschillende gezichtspunten naast elkaar of tegenover elkaar zetten.
	Deskundigen	Deskundigen kwamen al evenmin aan het woord. Of het moet spoorbeheerder ProRail zijn, die op 23 februari meldde dat de RegioTram ook prima over bestaand spoor kan rijden.
	Afweging	Kon de stad-Groninger, op basis van de berichtgeving in de <i>Groninger Gezinsbode</i> , tot een afgewogen oordeel komen over de RegioTram? Op basis van de berichtgeving tussen 1 februari en 3 maart, was dat bijkans onmogelijk. Daarvoor moest hij toch ook de bericht- en verslaggeving in de andere lokale media volgen.

5.3 De RegioTram bij OOG TV

door Niek Hietbrink

In de onderzoeksperiode zijn er in de nieuws- en actualiteitenprogramma's van *OOG TV* twaalf items uitgezonden die betrekking hebben op de regiotram. Om na te gaan of en in hoeverre deze items (tezamen) de burger voldoende informeren over dit onderwerp, zijn ze geanalyseerd aan de hand van het deliberatiemodel (Van Voorst, 2009).

Bij de genoemde twaalf items ging het zesmaal om een reguliere nieuwsuitzending, met vier items van tussen de 1 en de 3 minuten en twee zogenaamde 'kortjes' van ongeveer 30 seconden. Vervolgens werd 'nieuws' over de tramlijn twee keer kort besproken in het zondagse weekoverzicht, dat bestaat uit beelden met een luchtige 'man-bijt-hond' achtige voice over. Dan zond *OOG TV* Actueel een aantal kennismakingen van 6 à 7 minuten uit met soms twee en soms drie lijsttrekkers. Bij twee van de vier gelegenheden kwam de tramlijn gedurende ongeveer 1 minuut ter sprake en werden de standpunten van de betreffende partijen tegenover elkaar gezet. Al met al weinig tijd per item om het onderwerp volledig uit de doeken te doen.

Die tijd is er wel gedurende het verkiezingsdebat van maar liefst anderhalf uur. Van deze 90 minuten wordt ongeveer één kwartier uitgeweid over de tramlijn, waarbij de lijsttrekkers vrij uitgebreid aan het woord komen en worden ondervraagd door een kennelijk goed in de materie ingewijde presentator. Naderhand zendt *OOG TV* Actueel nog een compilatie van het debat van 6 minuten, waarvan er bijna 2 gevuld worden met de belangrijkste passages over de tramlijn.

Het geheel overziend krijgt de kiezer gedurende de maand zo'n twee keer per week een berichtje met vervolgnieuws over de tramlijn voorgeschoteld, deels in herhaling. Uit deze berichten doemt slechts een fragmentarisch en onvolledig beeld op over de tramlijn. Op het einde van de campagne volgt een uitgebreid overzicht van de argumenten van alle partijen voor degenen die de moeite nemen het verkiezingsdebat live of in de herhaling te bekijken.

In de eerste tabel is het meest opmerkelijke punt het ontbreken van *deskundigen* in het maatschappelijk debat over de tramlijn, zoals dat op de televisie naar voren komt. Ook de categorieën *afweging* en *gezichtspunten*, relatief belangrijk voor een weloverwogen oordeelsvorming, zijn karig bedeed. Van de *waarden* die in het geding zijn komt alleen de bereikbaarheid duidelijk naar voren. De trouwe kijker heeft verschillende (mogelijke) *consequenties* voorbij zien komen gedurende de maand. Vaak was het echter zeer onduidelijk hoe realistisch de door politici genoemde consequenties waren. In de korte berichten werden de beweringen niet kritisch tegen het licht gehouden door de redactie.

De trouwe kijker heeft ook kennis kunnen nemen van een aantal *alternatieven* voor de tramlijn. Alleen in het slotdebat werden echter alle alternatieven op een rijtje gezet. Voor de overige informatieve elementen (*informatie*, *verbinding*, *concreetheid*) geldt dat deze in relatief veel berichten naar voren kwamen, maar op een zeer fragmentarische manier. Er wordt in de reguliere berichtgeving nooit een overzicht gegeven van de achtergronden van dit nieuws.

Stap	Onderdeel	Berichtgeving op OOG TV
Bewustwording	Informatie	Veel echt nieuws wordt er in de onderzochte periode niet gemeld over de tramlijn. Het is meer zo dat de verschillende politieke partijen, vooral degenen die geheel (de Stadspartij) of gedeeltelijk (de VVD, D66) tegen de huidige plannen zijn, de kiezer met deze boodschap proberen te bereiken. Op de kritiekpunten wordt een aantal keren door de wethouder ingegaan. Verder wordt een aantal keren op de kosten van de tramlijn ingegaan, zij het niet op een erg overzichtelijke of volledige manier.
	Concreetheid	Omdat televisie een beeldmedium is kunnen concrete aspecten van de tramlijn duidelijk (maar kort) worden getoond. Een aantal keren worden animaties en kaarten van OOG TV de en alternatieve routes getoond. Zelfs de 'intercity op de Grote Markt', het spookbeeld dat D66 probeert op te roepen wordt in beeld gebracht.
	Verbinding	Aansluitend bij de concreetheid wordt de kijker de plaatsen genoemd die beter (of slechter) bereikbaar zullen worden. Daarnaast worden categorieën burgers genoemd die al dan niet van de plannen zullen profiteren: ouderen, studenten, het winkelpubliek, de middenstand, de automobilist.
Verwerking	Alternatieven	Een aantal alternatieven passeert de revue. Meestal één alternatief per item zoals het Busknoppenmodel (Stadspartij), de Translohr (VVD), de alternatieve route van de bewoners van Beijum, het voornemen om de Oosterstraat één baan te geven en de alternatieve brug over het van Starkenborgkanaal. Alleen in het verkiezingsdebat worden alle alternatieven op een rij gezet, dus ook de gondelbaan en de stadstram (tegenover de RegioTram).
	Waarden	Er wordt weinig ingegaan op de waarden die in het geding zijn. Het blijft min of meer beperkt tot opmerkingen over de 'bereikbaarheid'. In het slotdebat waarschuwt de Stadspartij voor het bederven van het historische aanzien van de stad en het gevaar dat de tram oplevert voor fietsers. De wethouder vraagt zich in een bericht af of de grote aantallen schriftelijke vragen waarmee de Stadspartij het college bestookt "de democratie wel dienen".
	Consequenties	Er wordt melding gemaakt van mogelijke kostenoverschrijdingen (een vergelijking met de Noord-Zuidlijn in Amsterdam), de positieve effecten voor de economie, het toenemend aantal reizigers dat anders de auto in moet en de rioleringen die versterkt moeten worden. Wederom komen de meeste consequenties in het slotdebat, dan wel in de interviewrondes met de lijsttrekkers naar voren. Om de kiezers "bang" te maken waarschuwt D66 meerdere keren voor een "intercity op de grote markt".

Oplossing	Gezichtspunten	Hoewel de mogelijkheden hiertoe beperkt waren gezien de fase waar het project zich in bevindt (alleen de provincie moet de plannen nog goedkeuren), doen de partijen hun best om van de tramlijn een strijdpunt te maken door hun wensen of bezwaren nog eens te uiten.
	Deskundigen	Deskundigen zijn de grote afwezigen in het debat. Geen enkele maal komt een externe deskundige aan het woord. Een enkele keer kan een goed in de materie ingevoerde bestuurder als deskundige worden gezien.
	Afweging	Vanwege het fragmentarische karakter van de informatie die de kiezer bereikt, zijn er weinig items die de kiezer echt helpen bij het maken van een afweging. In twee interviewprogramma's met lijsttrekkers worden de verschillen tussen twee partijen goed op een rijtje gezet. De kiezer die echt hulp wil bij het maken van de afweging, is aangewezen op het verkiezingsdebat.

Met enige voorzichtigheid kan gezegd worden dat de kiezer aan de televisieberichtgeving toch wel de indruk overhoudt dat de tramlijn hét strijdpunt van de verder weinig bezielde verkiezingscampagne is. Wil de kijker van het dagelijkse televisienieuws echter een grondig afgewogen keuze maken tussen de partijen op basis van hun standpunten ten opzichte van de tramlijn, dan blijft hij of zij hoogstwaarschijnlijk in verwarring achter: een veelheid aan feiten en meningen wordt zonder veel overzicht gebracht. Daarbij helpt de omroep de kijker nauwelijks om onderscheid te maken tussen feiten en meningen. Beweringen van politici worden niet kritisch tegen het licht gehouden en deskundigen worden node gemist.

Het hoogtepunt van deze verwarring is de bewering van de VVD dat volgens ProRail de tram niet over het bestaande spoor kan gaan rijden, en de wethouder die dat in hetzelfde bericht 'klinklare onzin' noemt, waarbij zij zich op dezelfde bron beroept. De redactie laat de waarheid in het midden.

Uit de resultaten van de inhoudsanalyse van het *Dagblad van het Noorden* en de *Groninger Gezinsbode* blijkt dat ook het gebruik van een combinatie van media geen soelaas biedt voor de (delibererende) kiezer. Uitzondering in het geheel is het verkiezingsdebat dat werd uitgezonden op 2 maart. De burger die de moeite neemt dit debat van anderhalf uur uit te zitten, kan ongetwijfeld een betere afweging maken dan degenen die zich louter op het dagelijkse nieuws (moeten) baseren.

5.4 Samenvattende conclusies kwalitatief onderzoek RegioTram

Op basis van de analyse van de berichtgeving in de lokale media over de RegioTram in Groningen in de periode van 1 februari tot en met 3 maart 2010, kunnen we de volgende conclusies trekken:

- De berichtgeving over dit belangrijke dossier geeft weinig blijk van een methodische journalistieke aanpak;
- Burgers en deskundigen komen weinig aan het woord. Het zijn vooral politici en bestuurders die de gelegenheid krijgen hun politieke boodschap over te brengen;
- Alternatieven voor het tramplannen komen in de onderzochte periode nauwelijks aan bod;
- Het wordt niet duidelijk of de RegioTram een verkiezingsonderwerp is, gelet op de fase van besluitvorming en het draagvlak voor het tramplan;
- Argumenten vóór en tegen de tramplannen komen niet uit de verf;
- De voorgeschiedenis van het onderwerp wordt niet helder gepresenteerd. Dat maakt het 'instappen' voor lezers/ kijkers moeilijk;
- In een tijd van sterk krimpende inkomsten voor de gemeente, is er opmerkelijk weinig aandacht voor de kosten van dit megaproject;
- Voor de lezer/ kijker is het moeilijk om zich een goed beeld te vormen van megaproject RegioTram om in verkiezingstijd een tot een afgewogen oordeel te komen.

5.5 Praktische tips voor verbetering kwaliteit

Tot slot willen we kort ingaan op de vraag wat een journalist of een redactie kan met deze bevindingen. Om te beginnen moet een redactie zich de vraag stellen of zij bij de behandeling van een publiek strijdpunt zich tot doel stelt de publieke oordeelsvorming te verbeteren. Als dat zo is, kan de redactie het volgende doen:

1. Bepaal hoe belangrijk het strijdpunt is voor de redactie en de nieuwsgebruikers en hoeveel aandacht het moet krijgen in de komende periode.
2. Wijs één redacteur – de dossiereigenaar - aan die verantwoordelijk is voor de nieuwsvoorziening over het strijdpunt.
3. Laat die redacteur een plan maken voor de nieuwsvoorziening over het strijdpunt in de komende tijd, op basis van schema 2 (zie pagina 36 en bijlage C, pagina 66).
4. Zorg ervoor dat er een dossier wordt opgebouwd en dat de berichten samenhang vertonen.
5. Let er periodiek op dat alle stappen en onderdelen uit schema 2 aan de orde komen.
6. Laat niet meer dan hooguit twee of drie redacteurs – afhankelijk van de omvang van het strijdpunt – over het onderwerp berichten.
7. Biedt nieuwsgebruikers die later belangstelling krijgen voor het strijdpunt goede ‘instapmogelijkheden’.
8. Leg een dossier aan op de website, zodat lezers/kijkers het onderwerp goed kunnen volgen.
9. Organiseer virtueel of werkelijk discussiebijeenkomsten met betrokken burgers en belanghebbenden.
10. Laat de redactie ook zelf via bijvoorbeeld het redactioneel commentaar aan het eind van de rit een afgewogen oordeel geven over de kwestie.

Hoofdstuk 6

Algemene conclusies

Nu alle gegevens in kaart zijn gebracht, keren we terug naar de beantwoording van de hoofdvraag en de deelvragen van ons onderzoek. Die waren als volgt geformuleerd:

In hoeverre heeft de berichtgeving over de raadsverkiezingen in maart 2010 door lokale media in de onderzochte gemeenten, kunnen bijdragen aan de publieke oordeelsvorming over centrale onderwerpen uit de politieke agenda?

De hoofdvraag wordt beantwoord met behulp van de volgende deelvragen:

1. Hoe is kwantitatief de berichtgeving per medium over de raadsverkiezingen in de vijf gemeenten?
2. Welke onderwerpen kunnen op grond van de kwantiteit van de berichtgeving in de vijf gemeenten als verkiezingsstrijdpunten worden gezien (= media agenda)?
3. Hoe is kwalitatief de berichtgeving over deze strijdpunten geweest in de drie media per gemeente?
4. Kunnen burgers op grond van de berichtgeving tot een oordeel komen over belangrijke lokale kwesties?

Het kan de inwoners van de vijf onderzochte steden die de lokale media hebben gevolgd in de periode 1 februari tot begin maart 2010, onmogelijk zijn ontgaan dat er raadsverkiezingen plaatsvonden op 3 maart. In de media waren zeer veel berichten te vinden die met het verkiezingsproces te maken hadden: aankondigingen van politieke bijeenkomsten, interviews met politici en ander nieuws dat wij aanduiden als campagnenieuws.

Niet duidelijk werd over welke lokale strijdpunten er eigenlijk gestreden werd. Op grond van de berichtgeving moeten we concluderen dat er van lokale strijdpunten eigenlijk helemaal geen sprake is geweest. Het grootste aantal berichten vonden wij in de Groninger lokale media over de RegioTram. Of dat echt een verkiezingsonderwerp was, valt te betwijfelen. De gebruikers van de lokale media hebben namelijk weinig inhoudelijke informatie gekregen over verkiezingsonderwerpen op grond waarvan zij hun politieke keuze hebben kunnen baseren.

We hebben ook geconstateerd dat de berichtgeving voor een belangrijk deel bestaat uit 'gemakkelijk' nieuws: heel veel korte berichten en veel nieuwsverhalen. Genres die meer tijd en energie vragen van de redacties – achtergrondverhalen, overzichtsartikelen, diepgravende interviews – waren nauwelijks te vinden.

Verder zijn de redacties in hun berichtgeving sterk volgend geweest. Er is sprake van veel institutioneel nieuws: politieke bijeenkomsten, bezoeken van politici en uitspraken van lijsttrekkers waren doorgaans aanleiding voor lokale media-aandacht. Een eigen 'media-agenda' hebben we niet kunnen ontdekken. Redacties lijken nauwelijks belangstelling te hebben voor wat burgers bezig houdt en wat hun 'agenda' is. Laat staan dat die agenda op een thematische wijze is uitgewerkt.

De redacties hebben wat betreft de presentatie van het nieuws weinig creativiteit getoond. De standaardgenres overheersen. Samengestelde producties, infographics of andere vormen waarin beelden en cijfers bijdragen aan de presentatie van het nieuws, waren schaars.

Op grond van het voorgaande bleef de analyse van de kwalitatieve berichtgeving voor ons onderzoek zeer beperkt. Van lokale strijdpunten was immers nauwelijks sprake. Dat geldt naar onze mening eigenlijk ook voor de RegioTram in Groningen. Desondanks hebben we van de berichtgeving over de RegioTram een kwalitatieve analyse gemaakt en kwamen we met praktische aanbevelingen.

Uit de kwalitatieve analyse kwam naar voren dat de berichtgeving over dit belangrijke dossier weinig blijkt geeft van een methodische journalistieke aanpak. Ook bij dit dossier kwamen burgers en deskundigen weinig aan het woord. Alternatieven kregen nauwelijks aandacht. Argumenten vóór en tegen de tramplannen kwamen niet uit de verf. De voorgeschiedenis van het onderwerp werd niet

helder gepresenteerd. Dat maakte het 'instappen' voor lezer/ kijker moeilijk. Voor hem of haar is het moeilijk om zich een goed beeld te vormen van megaproject RegioTram om in verkiezingstijd een tot een afgewogen oordeel te komen.

Het antwoord op onze hoofdvraag kan nu gegeven worden. Op grond van het verzamelde materiaal is de conclusie gerechtvaardigd dat de lokale media tijdens de verkiezingsperiode van 1 februari tot 3 maart 2010 onvoldoende hebben bijgedragen aan de publieke oordeelsvorming over belangrijke lokale onderwerpen. In de vijf onderzochte steden bleken op grond van de media-analyse nauwelijks lokale strijdpunten te bestaan. Veruit het belangrijkste deel van de berichtgeving bestond uit campagnenieuws, waarin het verkiezingsproces centraal staat en niet de inhoud van de verkiezingsstrijd. Gebruikers van de lokale media werd uitvoerig bericht dat er raadsverkiezingen op komst zijn, maar waar die verkiezingen over gaan wordt nauwelijks duidelijk.

Wij zijn aan dit onderzoek begonnen met bepaalde verwachtingen. Zo hadden we verwacht dat gelet op de landelijke discussies – veelal aangejaagd door de PVV – de thema's veiligheid, criminaliteit, allochtonen en inburgering – flink wat aandacht zouden krijgen in de lokale pers. Dat bleek niet het geval.

We hadden ook verwacht dat na het crisisjaar 2002 een omwenteling had plaats gevonden in de lokale media en dat daardoor burgers en hun problemen veel meer aandacht zouden krijgen. Ook dat bleek niet het geval.

Een derde verwachting was dat er in de onderzochte steden minimaal twee strijdpunten zouden zijn die tijdens de verkiezingscampagne veel media-aandacht zouden krijgen. Niet dus.

De vierde verwachting was dat als gevolg van de ingrijpende bezuinigingen die het land te wachten staan, er op lokaal niveau flink gediscussieerd zou worden over mogelijke bezuinigingsmaatregelen. Ook dat bleek niet het geval.

De regionale journalistiek heeft de pretentie oor en oog van de regio te zijn⁵¹. Dit verkiezingsonderzoek maakt aannemelijk dat de media zeker niet in de haarvaten van de lokale democratie zitten en dat de lokale democratie nauwelijks wordt ondersteund door lokale media⁵². Hier ligt dus een journalistieke uitdaging. En wel een heel grote.

⁵¹ Zie bijvoorbeeld Bielderma, G (2007), Herkenbaar publiek, pagina 106-107 en 111. In: N.Drok (2007), *De toekomst van de journalistiek*. Amsterdam: Boom. En in dezelfde bundel: Boom, M (2007), Van courancier naar crossmediale uitgever, pagina 148-149.

⁵² Hiermee wordt een trend bevestigd die ook anderen signaleren. Zie bijvoorbeeld Kuiken, A. 'Pers laat lokale politiek steeds meer links liggen'. In: *Trouw*, 24 juni 2010. Rietman, J. 'Lokale democratie en de burger'. In: *Openbaar Bestuur*, juni/juli 2010. Delaere, M, 'Waakhonden mijden raad'. In: *Binnenlands Bestuur*, 19 maart 2010, pagina 9-1. Zie voor een opiniërend stuk: Malen, K van der. 'Journalist, leer de regio kennen'. In: *Villamedia*, 12 maart 2010, pagina 13.

Hoofdstuk 7

Aanbevelingen

Voor de beroepspraktijk

De werkelijkheid bleek ook nu weerbarstiger en anders dan verwacht. De marges van de journalistiek zijn wellicht nog smaller dan we al vermoedden. Desondanks menen we toch een zestal aanbevelingen te kunnen formuleren om de lokale journalistiek te verbeteren. De aanbevelingen lopen parallel aan het journalistieke stappenplan, de belangrijkste werkmethode van journalisten.

Kiezen van een onderwerp:

Het zou goed zijn als media meer systematisch aandacht geven aan onderwerpen die voor burgers van belang zijn en wat minder aandacht geven aan de agenda's van politici, bestuurders en instanties. Bepaal als redactie meer de thema's en onderwerpen die aan de orde moeten komen.

Plannen van de activiteiten:

Besteed meer aandacht aan het bedenken van een strategie en aanpak voor een thema/onderwerp dat meer dan eenmalig de aandacht van de lezer/kijker vraagt. Houd er rekening mee dat de nieuwsgebruiker niet alles onthoudt en niet alles leest en dus steeds 'bijgepraat' moet worden.

Verzamelen van informatie:

Wees meer divers en evenwichtiger in het brongebruik. Hoe meer relevante gezichtspunten rond een kwestie naar voren komen, hoe beter. Probeer meer aandacht te geven aan argumenten en minder aan de *vox pop*.

Selecteren van informatie:

Blijf meer de baas over de regie en laat die minder afhankelijk zijn van anderen – bijvoorbeeld politici – en bepaal zelf wat wanneer wie en hoe aan de orde komt.

Ordenen van informatie:

Bied meer variatie in invalshoeken: (voor)geschiedenis, oplossingen, inzicht, overzicht en opinie. Probeer minder de standaardvormen te gebruiken.

Presenteren van info:

Wees veelzijdig in vormen/genres: van kort naar context, van enkelvoudig naar samengesteld, van tekst met beeld naar beeld met tekst.

Voor het onderwijs aan de School of Media

Het onderzoek en de resultaten kunnen naar onze mening bijdragen aan verbetering van het onderwijs van de School of Media van Windesheim.

Het onderzoek kan een belangrijke input geven voor studie-onderdelen als Crossmediale journalistiek, voor het blok waarin lokaal bestuur en journalistiek aan de orde komen, voor de modules Onderzoek en voor Communicatiewetenschap.

Duidelijk is geworden dat een methodische journalistieke aanpak van nieuwsonderwerpen niet alleen erg belangrijk is, maar ook vroegtijdig aangeleerd moet worden in het beroepsonderwijs.

Het onderzoek heeft tevens duidelijk gemaakt dat het goed mogelijk moet zijn om studenten te betrekken bij het lectoraat van de School of Media. Vooral wanneer onderzoeksprojecten meerdere jaren bestrijken – bijvoorbeeld media en de lokale democratie – zijn er goede mogelijkheden studenten (deel)onderzoek te laten uitvoeren.

We koesteren de hoop dat het uitvoeren van praktijkonderzoek en het gebruik van de verkregen resultaten en inzichten, ertoe bijdragen dat de journalistieke beroepspraktijk wint aan kwaliteit.

Hoofdstuk 8

Vervolgonderzoek

Elk onderzoek roept weer nieuwe vragen op. Dat is ook na dit onderzoek niet anders. Binnen het lectoraat van de School of Media van Windesheim is het een eerste onderzoek naar lokale media en lokale democratie. We willen graag op die weg voortgaan omdat de lokale media en daarmee de beroepspraktijk er baat bij kunnen hebben. Bovendien levert dergelijk onderzoek veel nuttige informatie op voor het onderwijs aan de School of Media.

Een eerste wens is een vergelijkbaar onderzoek bij de volgende raadsverkiezingen uit te voeren. Dat maakt het mogelijk om vergelijkingen te trekken en meer inzicht te krijgen in de materie.

De eerstvolgende interessante gelegenheid om naar lokale en regionale media onderzoek te doen vormen de Statenverkiezingen in het voorjaar van 2011.

Een onderwerp dat in het huidige onderzoek onderbelicht is gebleven, betreft de aansturing van redacties. Hoe en in welke mate vindt er bij evenementen als verkiezingen sturing plaats op redacties?

We zouden graag wat meer willen weten over mediagebruik op lokaal niveau. Welke burgers gebruiken welke oude en nieuwe media om te voorzien in hun nieuwsbehoefte over lokale aangelegenheden?

Ten slotte zouden we graag meer willen weten over de overeenstemming of kloof tussen verschillende agenda's: die van politieke partijen, lokale media en burgers.

Al met al veel onderzoeksmogelijkheden waar het lectoraat van de School of Media en studenten van de opleiding Journalistiek niet alleen een belangrijke bijdrage aan kunnen leveren, maar ook veel plezier aan kunnen beleven.

Geraadpleegde bronnen

- Adam, Pegie Stark, Sara Quinn en Rick Edmonds (2007). *Eyetracking the news. A study of print and online reading*. St. Petersburg, Florida: The Poynter Institute.
- Akkerman, T (2004). *Democratisering in perspectief. De deliberatieve democratie*. In WRR (2004). *De staat van de democratie. Democratie voorbij de staat*. Amsterdam: AUP.
- Bakker P. (1998). *Regionale journalistiek, de pluriformiteit voorbij*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Bakker P. (2007). *Communicatiekaart van Nederland. Overzicht van media en communicatie*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Bakker, P. (2008). *Bloedbad in de regio*. De Nieuwe Reporter, 24-12-2008
- Bekius, Willem (2003). *Werkboek journalistieke genres*. Bussum: Coutinho.
- Bijl, Paul van der en Jan van Veghel (2010), *Nieuwsberichten schrijven*. Amsterdam: Boom.
- De Boer, C. en Brennecke, S. (2009), *Media en Publiek*. Amsterdam: Boom.
- Bohman, J en W. Rehg (1997). *Deliberative Democracy*. Cambridge: MIT Press.
- Bolkestein, F e.a. (1998). *Poldergeest*. Amsterdam: Prometheus.
- Boogers, M (2007). *Lokale politiek in Nederland*. Den Haag: Uitgeverij Lemma.
- Costera Meijer, Irene (2009). *Waardevolle journalistiek. Kwaliteit van leven als normatief ijkpunt voor nieuwsmedia?* Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Couldry, N e.a.(red.)(2006). *Media consumption and public engagement*. New York: Palgrave Macmillan.
- Couwenberg, S.W (2004). *Opstand der burgers*. Budel: Uitgeverij Damon.
- Dahl, R.A (1998). *On Democracy*. New Haven: Yale University Press.
- Dahlgren, P (2009). *Media and Political Engagement*. Oxford: Oxford University Press.
- Delaere, M, 'Waakhonden mijden raad'. In: *Binnenlands Bestuur*, 19 maart 2010, pagina 9-1.
- Derksen, W en L. Schaap (2004). *Lokaal bestuur*. Den Haag: Elsevier bedrijfsinformatie.
- Deuze, Mark (2002) *Journalists in The Netherlands*. Amsterdam: Het Spinhuis/Transaction Publishers.
- Dixhoorn, A. van (2006), *De stem des volks. Publieke opinie, opinieonderzoek en democratie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Donkers, H en J. Willems (2002), *Journalistiek schrijven voor krant en vakblad*. Bussum: Coutinho.
- Donkers, H e.a.(2010). *Journalistiek schrijven voor het hoger onderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Doorn, J.A.A. van (2009). *Nederlandse democratie*. Amsterdam: Mets & Schilt.
- Drok, N (red.) (2007). *De toekomst van de journalistiek*. Amsterdam: Boom.
- Elster, J (red.) (1998). *Deliberative Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press
- Gunsteren, H. van en R. Andeweg (1994). *Het grote ongenoegen. Over de kloof tussen burgers en politiek*. Haarlem: Aramith.
- Gutmann, A en D.Thompson (2004). *Why deliberative democracy?* Princeton: Princeton University Press.
- Haas, T (2007). *The Pursuit of Public Journalism*. New York: Routledge.
- Heider, D e.a., *What the public expects of local news: views on public and traditional journalism*, in J & MC Quarterly Vol. 82, No 4, 2005.
- Held, D (1996). *Models of democracy*. Stanford: Stanford University Press.
- Hendriks Vettehen, P.G.J., Hagemann, C.P.M., & Snippenburg, L.B. van (2004). Political knowledge and media use in the Netherlands. *European Sociological Review*, 20 (5), 415-424.
- Hendriks, F (2008). *Vitale democratie*. Amsterdam: AUP.
- Interview NSS/Synovate (2007). *Huis-aan-huiskrantenonderzoek 2007*. Amsterdam: Synovate/Interview NSS.

- Keulen, Binne (2009), *Ganzeborden met Obama. Nieuwe vertelvormen voor de krant*. Niet gepubliceerd onderzoek t.b.v. het lectoraat Media and Civil Society. Zwolle: Christelijke Hogeschool Windesheim.
- Kleinnijenhuis, J. en E. Rietberg (1994), *Media en het politieke kringloopmodel*, Massacommunicatie, 1994(2), 74-95.
- Kuiken, A. 'Pers laat lokale politiek steeds meer links liggen'. In : *Trouw* , 24 juni 2010.
- Kussendrager, N en D. van der Lugt (2007), *Basisboek journalistiek. Achtergronden, genres, vaardigheden*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Lendering, J (2005). *Polderdenken. De wortels van de Nederlandse overlegcultuur*. Amsterdam: Atheneum-Polak & Van Gennep.
- Leyenaar, M (2009). *De burger aan zet. Burgerforum: theorie en praktijk*. Nijmegen: Radboud Universiteit. Gedownload van: www.ipp-participatiewijzer.nl/onderzoek-literatuur#for.
- Malen , K van der. 'Journalist, leer de regio kennen'. In: *Villamedia*, 12 maart 2010, pagina 13.
- Merritt, D (1995). *Public journalism and public life: why telling the news is not enough*. Hillsdale:
- Nichols, S.L, e.a, *Examining the effects of public journalism on civil society from 1994-2002: organizational factors, project features, story frames, and citizen engagement*, J&MC Quaterly, Vol. 83, No. 1, Spring 2006.
- Oosterbaan, W en H. Wansink (2008), *De krant moet kiezen*. Amsterdam: Prometheus.
- Pitkin, H.F (1972). *The Concept of Representation*. Berkeley: University of California Press.
- Pleij, H (2005). *Erasmus in het poldermodel*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Putnam, R (1993). *Making democracy work*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R (2000). *Bowling alone*. New York: Simon & Schuster.
- Rietman, J. 'Lokale democratie en de burger'. In: *Openbaar Bestuur*, juni/juli 2010
- Rosen, J, (1995). *Getting the connections right: Public Journalism and the troubles in the press*. New York.
- Stokkom, B, van (2006). *Rituelen van beraadslaging. Reflecties over burgerberaad en burgerbestuur*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Tebbe, F e.a., 'Lokale dagbladen en lokale politiek: concurrentie en kwaliteit van berichtgeving over lokale politiek' In: *Communicatie*, nr. 2 (2000), p. 145-164.
- Vergeer, M. (2006). *Lokale medialandschappen in Nederland 2005*. Den Haag: Bedrijfsfonds voor de Pers.
- Voorst, E van (2009). *Publieke oordeelsvorming en de media*. Onderzoek t.b.v. het lectoraat Media and Civil Society. Zwolle: Hogeschool Windesheim. Zie: www.mediaandcivilsociety.nl
- Westerik, H. (2001). *De verklaring van het gebruik van lokale media*. Proefschrift, Nijmegen.
- Wolff, Leon de (2005), *De krant was koning. Publiekgerichte journalistiek en de toekomst van de media*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Yankelovich, D (1991). *Coming to public judgment*. Syracuse: Syracuse University Press.

Rapporten

- OLON (2006), *Bereiksonderzoek. Lokale omroepen in Nederland*. Nijmegen: OLON.
- Raad voor Maatschappelijke ontwikkeling (2007), *Vormen van democratie*. Amsterdam: SWP.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (1992), *Eigentijds burgerschap*. Den Haag: SDU.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2004), *De staat van de democratie. Democratie voorbij de staat*. Amsterdam: AUP.

Kranten

Wie wil het kritische volk nog vertegenwoordigen? NRC Handelsblad, 7 maart 2009, pagina 2.

Gelijk heb je nooit, maar moet je krijgen. NRC.NEXT, 16 september 2009, pagina 20-21.

De straat op, de wijk in, de campagnes zijn begonnen. NRC NEXT, 18 januari 2010, pagina 10-11.

Sites

@Bhttp://webdoc.ubn.kun.nl/mono/w/westerik_h/verkvaheg.pdf

<http://www.denieuwereporter.nl/2008/12/bloedbad-in-de-regio/>

<http://www.mauricevergeer.nl/pdf/WesterikHollanderVerschurenVergeer2009.pdf>

(Westerik, H., Hollander, E., Verschuren, P. J. M., & Vergeer, M. (2009). *Media use and community involvement: A theoretical and meta-analytical review*. In R. P. König, P. W. M. Nelissen, & F. J. M. Huysmans (Eds.), *Meaningful media: Communication research on the social construction of reality* (pp. 38-53). Nijmegen, The Netherlands: Tandem Felix).

Bijlage A: De vorm van het verkiezingsnieuws

door Binne Keulen

Inleiding

Nieuws, ook verkiezingsnieuws, heeft een vorm. Krantenjournalisten gieten het nieuws doorgaans in een bericht, interview, verslag of achtergrondverhaal, om maar een paar bekende genres te noemen. Het zijn tenslotte de vertelvormen die zij beheersen, en waar de trouwe lezer mee is opgegroeid.

Naast de genoemde genres zijn er enkele tientallen minder gangbare vertel- en presentatievormen. De samengestelde productie is er een van, maar ook een achtergrondverhaal in vraag-antwoordvorm, inzetjes, een tijdbalk, een 'paspoort' of 'biobox', of een artikel dat, net als een internetproductie, in 'chunks' is opgedeeld⁵³.

Feit is dat het meer tijd kost om ze te maken. Maar ze hebben ook gemeen dat ze het leesplezier van de lezer verhogen, zo blijkt uit onderzoek in met name de Verenigde Staten. In Nederland laat het voorbeeld van *nrc.next* zien dat het kan lonen om te investeren in nieuwe vertelvormen. De krant trekt er in elk geval een relatief jong publiek mee, en dat is opmerkelijk in een tijd dat jongeren nauwelijks nog betaalde kranten lezen.

Een ander kenmerk van deze niet-gangbare vertelvormen is dat ze vooral gemaakt lijken voor onderwerpen die nogal wat uitleg vragen, of waarbij de lezer veel feitelijke informatie over zich heen gestort krijgt. Verder voor onderwerpen die lang in het nieuws zijn, en waarbij het zinvol kan zijn om de laatste ontwikkelingen in hun context te plaatsen. Zo bezien lijkt het verkiezingsnieuws bij uitstek geschikt voor het gebruik van alternatieve vertel- en presentatievormen.

In dit hoofdstuk wordt de balans opgemaakt. De huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen die verschijnen in Leeuwarden, Groningen, Zwolle, Deventer en Amersfoort,⁵⁴ zijn allemaal onderzocht op hun 'gehalte' aan alternatieve vertel- en presentatievormen, en wel van 1 februari tot en met 3 maart 2010.

Een van de onderliggende vragen is welke redactie op dat punt het meest vernieuwend durfde te zijn. In het verlengde daarvan: welke alternatieve vertel- en presentatievormen waren het meest populair, en welke onderwerpen lenen zich bij uitstek voor welke vorm of welk genre?

Wat volgt is een nadere uitleg van het in de Verenigde Staten gangbare begrip 'alternative story forms'. De inventarisatie zelf valt in drie delen uiteen: vertelvormen die bedoeld zijn als aanvulling, toelichting of illustratie, verhalen die op een non-lineaire manier zijn gestructureerd en, tenslotte, de samengestelde productie. Dit hoofdstuk eindigt met een aantal conclusies.

Vertelvormen

Er is geen gangbare Nederlandse definitie voor de groep genres die in dit hoofdstuk, gemakshalve, 'alternatieve vertelvormen' worden genoemd. Het is de vertaling van de in de Verenigde Staten gebruikelijke aanduiding 'alternative story forms', of ook wel 'ASF'.

Gealarmeerd door teruglopende oplagecijfers, wordt in de VS al sinds de jaren negentig gediscussieerd over de wenselijkheid van alternatieve vertelvormen voor nieuws en achtergrond. Want de 'omgekeerde pyramide', hét structureringsprincipe van nieuwsartikelen, haalt volgens Associated Press-journalist Bruce DeSilva elke spanning uit het artikel. „The inverted pyramid is one of the reasons why the world is so incredibly interesting until you read about it in the newspaper. It makes things boring. It makes things dull”⁵⁵.

Dat een andere benadering werkt, blijkt uit het EyeTrack-onderzoek van het gerenommeerde Amerikaanse Poynter Institute. Poynter doet sinds 1990 uitgebreid onderzoek naar het leesgedrag

⁵³ Meer over het onderwerp 'alternatieve vertelvormen': zie Keulen 2009.

⁵⁴ Leeuwarden: *Leeuwarder Courant* en *Huis aan Huis*; Groningen: *Dagblad van het Noorden* en *Groninger Gezinsbode*; Zwolle: *De Stentor*, *de Swollenaar* en *De Peperbus*; Deventer: *De Stentor/Deventer Dagblad* en *Deventer Post*; Amersfoort: *AD/Amersfoortse Courant*, *Amersfoort Nu* en *De Stad Amersfoort*.

⁵⁵ <http://www.nieman.harvard.edu/narrative/essay.aspx?id=100058>

door lezers met een camera op hun voorhoofd krantenpagina's te laten scannen. Dat levert veel bruikbare informatie op over onder andere de route die het OOG TV over de pagina maakt.

Uit het meest recente Poynteronderzoek, Eyetrack07, blijkt dat het OOG TV van de lezer stopt bij verhalen die zijn opgetuigd met informatie in de vorm van bijvoorbeeld een tijdbalk, een infographic, een inzetje met opvallende weetjes of de belangrijkste kengetallen. Deze 'packaged stories' trekken substantieel meer aandacht dan de verhalen waarbij de journalist alle info in één tekst heeft gepropt, bijvoorbeeld in een achtergrond- of overzichtsverhaal.⁵⁶

Het Poynter Institute onderzocht ook welke informatie bij de lezer blijft hangen. Wat blijkt? Hij herinnert zich vooral de onderwerpen die in hapklare brokken zijn geknipt, met een traditioneel opgebouwd hoofdverhaal, aangevuld met informatie die op een non-lineaire wijze is gepresenteerd.⁵⁷

Een inventarisatie van verschillende lijstjes levert een overzicht op van bij elkaar zo'n veertig ASF's, van 'breakdowns' en 'glossary's' tot 'games' en 'snapshots'.⁵⁸ Het Poynter Institute onderscheidt daarbij drie categorieën: vertelvormen die een aanvulling of illustratie zijn bij een hoofdverhaal ('supplemental forms'), de ASF's die zelf het 'hoofdverhaal' zijn ('standalone forms') en tenslotte een aantal hybride vormen.

Op basis van een inventarierend onderzoek onder twaalf Nederlandse dagbladen, in mei 2009⁵⁹, is een indeling te maken die daar nauw bij aansluit. Relatief vaak voorkomend op de nieuwspagina's zijn inzetjes, bullets en profielen. Het gaat om informatie die omwille van de leesbaarheid apart is gezet, er uitgelicht. De onderwerpen vragen veelal om wat uitleg, of zijn al wat langer in het nieuws.

In een inzet vat de journalist de aanloop tot de nieuwsgebeurtenis nog even samen ('Tot nu toe'), verklaart hij begrippen, licht hij cijfers of begrippen toe of geeft hij nuttige tips ('Waar heen?'). Het 'paspoort', de 'cv' of het 'profiel' bevat een aantal biografische gegevens van de hoofdpersoon uit het verhaal. Een bullet is een samenvatting van de inhoud in één zin.

Journalistiek veel interessanter zijn echter de verhalen die op een non-lineaire wijze zijn gestructureerd. De variatie daarbij is groot: van een achtergrondverhaal in 'vraag-antwoord'-format, een schematisch overzicht van de belangrijkste punten uit de verkiezingsprogramma's, tot een artikel dat bestaat uit louter meningen die puntsgewijs onder of naast elkaar zijn gezet.

Menige tekst in deze categorie is gemodelleerd naar de journalistieke producties voor internet. Een kenmerk van de webproducties is dat zij in aparte stukjes – 'chunks' – zijn geknipt. Daarbij is het belangrijkste nieuws niet per se aan het begin te vinden, zoals in verhalen die volgens het principe van de omgekeerde piramide zijn opgebouwd.

Voordeel voor de lezer is dat hij op elke plek kan instappen. Van de genoemde non-lineaire vormen komt het vraag-antwoordformat het vaakst voor. Aanvankelijk alleen bij interviews, maar in *nrc.next*, *de Volkskrant* en enkele regionale dagbladen nu ook af en toe bij achtergrondverhalen.

Blijft over als derde categorie de 'samengestelde productie' of, afgekort, 'sp'. In een 'sp' benadert de krant een onderwerp vanuit verschillende invalshoeken. Een intro verbindt alle elementen. Vrijwel altijd biedt een samengestelde productie de lezer een mix van nieuws, meningen en achtergrondinformatie, maar soms ook krijgt hij adviezen of oplossingen aangedragen.

De meeste onderdelen van een samengestelde productie zijn overigens lineair geschreven interviews, reportages, berichten, nieuws- en achtergrondverhalen. Waar het vooral om gaat is de som der delen, de collage. Samengestelde producties maken onderwerpen namelijk toegankelijker voor de lezer, want hij kan via elk artikel - of beeldelement - instappen. En in dat opzicht is de samengestelde productie – als geheel - dus non-lineair. Het zijn vooral het *Algemeen Dagblad* en *De Gelderlander* die de samengestelde productie hebben omarmd.

⁵⁶ Adam e.a. 2007, 43-53.

⁵⁷ Adam e.a. 2007, 81-85.

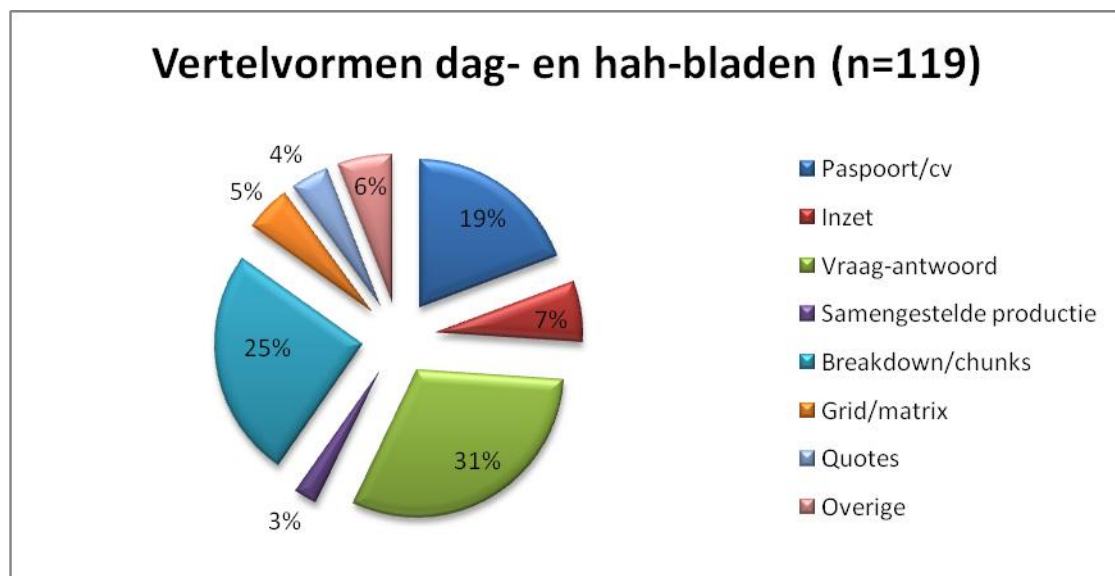
⁵⁸ Zie bijlage . .

⁵⁹ Het gaat om het *Algemeen Dagblad*, *Dagblad De Limburger*, *Dagblad van het Noorden*, *De Gelderlander*, de *Leeuwarder Courant*, het *Nederlands Dagblad*, het *Noordhollands Dagblad*, *NRC.Next*, *Het Parool*, *De Telegraaf*, *Trouw* en de *Volkskrant*. Zie Keulen 2009.

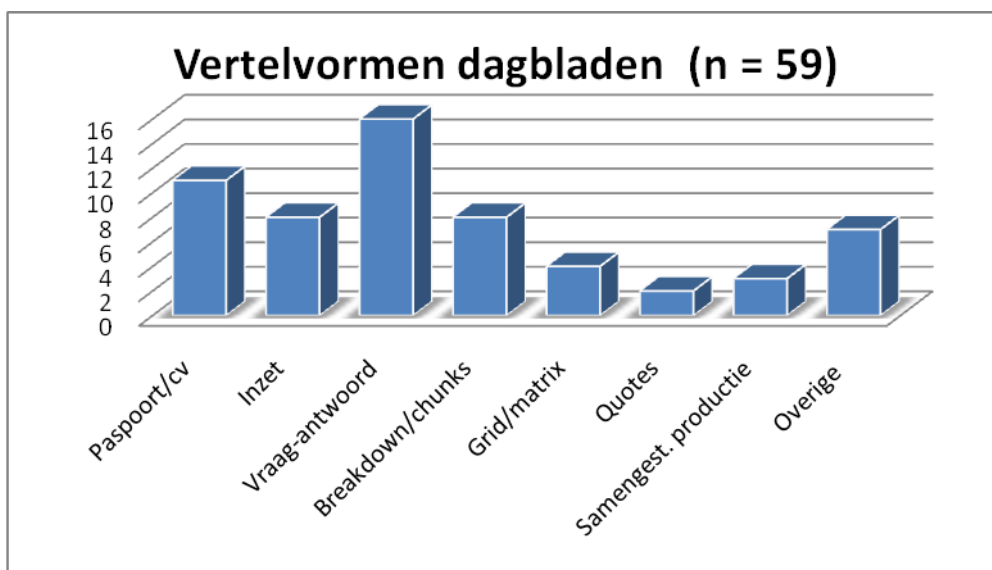
Inventarisatie

Zoomen we nu in op het verkiezingsnieuws in Leeuwarden, Groningen, Zwolle, Deventer en Amersfoort. Om met een kwantitatieve vergelijking tussen de regionale dagbladen en de huis-aan-huisbladen te beginnen: In de dagbladen stonden in de onderzochte periode bij elkaar 59 artikelen die geheel of gedeeltelijk onder de categorie 'alternatieve vertelvormen' te scharen zijn. Bij de huis-aan-huisbladen gaat het om een vergelijkbaar aantal: 60 artikelen.

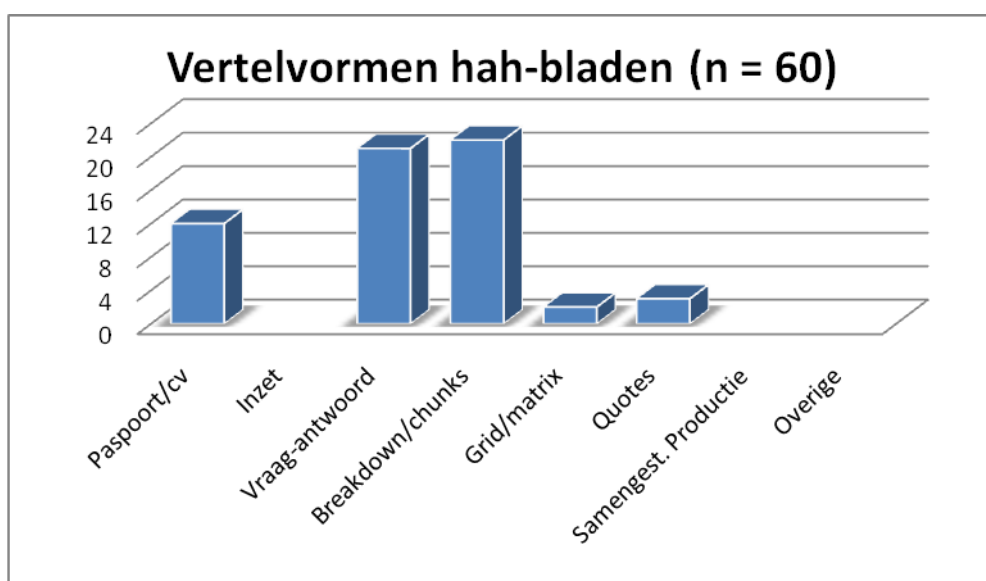
Wel is bij de regionale dagbladen de verscheidenheid aan alternatieve vertelvormen aanmerkelijk groter. De inventarisatie levert elf verschillende vormen op, van een 'paspoort' bij een interview, een schematisch overzicht in de vorm van een 'grid', tot een 'samengestelde productie'. In de huis-aan-huisbladen zijn vijf verschillende vertelvormen te onderscheiden, waarvan het 'vraag-antwoord'-format het vaakst werd gebruikt.

Verder valt op dat de geïnterviewde artikelen nogal ongelijk over de titels zijn verdeeld. Van de 59 artikelen in de dagbladen zijn er 21 afkomstig uit Zwolse editie van *de Stentor*. Op enige afstand volgen het *Dagblad van het Noorden* met 14 artikelen, *AD/Amersfoortse Courant* (13) en *de Stentor/Deventer Dagblad* (10). De *Leeuwarder Courant* sluit de rij met slechts 1 artikel.

Bij de huis-aan-huisbladen heeft *De Stad Amersfoort* met 30 artikelen het grootste aandeel. Daarna volgen *De Peperbus* (11), *Amersfoort Nu* (9), *Huis aan Huis* (6), *Groninger Gezinsbode* (3), en *de Swollenaer* (1). In de *Deventer Post* was in de periode 1 februari – 3 maart 2010 geen enkel artikel te vinden dat voldoet aan de criteria voor alternatieve vertelvormen.

De getallen zeggen overigens lang niet alles over de bereidheid van de redacties om te investeren in nieuwe of alternatieve vertelvormen. Dit onderzoek richt zich tenslotte uitsluitend op het verkiezingsnieuws en dan ook nog over een periode van ruwweg vier weken. Op het totale nieuwsaanbod in die periode was dit maar een beperkte selectie.

Niettemin, ook uit het eerder aangehaalde vertelvormen-onderzoek blijkt dat de redactie van de *Leeuwarder Courant*, wat genre-gebruik betreft, nogal behoudend is. Zeker in vergelijking met het *Algemeen Dagblad* en het *Dagblad van het Noorden*.⁶⁰

⁶⁰ Keulen 2009, 33-38, 45.

Uitgelicht

Het 'profiel', 'paspoort' of de 'cv' (23 x) blijkt in verkiezingstijd een uitstekende combi te vormen met het interviewgenre. Zo publiceerden *De Stad Amersfoort* en *de Stentor* Zwolle in de aanloop naar 3 maart een serie interviews met de plaatselijke lijsttrekkers, waarbij zij de persoonlijke informatie uit het verhaal lichtten.

De Amersfoorter lezer kwam op die manier te weten dat CDA'er Roland Offereins in het dagelijks leven consultant is, houdt van een "goed bod- of kaartspel, op 21 oktober jarig is en een vriendin en twee kinderen heeft. De journalist van *de Stentor* groef minder diep in het privéleven van de politici, en vermeldde in het 'paspoort' alleen naam, beroep, partij en de omvang van de fractie.

Inzetjes (8 x) vormen een tweede belangrijke categorie. We komen ze onder meer tegen in de Zwolse editie van *de Stentor* en in het *Dagblad van het Noorden*. Zo had *de Stentor* op 10 februari een verslag van een verkiezingdebat in de wijk Holtenbroek. In de inzet gaf de krant een overzicht van alle deelnemers, en de context van het evenement: het was de eerste van een serie van zestien verkiezingsdebatten in Zwolle.

Een ander voorbeeld: het *Dagblad van het Noorden* had op 3 maart een top 20 van 'hete hangijzers', als inzet bij een verhaal over de verkiezingscampagne. Bron vormde de Stemwijzer. Een top 3/5/10/20-lijstje doet het trouwens altijd goed bij de lezer, zo blijkt uit lezersonderzoek. De Groningers zetten (de plannen voor) cultuurtempel Forum overigens op 1, gevolgd door de gemeentelijke belastingen en de mogelijke komst van de RegioTram.

Non-lineair

Het vraag-antwoordinterview (37 x) was in de aanloop naar de raadsverkiezingen een relatief veel gebruikt format. Zo had het *AD/Amersfoortse Courant* twee keer in de week de rubriek 'Even vragen aan', met vragen van lezers aan de lokale lijsttrekkers. *Amersfoort nu* stelde alle lijsttrekkers telkens dezelfde drie vragen. En in de Leeuwarder *Huis aan Huis* waren het de politici die elkáár de vragen stelden, zoals: „Hoe hou je het in je uppie als eenmansfractie vol?” en „Waar moest je het meest aan wennen?”

Het 'vraag-antwoord'-format is niet nieuw en daarom eigenlijk ook niet 'alternatief' meer te noemen. Aan de andere kant, de doorgaans cursief of vet gedrukte vragen geven de lezer wel de mogelijkheid het artikel in hele korte tijd te scannen en eventueel in het midden te beginnen. Hij pikt er een paar vragen uit, of hij besluit het hele verhaal te lezen. In die zin hoort het format thuis in het rijtje non-lineaire vertelvormen.

Een andere groep vormen de artikelen die door de journalist als het ware in stukken zijn geknipt (30 x). Ook hier heeft de lezer het voordeel dat hij op elke plek kan 'instappen'. De afzonderlijke onderdelen worden ook wel 'breakouts' genoemd, of 'chunks' – naar de bouwstenen van een internetproductie.

De variatie binnen deze categorie is groot. Zo gunde de Zwolse *Peperbus* op 24 februari aan alle elf partijen een kwart pagina voor de presentatie van hun verkiezingsprogramma. De redactie selecteerde de inhoud op zes thema's, wijdde aan elk thema één alinea, en zette boven iedere alinea een kop ('Uitbreiding', 'Mobiliteit', 'Historische binnenstad', 'Cultuur', 'Sociaal beleid' en 'Natuur en Milieu')

Voor een vergelijkbare aanpak koos de *Leeuwarder Courant* in een groot artikel over cultureel Leeuwarden (10 februari). Alle partijen gaven antwoord op de vraag of er na 3 maart op cultuur bezuinigd zou moeten worden. De krant gunde elke partij één alinea, waarbij de partijnaam vet werd weergegeven. Ideaal voor de lezer die snel het standpunt van 'zijn' SP zocht, of de mening van CDA en D66 wilde vergelijken.

De redactie van *AD/Amersfoortse Courant* blikte op 20 februari terug op vier jaar gemeentebestuur en maakte de balans op aan de hand van de inzet en resultaten van de zeven wethouders. Het resultaat: zeven afzonderlijke portretten, elk met foto van de wethouder en een rapportcijfer.

Nog een variant: *De Stad Amersfoort* spitte voor de krant van 17 februari alle verkiezingsprogramma's door. De belangrijkste programmapunten zette de krant op een rij, per partij en geordend naar vijf thema's. De overzichten waren vooral handig voor de lezer die geen tijd had om het hele VVD- of SP-programma te bestuderen, maar minder praktisch voor de stadgenoot die de programma's graag met elkaar had willen vergelijken.

Deze lezer was waarschijnlijk meer geholpen met een grid, een schematisch overzicht in matrixvorm (6 x). Een belangrijke eigenschap is dat de lezer kan vergelijken, bijvoorbeeld de partijstandpunten ten aanzien van een omstreden verkiezingsissue. Het is in verkiezingstijd dan ook een relatief veel gebruikt format in de landelijke dagbladen. Opvallend genoeg lijken de lokale of regionale kranten er veel minder mee te hebben.

Het *Dagblad van het Noorden* is een van de uitzonderingen. De redactie liet de Groninger partijen in de krant van 27 februari reageren op drie stellingen, die betrekking hebben op drie gevoelige verkiezingsitems: cultuurcentrum Forum, het minimabeleid en de voorgenomen bezuinigingen op het ambtenarenkorps. De lezer kon zo in één oogopslag zien welke partij het Forum een aanwinst voor de stad vond, en welke niet.

Ook *de Stentor/Deventer Dagblad* plaatste een grid, twee pagina's groot, met de opvattingen van alle elf deelnemende partijen aan de hand van negen thema's. Het leverde een fraaie matrix op met in totaal 99 standpunten. De informatie werd overigens aangeleverd door de gemeente Deventer.⁶¹ Dat laatste geldt ook de grid in de bijlage van het Leeuwarder huis-aan-huisblad *Huis aan Huis*, op 24 februari.

Een laatste non-lineaire variant die het noemen waard is, is een 'artikel' dat bestaat uit een verzameling losse quotes of reacties (5 x). Normaal gesproken smeedt de redacteur de bijeen gesprokene uitspraken samen tot één, lineair geschreven, verhaal. Maar nu kiest hij ervoor om elke quote of reactie apart weer te geven, vaak met een illustratie bij elk stukje tekst. De som der delen maken hier het geheel.

Een paar voorbeelden. De redactie van *Huis aan Huis* ging een week voor de verkiezingen de straat op en vroeg de inwoners van Leeuwarden wat ze zouden gaan stemmen. Het leverde twee pagina's met quotes op, en evenzoveel portretfoto's. Het *AD/Amersfoortse Courant* deed hetzelfde voor de krant van 3 maart: de krant interviewde acht jongeren die voor het eerst mochten stemmen.

De Stentor, ten slotte, verzamelde de twitterberichten van Zwolse politici en presenteerde op 1 maart een bloemlezing. De kop boven het artikel: „Het is niet altijd even inhoudelijk wat er door politici in campaigntijd wordt getwitterd.”

Samengestelde productie

In verkiezingstijd leent eigenlijk elk issue zich voor een samengestelde productie. Zeker als het onderwerp al wat langer in het nieuws is en bovendien uitgesproken voor- en tegenstanders kent, onder zowel lezers als onder politici. Toch lijkt de 'sp' maar weinig populair als presentievorm voor het verkiezingsnieuws. Ruim vier weken lokaal verkiezingsnieuws in vijf steden levert bij elkaar drie samengestelde producties op: twee in de Zwolse editie van *de Stentor* en één in *de Stentor/Deventer Dagblad*.

De Stentor in Zwolle wijdde op 19 maart één pagina aan het fenomeen burgerraadslid. Hart vormt een achtergrondverhaal over het belang van burgerraadsleden voor het functioneren van de lokale politiek. Verder presenteerden drie toekomstige burgerraadsleden zich aan de lezer, blikte de krant terug op de voorbije vier jaar en maakte de redactie een rondje langs de lijsttrekkers. Niet bepaald een gevoelig issue, wel een echt verkiezingsonderwerp.

Evenmin een echt verkiezingsissue was het sp-onderwerp waar dezelfde krant op 24 februari mee uitpakte: scholieren van mbo-opleiding die gaan helpen als lid van het stembureau of als stemmenteller. Net als bij de sp over burgerraadsleden, benaderde de krant ook dit onderwerp vanuit vier verschillende invalshoeken.

⁶¹ De *Stentor/Deventer Dagblad*, 2 maart, pag. 30 en 31. Zie ook http://www.deventerkiest.nl/politieke_partijen.php

De Stentor/Deventer Dagblad, tenslotte, blikte op 27 februari vooruit naar de verkiezingsdag zelf. De artikelen op de middenspread hebben vooral een informatief karakter: met onder meer een overzicht van de stembureaus, een reportage vanuit de wijken en buitendorpen en een – voorzichtige – voorspelling van de uitslag op basis van een peiling onder het Deventer lectoraat.

Conclusies

De analyse van ruim vier weken verkiezingsnieuws in vijf gemeenten levert een betrekkelijk schrale oogst aan niet-gangbare vertelvormen op. Het totaal, 119 stuks, lijkt een substantieel aantal op een totaal van ruim 900 geïnventariseerde artikelen⁶². Maar het 'vraag-antwoord'-format (37 x) is redelijk gangbaar noemen, en een inzet (8 x) of paspoort (23 x) is feitelijk een aanvulling op een verder lineair geschreven bericht of verslag. Journalisten van zowel regionale kranten als huis-aan-huisbladen lijken dus niet echt gewoon om in non-lineaire verhaalvormen te denken.

Wat wil de lezer eigenlijk? Zit hij wel op andere genres of vertelvormen te wachten? Hij wenst natuurlijk eerst en vooral snel geïnformeerd te worden. Maar hij krijgt ook veel informatie over zich heen gestort die vraagt om toelichting, context en achtergrond. Ook in verkiezingstijd. De lezer wil dan kunnen vergelijken, de balans opmaken van vier jaar stadsbestuur, zijn stem kunnen bepalen.

Het is een pleidooi voor een krant die het hem gemakkelijk maakt. Met vertel- en presentatievormen die, aldus de journalisten Wana Oosterbaan en Hans Wansink, bijdragen aan de „verteerbaarheid van de informatie”⁶³. Onderzoeker Irene Costera Meijer houdt een vergelijkbaar pleidooi, maar dan om een andere reden: de huidige vertelvormen bieden de lezer te weinig leesplezier⁶⁴.

Als de bericht- en verslaggeving over de raadsverkiezingen maatgevend is, dan liggen er wat dat betreft nog heel wat onbenutte mogelijkheden. Zo is het overgrote deel van het verkiezingsnieuws in de huis-aan-huisbladen nogal voorspelbaar wat betreft uitvoering en presentatie: een interview(tje) met de lijsttrekkers, of per partij een overzicht van de belangrijkste programmastandpunten. De bladen lijken vooral daar hun kracht in te zoeken.

De redacties van *De Peperbus*, *De Stad Amersfoort* en *Amersfoort Nu* zetten de verkiezingsartikelen nog wel keurig bijeen op een aantal speciale pagina's. Op het eerste gezicht heel overzichtelijk natuurlijk, maar niet erg vriendelijk voor de lezer die wil weten hoe de partijen zich ten aanzien van bijvoorbeeld integratie of sociaal beleid van elkaar onderscheiden. Daar leent zich een format als de 'grid' of matrix beter voor, of een achtergrondverhaal dat in 'chunks' is opgeknipt. Overzichtelijk en verhelderend tegelijk.

Het verkiezingsnieuws zoals dat voor dit onderzoek is geïnventariseerd, kenmerkt zich toch al door een geringe diepgang. Redacties registreren vooral, maar analyseren veel minder. Het kost tijd om een achtergrond, een analyse of een overzichtsverhaal te maken, en die is er vaak niet. Tegelijk bieden ze wel de diepgang waar de lezer in verkiezingstijd op zit te wachten.

Dat achtergrond niet saai en taai hoeft te zijn, laat een krant als *nrc.next* dagelijks zien. De redactie kiest voor vertel- en presentatievormen die zelfs hele ingewikkelde onderwerpen licht verteerbaar maken. Mits het artikel maar te scannen is, en de journalist zich de vragen stelt die zijn publiek graag beantwoord wil hebben. Dat laatste is ook een belangrijk kenmerk van de samengestelde productie. Het is een format dat zich leent voor feitelijk ieder verkiezingsissue, maar dat opmerkelijk genoeg weinig wordt gebruikt.

Het is vooral Leon de Wolff die met zijn boek *De krant was koning* de samengestelde productie heeft gepropageerd. „Welke centrale vragen zou mijn publiek beantwoord willen zien? Welke hiërarchie moeten we daarbij aanbrengen? Welke vormen horen hierbij?”, zijn de vragen die de journalist zich volgens hem hoort te stellen. „Zo ontstaat de samengestelde productie, met een hoofdverhaal, een kader, een inzet, nog een inzet, een blokje, nog een kader, een lijstje, en een beeld dat kan bestaan uit een foto, een graphic, een tekening, of uit alle drie”⁶⁵.

⁶² Regionale dagbladen: 577 artikelen, huis-aan-huisbladen: 330 artikelen.

⁶³ Oosterbaan en Wansink 2008, 175.

⁶⁴ Costera Meijer 2009, 18-20 en 27

⁶⁵ De Wolff 2005, 210.

Het onderzoek naar vertel- en presentatievormen is niet afgerond met de constatering dat redacties mogelijkheden onbenut laten. Dit is slechts een eerste aanzet. Het vervolg zou zich onder meer moeten richten op de vraag waarom redacties maar weinig lijken te durven experimenteren met alternatieve vertel- en presentatievormen.

Daar kunnen verschillende redenen voor zijn. Houden journalisten in een tijd van krappe redactiebudgetten het liefst vast aan de vertrouwde routines? Speelt – het gebrek aan - scholing een rol, of de aansturing door centrale redactie of hoofdredactie? Bij de huis-aan-huisbladen lijkt de kleine redactionele bezetting zeker een rol te spelen. Want de kranten worden doorgaans door slechts een paar journalisten in elkaar gezet.

Ook is nog niet onderzocht of andere vertel- en presentatievormen ook inderdaad zorgen voor een grotere tevredenheid onder krantenlezers in Nederland. Het succes van *nrc.next* wijst er wel op, maar hard bewijs is er niet. Tenslotte is het een vraag of, in het geval de krant inderdaad tegemoet komt aan de roep om meer 'verteerbaar' verkiezingsnieuws, dit een positief effect heeft op de betrokkenheid van de burger bij het politieke proces.

Bijlage B: Overzicht onderzochte media

Voor dit onderzoek is de berichtgeving over de raadsverkiezingen onderzocht in Groningen, Leeuwarden, Zwolle, Deventer en Amersfoort. Per stad een overzicht van de lokale media die in het onderzoek zijn betrokken:

Groningen

- *Dagblad van het Noorden* (regionaal dagblad, stadseditie)
- *Groninger Gezinsbode* (huis aan huis)
- OOG TV (lokale omroep)

Leeuwarden

- *Leeuwarder Courant* (regionaal dagblad, stadseditie)
- *Huis aan Huis* (huis aan huis)

Zwolle

- *de Stentor/Zwolse Courant* (regionaal dagblad., stadseditie)
- *De Peperbus*
- *de Swollenaer*

Deventer

- *de Stentor/Deventer Dagblad* (regionaal dagblad, stadseditie)
- *Deventer Post* (huis aan huis)
- *Deventer TV* (lokale omroep)

Amersfoort

- *AD/Amersfoortse Courant* (regionaal dagblad, stadseditie)
- *De Stad Amersfoort* (huis aan huis)
- *Amersfoort Nu* (huis aan huis)

Bijlage C: Codeerformulier kwantitatief onderzoek

	Aspect	Specificatie	Code	Score
1	Medium		1.1	
2	Datum en artikelnummer		2.1.1	
3	Pagina	Voorpagina	3.0	
		Pagina 1 Stad	3.1	
		Pagina 2 Stad	3.2	
		Pagina 3 Stad	3.3	
		Overige	3.4	
4	Omvang	Kort bericht tot 15 regels	4.1	
		< ¼ pagina	4.2	
		¼- ½ pagina	4.3	
		>½ pagina	4.4	
5	Genre	Nieuwsbericht	5.1	
		Verslag/reportage	5.2	
		Nieuwsverhaal	5.3	
		Achtergrond/context	5.4	
		Interview	5.5	
		Column	5.6	
		Ingezonden brief	5.8	
		Fotobericht	5.9	
		Infographic	5.10	
6	Presentatievorm	Samengestelde productie	6.1	
		Verkiezingsrubriek	6.2	
7	Thema	Veiligheid	7.1	
		R.O/Infrastructuur	7.2	
		Milieu/ leefomgeving	7.3	
		Huisvesting, wonen	7.4	
		Welzijn/Jongeren/Ouderen/	7.5	
		Economie/bedrijven	7.6	
		Financiën/bezuinigingen	7.7	
		Sport en cultuur	7.8	
		Minderheden/integratie	7.9	
		Beter bestuur	7.10	
		Campagnenieuws	7.11	
		Overige zaken	7.12	
	Onderwerp			
8	Opgevoerde bronnen	Burgers	8.1	
		Deskundigen	8.2	
		Politici/partijen	8.3	
		Bestuurders/overheid	8.4	
		Maatschappelijke organisatie	8.5	
		Zakenmensen/winkeliers	8.6	
		Journalistiek/media	8.7	

Bijlage D: Codeerformulier kwalitatief onderzoek

	Kwaliteit artikel/item	Toelichting	Score
1	Informatie	Veelzijdige en nieuwe informatie over het issue. Dat wil zeggen vanuit verschillende invalshoeken en kennisgebieden. Betreft ook de 'geschiedenis' van het issue.	++ + 0 - - -
2	Concreetheid	Issue wordt concreet en helder belicht. Het strijdpunt en de belangen die op het spel staan zijn duidelijk.	idem
3	Verbinding	Burgers kunnen issue en informatie op eigen leven betrekken.	idem
4	Alternatieven	Alternatieve oplossingen voor het issue van verschillende belanghebbenden worden helder gepresenteerd aan de nieuwsgebruiker.	idem
5	Waarden en normen	Onderliggende waarden en gevoelens komen helder naar voren.	idem
6	Consequenties	Gevolgen van alternatieven voor burgers worden in kaart gebracht.	idem
7	Gezichtspunten	Verschiedende gezichtspunten van betrokken burgers over onderwerp worden gepresenteerd en zijn invoelbaar.	idem
8	Deskundigen	Deskundigen op het terrein van bijvoorbeeld openbaar vervoer, ruimtelijk ontwikkeling en stedenbouwkunde geven hun opvattingen over het onderwerp.	idem
9	Afweging	Alles afwegende kan de balans opgemaakt worden en een keuze worden gemaakt door de lezer.	idem

Bijlage E: Uitslagen raadsverkiezingen in 2006 en 2010

Partij	Groningen		Leeuwarden		Amersfoort		Deventer		Zwolle	
	2006	2010	2006	2010	2006	2010	2004 ⁶⁶	2010	2006	2010
CDA	7,9	6,9	12,8	11,2	13,5	9,5	14,0	10,2	15,2	14,3
ChristenUnie	6,6	5,3	5,0	5,5	8,9	9,1	4,0	3,5	12,8	14,1
D66	5,6	9,2	1,7	7,0		12,8	6,0	14,7	2,5	8,4
GroenLinks	11,7	12,5	9,6	12,5	9,8	11,5	15,0	11,9	11,1	11,2
PvdA	27,1	20,2	35,5	27,3	23,8	15,6	24,0	19,6	22,1	16,6
SP	17,3	10,5	11,1	5,8	9,0	5,3	7,0	5,2	10,7	6,8
VVD	12,1	14,2	11,2	12,5	14,2	16,1	11,0	12,3	12,8	15,4
Stadspartij	6,4	11,9								
Student en stad	2,8	4,2								
Partij voor het Noorden	2,0									
Partij Vrij Groningen		1,4								
Partij voor de Dieren		3,7								
NCPN	0,6				0,4	0,2				
NLP			4,8	9,7						
F.N.P			4,2	4,5						
LPF/L'warden Klokkenluider				2,1						
Student 058				1,0						
Ver. Soc. EC. Belang				0,9						
Leefbaar Leeuwarden			1,5							
Overige			2,5							
Burger Partij Amersfoort					13,3	17,1				
Trots op Nederland						2,4		3,1		
Lijst Lashkari						0,4				
Algemeen Plattelandsbel.							13,0	10,8		
Algemeen DeventerBelang							7,0	8,0		
Sprookjespartij van								0,7		

⁶⁶ Voor Deventer geldt 2004 waar vanwege een gemeentelijke herindeling er tussentijdse verkiezingen zijn gehouden.

de Blijheid										
Swollwacht									6,7	9,8
Lijst Willem Lucht									0,6	0,7
LEV									1,7	1,8
Solidara										0,9
Gemeente	Groningen		Leeuwarden		Amersfoort		Deventer		Zwolle	
Verkiezingsjaar	2006	2010	2006	2010	2006	2010	2004	2010	2006	2010
Lokale partijen	11,8	21,2	13,0	18,2	13,7	20,4	20,0	22,6	9,0	13,2
Opkomst	57,1	54,1	56,8	49,9	58,5	57,8	44,2	56,5	59,7	54,1